

De verdediging van een klein land.

Studie in legeraanvoering,

DOOR

J. C. C. TONNET,

Kapitein van den Generalen Staf.

(Vervolg van blz. 553.)

i. SAMENWERKING VAN LEGER EN VLOOT.

Uit den aard der zaak viel eene beschouwing over de werkzaamheid der Deensche zeemacht buiten het kader van eene studie in legeraanvoering. Van het aandeel, dat de marine aan de verdediging heeft gehad, werd dan ook tot dusverre niet gewaagd. Waar nu echter door het geheele verloop van den oorlog heen, de marine-autoriteiten in onmiddellijk verband met de legeraanvoering zijn geweest en deze aanraking van bevoegdheden tot veel wrijving, soms van zeer bedenkelijken aard, heeft geleid, kan aan eene nadere beschouwing van de gemeenschappelijke werkzaamheid van leger en vloot beteekenis niet worden ontzegd.

De Deensche marine begon haar deelname aan den krijg onder gunstige voorteekenen. Zij was toenmaals sterk genoeg, om de talrijke, door de legeroperatiën geboden, troepentransporten tusschen de eilanden en Jutland en Sleeswijk afdoende te beschermen. De groote onzekerheid, die het Deensche verdedigingsvraagstuk in onzen tijd kenmerkt, juist door het verloren gaan van het overwicht ter zee, bestond toen nog niet. De verbinding tusschen de eilanden onderling en van deze met den vasten wal was bij eenigerlei voorzichtigheid verzekerd.

De Deensche Minister van Marine toonde die voorzichtigheid te bezitten. Nauwelijks vernomen hebbende, dat Pruisische oorlogsschepen zeilklaar waren gemaakt, wendde hij zich tot den Minister-president in een schrijven, dat alweder getuigt, hoe tusschen het zich krachtig gevoelen en het zich krachtig toonen nauw verband bestaat.

„Wanneer de zee open is voor hen” — schreef de Minister, doelende op de Pruisische schepen — „dan is zij het ook voor ons en ik acht het „beslist noodzakelijk, dat wij ons gereed maken hen op passende wijze „te ontvangen.

„Van de overtuiging doordrongen, dat ik als Minister van Marine „onder de oogenblikkelijke verhoudingen, zooals deze mij bekend zijn, „mij niet verantwoord zou achten met het achterwege laten der bedoelde „maatregelen, heb ik bevelen gegeven op dezen weg voort te gaan, „voor zooveel mijne bevoegdheid toelaat.”

Die bevoegdheid was in zooverre beperkt, dat de noodige middelen voor het uitrusten der schepen ontbraken. Men telde eerst November 1863 en leefde dus in die moeilijke overgangperiode, waarin de spanning nog niet dermate is gestegen, dat de bijzondere oorlogsuitgaven, om zoo te zeggen, aan de contrôle der Volksvertegenwoordiging ontglippen. Het was die periode van voorbereiding, waarin het zwaard nog niet is ontbloot en het woord is gelaten, niet aan eene algemeene leiding der verdediging, doch aan de ministers.

Zelfvertrouwen, voorzienende blik en snel beraad kunnen aan den Minister STEEN ANDERSEN BILLE niet worden ontzegd, en menigeen zal met mij dan ook ons vaderland willen toewenschen, dat in uren van spanning dergelijke regeerdersdeugden in onze ministers zullen aanwezig zijn. De Deensche Minister zal echter geweten hebben, dat *le bon Dieu est avec les gros bataillons*. Bij die wetenschap en bij het bewustzijn van eigen kracht komen zulke deugden gemakkelijk tot ontwikkeling.

Den 11^{en} December koersten twee Deensche schroefkorvetten naar Swinemünde, eenvoudig en alleen om voor de Pruisische oorlogsreeden acte de présence te maken.

Het kan verkeeren, zal de Deen, die in onze dagen het landsverdedigingsvraagstuk bestudeert, moeten erkennen.

Later, in de Januarimaand, verschenen zelfs Deensche oorlogsschepen in het Kanaal, om jacht te maken op Pruisische schepen; in het Kattegat hielden zij goede wacht en zoo was de Pruisische Staat, met zijn uitgestrekt kustgebied en ontluikenden zeehandel, ter zee afhankelijk van den kleinen wachter der Oostzeepoort.

Van af den 1sten Februari werden alle Deutsche handelsschepen, onder welke Deutsche vlag ook varende, goeden prijs verklaard en geen wonder dan ook, dat in het bijzonder bij Pruisen het streven voorzat, zich voor de geleden schade door contributiën op Deensch gebied schadeloos te stellen.

Nog in die zelfde maand werd een Deensch eskader in de Oostzee met de blokkade der Pruisische kust belast. De rest van de vloot, in een tweede eskader vereenigd, zou meer in het bijzonder het leger tot steun verstrekken. Het zijn juist de verrichtingen van dit eskader, die voor onze beschouwingen de meeste waarde hebben, zoodat zij dan ook, met voorbijgaan van die van het volzee-eskader, nader onder de oogen zullen worden gezien.

Vooraf echter eene kleine uiteenzetting, waarom er reeds van af den aanvang der krijgsverrichtingen wat haperde aan de verhouding tusschen de Departementen van Oorlog en van Marine.

De aanleidende oorzaak hiervan was de regeling van een bij ons

onbekenden tak van dienst, doch die in het Deensche eilandrijk bijzondere beteekenis had. Ik bedoel den transportdienst ter zee.

Deze tak van dienst nu was enkele jaren voor den oorlog door eene commissie van Zee- en Landmacht bestudeerd geworden. Zij had echter wel de materieele quaestie overwogen, maar de organieke regeling van den dienst buiten beschouwing gelaten. Het gevolg hiervan was, dat het Departement van Oorlog, wetende, dat het beschikbare, onder marine ressorteerende materieel ontoereikend was, last gaf met het oog op de groote transporten, o. a. voor den verplegingsdienst benoodigd, om tusschen de eilanden een eigen transportdienst in te stellen. Het Departement van Marine bestreed dien maatregel onmiddellijk, daar het den geheelen transportdienst tot zijn ressort rekende, afgescheiden van de omstandigheid of hij met marinematerieel, dan wel met particuliere vaartuigen geschiedde.

De noodige inkt werd natuurlijk over het onderwerp verschreven. Marine drong nogmaals en wederom aan op eenhoofdige leiding, en wees alle verantwoordelijkheid van zich voor de eventueele tijdverspilling, meerdere kosten, wrijving en wat al meer; het Departement van Oorlog erkende die bezwaren ook wel, doch de dubbele regeling van den dienst bleef en men slaagde aanvankelijk niet in het vastleggen van eene regeling, die beide belanghebbende partijen kon bevredigen.

Zoo deed zich dus van af de eerste oogenblikken het gemis gevoelen aan eene algemeene leiding der verdediging, die zich boven de hoofden der beide departementen had kunnen stellen en waarvoor ook te dezen opzichte het Vorstelijk Staatshoofd de aangewezen macht beloofde te zijn.

Voor de aanvulling van het ontbrekende materieel was men aangewezen op binnenlandsche reeders, die de gelegenheid benutten, om de prijzen op te jagen, en, naar eigen goedvinden, de schepen weder aan den dienst onttrokken.

Een belangrijk deel van den oorlog bleef men onder de onvoldoende regeling van deze belangrijke aangelegenheid min of meer gebukt gaan. Zoo vermeldt het Deensche Stafwerk o.m., dat het bevel tot overbrengen van eene brigade infanterie tot veel geschrijf over het al of niet uitvoerbare, met het oog op het aanwezige overzetmaterieel, voerde.

Doch men had in vreedestijd op alle takken van dienst voortdurend bezuinigd.

Gedurende den eersten wapenstilstand slaagde men erin eene nieuwe regeling te treffen, die meer met de behoefte rekening hield en die zóo afdoende was, dat de transportdienst bij de ontruiming van Als en bij de troepenconcentratie op Funen zonder haperen in werking was.

De voordeelen van eene voorzienende, in detail gaande vredesvoorbereiding springen hier in het oog en met waardeering voorzeker mag men dan ook getuigen, hoe wij te dezen opzichte in ons land zijn voortgeschreden en nog steeds voortschrijden.

Het „débrouillez-vous” is van het terrein der organisatie geheel verdrongen. Alleen op tactisch gebied wordt nog slechts zijn macht erkend.

Zooals de verhouding was tusschen de Departementen, zoo was zij tusschen de autoriteiten van de Zee- en van de Landmacht.

Kapitein ter zee MUXOLL, die het eskader commandeerde, hetwelk in samenwerking met het leger moest handelen, ontving zijne instructies den 8sten Februari, nadat dus het Deensche leger in het bruggehoofd van Düppel was teruggegaan.

Behalve blokkeering en afsluiting der Sleeswijk-Holsteinsche kust was als taak aan MUXOLL opgedragen „dekking van den Femern- en van den Alssond tegen vijandelijken overtocht”, waartoe met den Opperbevelhebber van het leger overleg moest worden gepleegd.

Men zal al dadelijk gevoelen, hoe eene dusdanige regeling der verrichtingen en bevoegdheden bij gemeen overleg tot moeilijkheden zou moeten leiden.

Reeds den 12^{en} Februari deden zij zich voor bij de regeling van de verdediging van den Alssond.

De Opperbevelhebber toch, wenschte daartoe een schip aan het noordelijk einde van den smallen Sond gestationneerd te zien, ten einde het overgaan met booten dan wel brugslag te verhinderen. De marinecommandant van zijne zijde meende, dat het daartoe te bestemmen schip zou opgeofferd worden en wendde zich tot den Minister van Marine te Kopenhagen, ten einde van hem eene beslissing uit te lokken. Die vraag was een noodzakelijk gevolg van de slecht geregelde bevelsverhoudingen. Van den geheel zelfstandigen maritiemen commandant kon men toch niet vorderen, dat hij zijne schepen zou opofferen, op verzoek van den van hem onafhankelijken generaal en tot het volbrengen van eene taak, over welke urgentie het hem onmogelijk was een juist oordeel te vellen.

De eenheid van gedachte kon ook hier alleen door gezag worden gevestigd.

De Minister vereenigde zich met de zienswijze van den marine-officier en was met hem van meening, dat het inloopen van den Alssond op het kritieke moment tot verlies van het schip zou moeten leiden. Gelet echter op de groote beteekenis, die de Opperbevelhebber aan een schip daar ter plaatse toekende, en zelf overtuigd van de groote moreele werking, die het op den vijand zou uitoefenen, schaarde de Minister zich geheel aan de zijde van den legercommandant. De ministerieele beslissing getuigt voorzeker van eene groote onbevangenheid van blik, waar zij, zonder in beoordeeling van de verrichtingen der landmacht te vervallen, aan den maritiemen commandant tot taak stelt, met opoffering desnoods van het vaartuig, aan de opdracht te voldoen. Doch... tien dagen waren verloren gegaan.

Eene nieuwe moeilijkheid deed zich kort daarop voor en legde hernieuwd bewijs af, hoe dringend noodig het ware geweest de algemeene leiding van Zee- en Landstrijdkrachten in de zelfde hand te vereenigen.

Juist op een oogenblik, dat het optreden des vijands eene krachtiger ondersteuning van het leger door het kust-eskader wenschelijk deed schijnen, beoogde de Minister van Marine zijne verzwakking, ten einde het volzee-eskader te kunnen versterken.

Daartegen kwam Generaal GERLACH in verzet, terwijl hij tevens de gelegenheid benutte, om al zijne grieven over de bestaande regeling aan het Departement van Marine uiteen te zetten. De Opperbevelhebber oordeelde, dat de oorlogsvaartuigen, die het leger moesten beschermen tegen vijandelijke ondernemingen, in alles ondergeschikt behoorden te zijn aan zijn gezag. Nog kort geleden had de Rolf Krake zijne ankerplaats zoo gekozen, dat wel de veiligheid van het schip, doch niet de uitkomst van zijn vuur verzekerd was geweest. Zelfs had de Opperbevelhebber niet eenmaal afschrift van MUXOLL's instructie ontvangen. Hij behoorde toch te weten, of en in hoeverre de commandant van het eskader verplicht was aan zijn verzoek om ondersteuning te voldoen, zonder daarbij rekening te houden met de bezwaren van nautischen aard, die de loods mogelijkerwijze zou kunnen aanvoeren. Het Departement van Oorlog, dat bij de onderhandelingen als tusschenpersoon fungeerde, ondersteunde GERLACH's opvatting en achtte het zeer wel denkbaar, dat onder omstandigheden de beslissingen van het opperbevel door de vloot, zonder meer, zouden moeten worden opgevolgd.

Ik laat het antwoord van het Departement van Marine, zooals het Stafwerk het ons overbrengt, in extenso volgen, om nog eens voor oogen te voeren, hoe moeilijk het valt samenwerking tusschen leger en marine in het kritieke oogenblik te improviseeren.

„Wanneer het opperbevel vraagt, in hoeverre de eskadercommandant „verplicht is, aan zijn verzoek gehoor te verleen, zonder daarbij „rekenschap te houden met de bezwaren van nautischen aard, die door „de loodsden zouden kunnen worden aangevoerd, dan moet de Minister „erop opmerkzaam maken, hoe buitengewoon moeilijk het gewoonlijk „voor een commandant van een oorlogsvaartuig of eskader is, om tegen- „over een loods, in diens eigen vaarwater, op zijn stuk te staan, wan- „neer de loods omtrent de manoeuvres van koers en wenden, het „tegendeel volhoudt. Voor den Opperbevelhebber zal het daarentegen „geheel onmogelijk zijn een dergelijk vraagstuk op te lossen, omdat „hem daartoe niet alleen de noodige kennis van het vaarwater ont- „breekt, maar tevens eene kennis van manoeuvres, die alleen door lang- „durigen zeedienst wordt verkregen.

„Wat dan ook de verhouding betreft van den Opperbevelhebber tot „de schepen, die bij den Alssond zijn gestationneerd, met de bedoeling „een eventueelen hoofdaanval op de stelling te helpen afslaan, zoo is „de Minister van Marine de meening toegedaan, dat het de zaak is van „den zee-officier om te beslissen over de wijze van hun gebruik en in „hoeverre het gebruik, zooals de Opperbevelhebber zich dat voorstelt, „biinnen mogelijke grenzen is gelegen.”

Het Departement van Marine meende dan ook de navolgende regeling te moeten voorstaan.

„Het Departement stelt de maritieme macht beschikbaar, waartoe „het zich, in verband ook met andere toestanden, in staat acht. De „commandeerende zee-officier confereert met het opperbevel over de

„punten, die dit bij voorkeur wensch te zien gedekt of waargenomen.
„Hij regelt de uitvoering op de wijze, die hem goed toeschijnt en die
„hij verdedigbaar acht.”

Twee stelsels werden hier dus tegenover elkander gesteld. Dat van den Opperbevelhebber, die bevreesd was, dat de Marine door onvoldoende samenwerking te weinig zou presteeren en daarom overvroeg; dat van den Minister, die bevreesd was, dat van de Marine te veel zou gevraagd worden, en die daarom het heft in handen hield. Waar in het stelsel van den Opperbevelhebber weliswaar te veel zou kunnen worden geëischt, doch in dat van den Minister steeds gevaar bestond voor te weinig leveren, schaar ik mij zonder voorbehoud aan GERLACH'S zijde. Misschien, dat ik als Deensch zee-officier, opgevoed in den eerbied voor de traditiën der zeemacht en mij bewust van de eervolle plaats, die zij in de weermacht van den Staat innam, anders zou geoordeeld hebben. Dergelijk oordeel schijnt echter den onbevungen toeschouwer slechts vooroordeel toe. Niet het gevoel van eigenwaarde van het individu kan zijne plaats bepalen. De meer of minder invloedrijke rol, door hem te vervullen, mag alleen beslissend zijn.

De stoutmoedige onderneming, door de Pruisen den 15^{en} Maart tegen het eiland Femern ondernomen, was voor de Denen een gevoelige wenk. Op het eiland, dat tegenover de Holsteinsche kust, dus ver zuidwaarts was gelegen, bevond zich een ongeveer 100 man sterk Deensch detachement. De door drie Deensche kanonneerbooten bewaakte Femern-sond was ongeveer 1000 M. breed en gaf dus aan het zwakke detachement eene tamelijk sterke beveiliging. Van marine-zijde had men een bataljon op het eiland gewenscht; de Minister van Oorlog had den wensch kenbaar gemaakt, doch de Opperbevelhebber had geen uitvoering eraan gegeven, omdat hij zijne troepen voor de hoofdoperatie beter kon gebruiken. In den nacht van 14 op 15 Februari bij vliëgenden storm verlieten 11 groote zeilbooten, elk met 20 à 25 Pruisische infanteristen bezet, de Holsteinsche kust. De naastbijzijnde Deensche kanonneerboot werd op 3—400 Meter gepasseerd, zonder dat de uitkijk, door regen en sneeuw verblind, iets had kunnen waarnemen. De bevolking ontving de Pruisen als bevrijders. De Deensche bezetting werd gevangen gemaakt en eerst toen de morgen aanbrak, kreeg men aan boord van de Deensche vaartuigen vermoeden van het gebeurde.

Zou Generaal GERLACH zich door dit kleine, den Pruisen zoo tot eer strekkende incident niet veeleer in zijne opvatting gesterkt hebben gevoeld? Tegenover zulk een stoutmoedigen vijand paste de grootste voorzichtigheid en voor alles... eenhoofdige leiding.

De bewuste expeditie scheen de voorlooper te zullen worden van eene grootere tegen het eiland Als. Men leefde toen nog in de periode, waarin BLUMENTHAL door den brutalen overgang bij Ballegaard de Düppeler schansen en het eiland Als beide met één slag wilde veroveren.

Onder die omstandigheden drong GERLACH bij herhaling op krachtige

ondersteuning door de marine aan en wel in de eerste plaats om steun in zijn linkerflank door het daar gestationneerde oorlogsschip. Daar de maritieme commandant niet aan de vordering van den Opperbevelhebber meende te kunnen voldoen, moest de strandbewaking door het leger langs dat gedeelte van de kust van Als worden versterkt. GERLACH moest zich bij de beslissing van den marine-commandant wel neerleggen. Ernstig kwam hij echter in verzet, toen ook zeer tegen de inzichten van den eskader-commandant, de Minister van Marine, juist in deze spannende dagen, het kust-eskader ging verzwakken, om de volzee-vloot te kunnen versterken. Het waren daarbij de Deensche kustbewakingstroepen, die den aftocht der oorlogsvaartuigen het eerst aan GERLACH berichtten.

Ten hoogste verontrust, drong hij onmiddellijk bij Kolonel MUXOLL op vervanging der schepen aan. Deze gaf hem een overzicht, hoe de bewakingsdienst te water voorshands geregeld was; verklaarde zich onvermogen een ander schip in de plaats te stellen en eindigde zijn brief met de weinig opbeurende toevoeging: „Ik moet het Opperbevel „verzoeken niet op de maritieme bewaking te vertrouwen, daar deze „bij het stormachtige weer en door de mist twijfelachtig is”.

Wel verdient MUXOLL ongetwijfeld lof, dat hij deze meening aan zijne gezagvoerders niet mededeelde, hun integendeel bij dag en nacht den scherpsten uitkijk en de grootste energie aanbeval; doch dit nam niet weg, dat de bewuste toevoeging op den Opperbevelhebber een zeer ontstemmenden indruk maakte. De voornaamste oorzaak hiertoe moet natuurlijk gezocht worden in de wijze, waarop de Minister van Marine, geheel buiten verband tot de operatiën van het leger, aan oorlogsvaartuigen eene andere bestemming aanwees. Eene nevenoorzaak wordt gevonden in de verhouding van GERLACH tot den maritiemen commandant, waardoor zelfs de belangrijkste aangelegenheden hem langs een omweg en met groote vertraging ter oore kwamen.

Den 24sten Maart richtte GERLACH zich tot den Kolonel MUXOLL, na zich dus wederom vergewist te hebben, dat de samenwerking der verdediging te land en te water onvoldoende geregeld was. Hij wenschte een overzicht te ontvangen van alle schepen, ook van die, welke niet in onmiddellijk verband met het leger moesten ageeren, alsmede van de aan de commandanten uitgereikte instructies. Over die algemeene verdeling der vaartuigen nu, wenschte MUXOLL geene opheldering te verschaffen, zoodat de mogelijkheid om de maritieme bewaking van de kust van Als door elders gestationneerde schepen van het kust-eskader te versterken aan de beoordeeling van den Opperbevelhebber onttrokken bleef.

GERLACH wendde zich dan ook nog eenmaal tot het legerbestuur. Het hem plotseling door de marine opgezegde vertrouwen op haar steun, die tot dusverre de grondslag voor de troepenverdeling was geweest, had hem zeer neergedrukt.

„Terwijl de Opperbevelhebber wijst op het gevaar, dat uit het gemis

„aan eenheid kan voortspruiten, zooals dat op het oogenblik heerscht „in de verrichtingen van vloot en leger, veroorlooft hij zich opnieuw „aan te dringen op betere bepalingen voor de verhouding van het „opperbevel tot dat deel der vloot, dat tot ondersteuning van het leger „dient. In elk geval zou het legercommando tijdig dienen onderricht „te worden van de wijzigingen, die in de getroffen regelingen worden „gebracht.”

Het Departement van Marine antwoordde den 1sten April, dus op den zelfden dag, waarop de Pruisen voor den overtocht bij Ballegaard gereed lagen. Over de verhouding werd niet gesproken; alleen zette de Minister nogmaals uiteen, dat op den steun der marine niet viel staat te maken. Enkele dagen later ontnam MUXOLL alle verdere hoop aan het legerbevel in die richting, door de mededeeling, dat de vijand zooveel zwaar geschut in batterij had gebracht, „dat de marine niet „over de middelen beschikt om een overtocht te beletten”.

„De minder goede verhouding” — aldus het Stafwerk — „tusschen „den Commandant van het eskader en den Opperbevelhebber had zijn „grond deels daarin, dat de eerste de eischen, door het leger aan de „vloot gesteld, veel te hoog en niet altijd uitvoerbaar vond. Ander- „deels, dat de beide betrokken autoriteiten elkander niet in voldoende „mate met het voor eene goede samenwerking noodige vertrouwen „te gemoet kwamen.”

Zoo oordeelde de eskadercommandant verschillende van den Opperbevelhebber ontvangen berichten, die op een overtocht wezen, als tamelijk overbodig en zonder groote beteekenis. Den 30sten Maart toch, aan den vooravond van de Pruisische concentratie bij Ballegaard, telegrafeerde MUXOLL o. a. terug:

„Voor de medegedeelde berichten, betrekkelijk een overtocht naar „Als, zeg ik U dank, doch ik voeg er bij, dat ik niet veel geloof hecht „aan het werkelijk bestaan van een zoo vertwijfeld plan des vijands.”

Dien zelfden dag vulde GERLACH de reeks berichten, die aan den maritiemen commandant waren overgeseind, nader aan.

MUXOLL's antwoord-telegram overschreed de grenzen van het betaamelijke.

„Ik verzoek het Opperbevel de overtuiging te aanvaarden, dat ik met „de grootste bereidwilligheid (!) aan elke aanvraag om ondersteuning „door het mij onderstelde eskader zal voldoen. Toch moet ik verzoeken „om niet van mijn nachtrust te worden beroofd door telegrammen, die „slechts zaken behandelen, welke geen haast hebben, en allerminst om „op het telegraafkantoor te worden ontboden voor eene bespreking met „den Opperbevelhebber, die, zooals hedennacht het geval was, alleen „bleek te bestaan uit door een adjudant gestelde vragen, waarop het „antwoord telegrafisch zou zijn gegeven.”

Enkele dagen later meldde GERLACH van een voornemen des vijands om bij Sandbjerg over den Alssond te zullen gaan. MUXOLL moest onmiddellijk telegrafisch nadere plaatsbepaling vragen omtrent het be-

trokken punt, dat overigens bij de kustbewaking van algemeene bekendheid was.

Hoewel nu op zichzelf die voorgedragen feiten niet zoo ernstig toeschijnen, zoo vertoonen zij toch bij nadere beschouwing hare zeer bedenkelijke zijde.

Niet alleen, dat de maritieme commandant zich eene geheel zelfstandige beslissing toerekende over de wijze, waarop de ondersteuning zou worden gegeven; doch hij matigde zich zelfs een zelfstandig oordeel aan over de inzichten van den Opperbevelhebber. In die mate zelfs was dit het geval, dat toen GERLACH het gevaar dreigende vond, de andere zich noodeloos in zijn nachtrust zag verkort. Snelle en krachtige samenwerking kan op deze wijze — het onvoldoend georiënteerd zijn der marine omtrent belangrijke punten toont het ten overvloede aan — niet worden bereikt.

Ook de verdere dagen van het beleg werd de zeer onvoldoende bevelsverhouding van tijd tot tijd voelbaar, zonder dat zulks tot eenigerlei nieuw gezichtspunt aanleiding geeft.

Met den val der Düppeler schansen en gedurende den daarop volgende wapenstilstand trad eene wijziging van de verdeeling der oorlogsvaartuigen in.

De Minister van Marine zou den eskadercommandant eens een hart onder den riem steken en oordeelde in strijd met den laatstgenoemde de krachtsontwikkeling te water langs den Alssond ter dege van belang, mits slechts niet het behoud van de schepen voorop werd gesteld.

Gelijktijdig nu, dat MUXOLL op deze wijze, zij het ook niet zonder protest aanvaard, door den Minister van Marine werd bewerkt, trachtte de op Als achtergebleven Generaal STEINMANN hem eene categorische verklaring te ontlokken, dat op den steun der marine bij de verdediging van den Alssond ter dege gerekend kon worden. De zaak kwam slechts daarop neder, of het materieel, gelet op de groote belangen, die op het spel stonden, zou worden opgeofferd.

Doch Generaal STEINMANN had het, volgens MUXOLL, evenmin bij het rechte eind en zooals deze aan den commandant op Als schreef, deelde de Minister van Marine zijne inzichten ten volle. Nu heb ik reeds hierboven aangetoond, dat niemand anders dan de Minister den maritiemen commandant tot verhoogde energie had aangespoord. Wat MUXOLL dus mededeelde, was bezijden de waarheid. Vermoedelijk is deze misleiding van Generaal STEINMANN geene opzettelijke geweest. Zij toont echter overtuigend aan, hoe gemakkelijk het bij dergelijke dienstverhoudingen aan een zelfstandigen commandant wordt gemaakt beweegredenen van de eene autoriteit op niet te controleeren wijze tegen de andere uit te spelen.

De wapenstilstand bracht nog meer onoplosbare wrijving tusschen leger en vloot aan het licht, die ik hier echter met stilzwijgen voorbij ga.

De overgang van de Pruisen naar Als op den 29sten Juni getuigde

van het zwak optreden der Deensche marine. De Rolf Krake, het krachtigste gepantserde schip van de vloot, lag het overgangspunt het meest nabij. Haar verschijnen deed den verderen overtocht onderbreken; doch veronderstellende, dat de overgang reeds geslaagd was, ontruimde het schip den Alssond en trok zich terug.

Wat zou bij meerdere waakzaamheid en bij stoutmoedig binnenloopen van den Alssond het lot van het eerste landingsechelon zijn geweest? De Minister had het gewild; STEINMANN had het begeerd; doch MUXOLL had het onuitvoerbaar geacht.

Bij meer samenwerking ware allicht meer bereikt geworden. En ware ook al Als niet behouden gebleven, dan zou toch eene betere bevels-verhouding krachtig hebben kunnen bijdragen, om de in dezen oorlog toch reeds zoo talrijke punten van wrijving te verminderen; wrijving, die ten slotte bij allen, die dezen krijg hebben medegemaakt, den indruk van het troosteloze in hooge mate moet hebben verhoogd.

Ware de hoogste leiding van zee- en van landmacht beide, in Vorstelijke hand geweest, ware dat deel der zeemacht, dat in eng verband met het veldleger agerde, onder het rechtstreeksch bevel van den Opperbevelhebber gesteld geweest, in wiens hoofdkwartier Kolonel MUXOLL eene werkzame taak zou hebben gevonden, dan — schijnt het mij toe — zou de weg voor eendrachtig samengaan zijn gebaad geworden.

(Wordt vervolgd.)

Iets over militaire bruggen,

DOOR V. A.

(Vervolg van blz. 583.)

STOOMBOOTHOOFDEN EN VAARLICHAMEN TOT HET OVERZETTEN VAN TROEPEN EN VOERTUIGEN.

Wanneer een of ander overgangspunt niet geschikt is om er eene ponton- of eene schipbrug te bouwen, wordt er een overzetsdienst tusschen beide oevers georganiseerd. Dit geschiedt eveneens ten behoeve van de troepen, welke bij een brugslag in de nabijheid van den vijand, eerst aan den anderen oever vasten voet moeten krijgen, en de tegenpartij op voldoende afstand moeten houden, zoodat het slaan der brug ongestoord geschieden kan.

Afhankelijk van de over te zetten troepen is die veerdienst meer of minder eenvoudig.

Inf^{ie}. kan zonder verdere hulpmiddelen door middel van gekoppelde pontons of roeiboeten en andere vaartuigen worden overgezet.

Ten behoeve van cav^{ie}. en art^{ie}. of trein moeten gewoonlijk aanleg-
hoofden vervaardigd worden, alvorens ze te kunnen inschepen.

Een aanleghoofd is feitelijk het begin van eene brug tot en met het eerste drijvende ondersteuningslichaam.

De pontons en de gewone vaartuigen zijn niet geschikt om er paarden of voertuigen mee over te zetten, waarom zij hiertoe ingericht worden, hetgeen het gemakkelijkst geschiedt door ze op eenigen afstand van elkaar te leggen en ze te vereenigen door ribben, welke op de boorden rusten en daaraan worden bevestigd.

Over de ribben worden planken gelegd en deze door sluitribben vastgezet. Eene dergelijke inrichting noemt men *vlot*.

Er bestaan van pontons nog wel andere combinaties tot vaarlichamen, b.v. gierpontons, doch deze zijn van zeer ondergeschikt belang vooral in ons land, omdat of door gebrek aan voldoende stroomsterkte of door krachtige winden tegen den stroom in, het gieren zeer belemmerd wordt, waarom zij hier verder buiten beschouwing zullen blijven. Ook het Deutsche Pontonnier-voorschrift, § 231, vermeldt: „Fliegende Brücken

und Gierfahren aus dem Geräthe des Brückentrains werden meist nur auszerhalb des Wirkungsbereiches des Feindes gebaut”.

Waar de Nederlandsche rivieren bevaren worden door tal van groote stoombooten, lag het voor de hand op enkele voorname overgangspunten ook hiervan partij te trekken. Deze booten kunnen echter in het algemeen niet aan den wal komen, en moeten dus aangewend worden in vereeniging met aanleghoofden, de zoogenaamde *stoomboothoofden*, waarover bij de bestemming van het korps Pontonniers is gesproken.

Voor artillerie en voertuigen zijn die stoombooten minder geschikt, zoodat ten behoeve hiervan vloten worden vervaardigd van zandbakken. § 178 van het Handboek regelt de inrichting van dergelijke aanleghoofden.

Hoewel het bijna ondenkbaar is dat andere troepen of voertuigen, dan die tot het leger te velde behooren, van vorenvermelde aanleghoofden en vloten van zandbakken gebruik zullen maken, is het eigenaardig, dat aan het draagvermogen van het materieel weer zulke enorme eischen worden gesteld. Dit zou niet zoo erg zijn, indien het niet gepaard ging met eene minder practische inrichting der aanleghoofden. Daar toch zelfs aan balken met eene doorsnede van 20 bij 26 cM. geen grootere spanning dan 7,6 M. gegeven mag worden, moeten in verband met de waterstanden ter plaatse, waar deze overzetmiddelen toegepast zullen worden, de aanleghoofden bestaan uit één of meer schragen N°. 2 en een zandbak. Aan deze schragen vooral zijn groote nadeelen verbonden. In de eerste plaats wordt het geheele aanleghoofd door hun aanwezigheid weinig solide. De onderliggers toch, liggen los op de draagbalken der schragen en zijn daaraan slechts door sjarlijnen verbonden, zoodat zij bij een flinken stoot door het aanleggend vaarlichaam weinig weerstand kunnen bieden. Men heeft getracht aan deze weinige soliditeit te gemoet te komen, door van af het drijvend ondersteuningslichaam van het aanleghoofd een balk op den wal vast te zetten.

Een ieder, die wel eens bij ruw weder het aanleggen van eene groote stoomboot heeft gadeslagen, zal wel willen toegeven, dat de bovengeschetste aanleghoofden bij minder gunstig weer spoedig bezwijken zullen of in elk geval zooveel voorzorgen zullen vereischen, dat daarmede groot tijdverlies gepaard zal gaan. En juist zal alles in het werk gesteld moeten worden, om bij werkdadig gebruik het overzetten zoo snel mogelijk te doen verloop.

In de tweede plaats moet bij eenigszins langdurig gebruik het dek boven de schraag in verband met het rijzen en dalen van den waterspiegel verhoogd of verlaagd worden, welke operatie, zooals wij reeds vroeger zagen, bij schragen N°. 2 eveneens zeer tijdroovend en dus beter te vermijden is.

In de derde plaats kunnen bij gebruik van schragen N°. 2 de aanleghoofden slechts eene breedte van 3 M. krijgen, waardoor het op- en ontladen van de aanleggende vaarlichamen noodzakelijk slechts langzaam kan gaan.

Door aan de balken L. 13 M. de maximum-spanning te geven en door zoo noodig bij zware belasting de onderliggers wat dichter bij elkaar te leggen, zal men in de meeste gevallen het gebruik van schragen kunnen voorkomen. Op de enkele plaatsen, waar dit niet het geval is, zouden vermoedelijk de vroeger vermelde gewone of timmermansschragen de voorkeur verdienen.

In verband toch met den grooten afstand tusschen eene dergelijke schraag en het drijvend ondersteuningslichaam, zal het niet noodig zijn het dek boven de schraag te verhoogen of te verlagen, ten einde eene behoorlijke helling ook bij den hoogsten of den laagsten te verwachten waterstand te krijgen, en is dus ook geen schraag met een bewegelijken draagbalk noodig.

De aanleghoofden op de hier aangegeven wijze ingericht, kunnen zoo breed zijn, als de toegangsweg of de lengte van het vaartuig gedooft, het verhoogen en verlagen van het dek vervalt, terwijl eindelijk de stoot bij het aanleggen van stoombooten onmiddellijk door één ligger of meerdere liggers, welke in elkaars verlengde liggen, op den stootbalk wordt overgebracht en dus veel beter weerstaan kan worden.

Het tegen elkaar aansluiten van de onderliggers zou dan moeten geschieden boven het kopstuk van de gewone schraag, of het kopstuk van den bok, wanneer het vaartuig daarvan wordt voorzien, waartoe dus die kopstukken voldoende breed zouden moeten zijn. Als drijvend ondersteuningslichaam van deze aanleghoofden zouden de ponten, welke op verschillende pontveren — o. a. het veer Papendrecht—Dordrecht, het veer te Capelle, Drongelen, enz. — in gebruik zijn, zeer aanbevelenswaardig zijn.

Door hierin 2 bokken te plaatsen: één aan het buitenboord en één aan het binnenboord of iets meer naar het midden, kan de hoogte van het dek gemakkelijk in overeenstemming gebracht worden met de hoogte van het vaarlichaam, waarvoor het aanleghoofd dient.

Het *vlot van zandbakken*, samengesteld op de wijze als § 179 van het Handboek aangeeft, komt mij voor niet uit te munten door soliditeit, door de primitieve bevestiging der balken L. 15 M., wegende 468 KG., met een dun sjarlijntje. Het is zeer de vraag, of het vlot bij ruw weer op een breed water uren achter elkaar gebruikt kan worden zonder veel herstelling te vereischen, en juist op een langdurig gebruik zonder stoornissen ook bij veel bewogen water moet gerekend kunnen worden.

Oorspronkelijk was de samenstelling anders, en wel overeenkomstig eene pont van 5 pontons, d. w. z. 2 zandbakken voor, 2 achter en 1 in het midden. In verband met de afmetingen der toen gebruikelijke zandbakken werden balken L. 15 M. ingevoerd, omdat er bij balken L. 13 M. niet voldoende ruimte tusschen de zandbakken was voor het doorstroomen van het water.

Bij een vlot van 2 zandbakken zou het geen zin hebben gehad, ten einde 2 M. in de breedte te winnen, daarvoor niet in den handel

voorradige en daardoor zeer kostbare balken L. 15 M. aan te schaffen, welke bovendien juist ten gevolge daarvan reeds in vreedestijd in voldoende voorraad opgelegd moesten worden, omdat op spoedige aanschaffing in tijd van nood niet te rekenen was.

Ten einde regelmatig met dergelijke vloten oefeningen te kunnen houden, werden niet alleen de hiervoor bedoelde balken, doch tevens eenige zandbakken en planken aangeschaft. De zandbakken zijn sinds lang opgeruimd; ten aanzien van de planken valt op te merken, dat hiervoor zoogenaamde sleepdelen werden gebezigd, welke slechts 4,4 M. lang en 0,035 M. dik zijn, zoodat eene dubbele laag gebezigd moest worden.

Waarom niet, waar toch deze planken nieuw aangeschaft moesten worden, ze genomen van voldoende dikte om met ééne laag te kunnen volstaan en van zoodanige lengte, dat het aantal rijen planken tot een minimum werd beperkt.

Door het verdubbelen der planken wordt het dek slechts $1\frac{1}{2} \times$ versterkt, terwijl met het oog op de moeijelijkheid, om de aansluitende plankenrijen behoorlijk te bevestigen, dit zooveel mogelijk moet worden beperkt, door het nemen van zoo lange planken, als met het oog op den prijs en eene gemakkelijke behandeling mogelijk is.

Door de betrekkelijk weinige soliditeit der verbinding van het dek met de vaartuigen, waaruit het vlot bestaat, is het eene open vraag of het zoo bijzonder geschikt is voor het vervoer van voertuigen en paarden — zie Handboek, § 162 — en of het b.v. niet met succes zou zijn te vervangen door eenige ponten of dekschuiten naast elkaar.

Deze dek- of zolderschuiten, vooral die voorzien van een motor, zijn zonder noemenswaardige hulpmiddelen onmiddellijk geschikt voor paarden en voertuigen en komen in de groote handelssteden in enorme hoeveelheden en met zulke afmetingen voor, dat 2 of 3 naast elkaar wellicht evenveel dekruimte hebben als het vlot, volgens § 179.

Bovendien is de samenstelling van dit vlot eene zeer tijdroovende bezigheid.

Afgescheiden van de samenstelling der overzetzelingen, moet als vaste regel aangenomen worden, dat de hoeveelheid over te zetten troepen het maximum bereikt; immers zij dienen om met den grootsten spoed een zoo groot mogelijk aantal van oever te doen verwisselen.

Ook in dit opzicht zou veel meer geëischt kunnen worden, dan het tegenwoordige Handboek toelaat. Dit toch rekent bij vloten, vakken of ponten *hoogstens* 3 man per M². en voor een paard hoogstens 1 M. in de breedte en hoogstens 3 M. in de lengte. Reeds de Handleiding 1889 rekende 3 man per M². en per paard 1 pas in de breedte en 3 pas in de lengte, zoodat er bij het Handboek 1898 een bepaalde teruggang is te constateeren, misschien daardoor veroorzaakt dat het Voor-schrift op den Velddienst ter bepaling van de capaciteit van *vaartuigen* rekende op 0,5 M². per man en 2,5 à 3 M². per paard.

Deze laatste gegevens hebben betrekking op vervoer over afstanden grooter dan die, voorkomende bij het *overzetten* van troepen, want ook

hiervoor geldt als regel, dat de paarden zoo dicht mogelijk bij elkaar geplaatst worden (zie Velddienst 1906, blzn. 94 en 95).

Waar ook het Algemeen Register van Veren enz. voor 3 gewapende infanteristen 1 M². en per paard eene lengte van 2,25 M. en eene breedte van 0,75 M. verlangt, terwijl zelfs bij vervoer van paarden in spoorwagens hiermede wordt volstaan, moeten deze ruimten per man en per paard hoogstens geëischt worden bij militaire overzettingen.

Er kan zelfs niets tegen zijn om de menschen en paarden zoo dicht mogelijk op elkaar te laten staan, wanneer slechts het draagvermogen der vaartuigen of van het dek niet wordt overschreden, terwijl natuurlijk bij ruw weer de belading zoodanig geregeld moet worden, dat er geen kans is op het overslaan van water.

Bij menschengedrang kan gerekend worden op 6 ongewapenden per M². en wellicht 4 à 5 gewapenden.

Ter vergemakkelijking wordt in het hierachter volgend overzicht vermeld de capaciteit van verschillende overzettingen volgens de Handleiding 1889, volgens het Handboek 1898 en bij aannahme van b.v. 4 man per M². dekoppervlak of 3 M. lengte per rij paarden en 0,75 M. per paard in de breedte.

Dit overzicht geeft aanleiding tot verschillende opmerkingen en wel:
1°. dat vloten en vooral die, samengesteld uit pontons No. 1, thans slechts weinig menschen en paarden toelaten;

2°. dat het Handboek 1898 doorlaatvakken van 4 pontons No. 2 geschikt acht ook voor paarden, terwijl de Handleiding 1889 verbodt met doorlaatvakken alleen paarden over te zetten;

3°. dat ponten van pontons weinig productieve overzettingen zijn, omdat zij in verband met hun groot dekoppervlak weinig belasting kunnen dragen.

Door de ongelijkmatige belasting der verschillende pontons bij ponten — de middelste b.v. heeft (hebben) het meest te dragen bij gelijkmatige belasting — kan slechts een deel van het draagvermogen der gezamenlijke pontons benut worden.

Bij de belading met artillerie wordt nog minder geprofitteerd van de groote dekoppervlakte van vloten en ponten; terwijl b.v. een vlot van pontons N°. 1 even breed is als een pont van 5 pontons N°. 1 en de opstelling der artillerie op beide ongeveer gelijkvormig is, worden op de ponten tusschen de stukken slechts rijen van 4 paarden en op het vlot eene rij van 6 paarden toegelaten.

Het is niet gewenscht om door eenvoudige deeling uit te maken, wat de verschillende vaarlichamen kunnen overzetten, waarom ik er dan ook niet verder mede zal gaan, doch wel aanbevelenswaardig komt het mij voor, de practische oefeningen te benutten, om hieromtrent betrouwbare gegevens te verzamelen.

Als vanzelf wijst het Keizersveer zich als plaats voor deze oefeningen aan, omdat dit zoowel door de pontonniers als door de troepen uit de garnizoenen Geertruidenberg en Breda gemakkelijk is te bereiken. Het

Vaarttuig.	Vaarlichaam.	Draagvermogen.	Oppervlak van het dek tusschen de sluitribben in KG.	Capaciteit volgens					
				Handleiding 1889.		Handboek 1898.		4 man per M ² .	
				menschen.	paarden.	menschen.	paarden.	menschen.	paarden.
pontoon N ^o . 1.	ééne ponton	7000		30	—	30	—		
	2gekoppelde pontons.....	13.300		70	—	80	—		
	vlot van 2 pontons.....	11.900	25	75	9	60	8	100	10
	doorlaat van 3 pontons.....	14.000	44	120	—	—	—		
	gierpont van 8 pontons.....	38.000	200	400	48	400	48		
	gierpont van 5 pontons.....	29.000	116	250	32	250	32		
pontoon N ^o . 2.	ééne ponton	4000		15	—	15	—		
	2gekoppelde pontons.....	7300		40	—	40	—		
	vlot van 2 pontons.....	6300	19	50	6	50	6	76	7
	doorlaat van 3 of 4 pontons	7800	34	75	—	100	12		
	gierpont van 8 pontons.....	22.000	115	250	30				
	gierpont van 5 pontons.....	17.000	66	100	—				
	vlot van 2 zandbakken.....	150.000	200	—	—	600	56	800	± 90

was dan ook oorspronkelijk de bedoeling dergelijke oefeningen aldaar jaarlijks te houden, doch door verschillende omstandigheden is men nooit verder gekomen, dan hetgeen de tabel vermeldt omtrent de capaciteit van vlotten van zandbakken.

De oorzaak is niet zoozeer te zoeken in het niet jaarlijks houden der bedoelde oefeningen, als in het veel te geringe aantal der beschikbaar gestelde troepen, waardoor deze slechts een gering deel der beschikbare dekoppervlakte in beslag namen, zoodat het overvaren meestal onttaarde in een meer of minder prettigen vaartocht.

Het behoeft toch niet bewezen te worden, dat met eene pont, groot

± 200 M²., een paar honderd infanteristen of eenige kanonnen met paarden en menschen overgezet kunnen worden.

Bij deze oefeningen zou daarentegen nagegaan moeten worden, welke maxima bij verschillende weersgesteldheden bereikt kunnen worden, en wat de vlugste en meest practische wijze van belading is bij paarden en voertuigen.

Als handleiding voor nuttige aanwending van laadruimte moge verwezen worden naar de „Regeling van het Militair Vervoer over de spoorwegen”, waarin fig. 3 aangeeft, hoe op een wagen L. 6 en B. ± 2,3 M. geplaatst worden 2 kanonnen met voorwagens.

Ook omtrent het laden en lossen van voertuigen bevat deze regeling nuttige wenken, welke ook in het Handboek voor den pontonniersdienst niet misplaatst zouden zijn.

Thans vermeldt dit slechts (blz. 167), dat de voertuigen bij het overzetten worden vastgezet met wiggen of met touwen.

OEFENINGEN MET PONTONMATERIEEL.

Het nadeel van het bestaan van 2 soorten van pontonmaterieel n.l., dat daardoor bij velen de meening kon ontstaan, dat er ook 2 soorten pontonniers zijn met geheel verschillende functiën (blz. 709) — zelfs is dit de officieele meening, neergelegd in punt 12 van het Opleidingsvoorschrift — is van geringe beteekenis, omdat dit slechts een nadeel is in de oogen van hen, die meenen, dat pontonnieren met het lichte materieel iets anders is dan pontonniëren met het zwaardere materieel.

Bovengenoemde meening is dan ook niet ontstaan bij de invoering van het nieuwe pontonmaterieel, doch eerst veel later, in het begin der negentiger jaren, toen het beginsel der compagniesgewijze opleiding zijn intrede deed.

Het bezit van verschillend pontonmaterieel is toch niet iets specifiek Nederlandsch van de laatste jaren, doch is bijna zoo oud als het pontonwezen zelf. In de vorige eeuw hadden zeer veel landen verschillende soorten van bruggematerieel, sommige zelfs meer dan 2 soorten (zie de tabel voorkomende blz. 326 vgg. van de Pontonnierwetenschap door G. J. STIELTJES), doch nooit was dit een reden om de pontonniers in evenveel categorieën te splitsen.

De compagniesgewijze opleiding, rekening houdende met de bijzondere oorlogsbestemming van elke compagnie, zou echter in de practijk ook geen aanleiding hebben gegeven tot de meening, dat er twee soorten pontonniers bestaan, indien zij niet was gepaard gegaan met eene zeer verkeerde voorstelling omtrent het gebruik van het lichte materieel, en wel dat dit alleen bestemd is voor wateren van gering vermogen.

Om deze reden kwam men er toe de hoofdzaak voor de oefeningen der 1ste compagnie te zoeken in het op- en afladen van brugwagens, het samenstellen van verschillende vaarlichamen, als gekoppelde pontons, vloten, brugvakken, enz.

Uit deze periode dateert ook de bepaling, dat op het oefeningsterrein een opgeladen pontontrein aanwezig moet zijn. (§ 2, Exercitiën met Pontonmaterieel 1896.)

Vóórdat dit reglement bestond, werd verondersteld, dat de pontons (ook de kleine) te water lagen en dat de overige brugbehoeften soortgewijze op den oever verzameld en gestapeld lagen (zie Voorschrift tot oefening van den pontonnier 1885, 1ste gedeelte, § 15, en id. 1870, §§ 69 en 70).

Het op- en afladen der brugwagens had plaats bij ongunstig weer of gedurende de winterperiode; er was dan ook geen quaestie van pontonwagens op het oefeningsterrein op te stellen en elken dag bij het begin der oefening de wagens af- en bij het einde der oefening ze weer op te laden.

De moeielijkheid van het pontonnieren zit hem niet in het samengestelde van het materieel, want dit is zeldzaam eenvoudig, doch alleen in het handige gebruik ervan onder verschillende omstandigheden.

Eene pontonbrug toch, bestaat uit pontons of schragen — deze laatste in hoofdzaak, waar te weinig water staat om pontons vlot te houden — als ondersteuningslichamen, welke zoo noodig door ankers op hunne plaatsen gehouden worden. Over deze ondersteuningslichamen worden ribben gelegd als onderliggers, en met eene zeer eenvoudige touwverbinding — sjorring — daaraan verbonden. Loodrecht op de richting der liggers worden naast elkaar planken gelegd, en deze opgesloten door sluitribben, welke boven de buitenste onderliggers worden geplaatst en daaraan door *woelingen* worden verbonden. De noodige *handigheid* moet verkregen worden door veelvuldige oefening, doch daarbij doet het weinig ter zake, of dit geschiedt met materieel van den R.T. of met materieel van den V.T., dat trouwens slechts in enkele onderdeelen — zooals pontons, ribben, haken en boomen, enz. — verschilt, terwijl zeer veel materieel bij beide compagnieën het zelfde is.

Vóór 1892 werd dan ook weinig rekening gehouden met het verschil in oorlogsbestemming der beide compagnieën en werd aan alle pontonniers ongeveer de zelfde opleiding gegeven, waarbij vooral de nadruk werd gelegd op het handig manoeuvreeren met pontons, vloten, vakken of andere vaarlichamen, het op de juiste plaats werpen der ankers, enz.

Dit stelsel leidde tot zeer gunstige resultaten en is dan ook niet afgeschaffd wegens de daaraan klevende gebreken, doch alleen door den opgang, die toenmaals de compagniegewijze opleiding vooral bij de infanterie maakte, waarom deze ook bij de artillerie werd ingevoerd, al waren daar ook de omstandigheden gansch anders.

Behalve met de vorenvermelde detailverrichtingen moeten de pontonniers ook vertrouwd zijn met de verschillende werkzaamheden, voorkomende bij het samenstellen van vaarlichamen, het plaatsen van schragen, het uitvoeren van pontons, enz.

Ter bevordering der vlugheid zijn deze werkzaamheden — welke niet door één man, doch door ploegen verricht moeten worden — geregle-

menteerd, en moeten dus de manschappen er in geoefend worden, de werkzaamheden der verschillende nummers in die ploegen, op commando van den ploegcommandant, zoo noodig met korte aanwijzingen van dezen, juist en vlug uit te voeren. Doch ook dit is vrij eenvoudig en loopt bij de beide soorten van materieel niet zoodanig uit elkaar, dat hiervoor eene gesplitste opleiding noodig is.

Bovendien zijn deze verschillen nog wel voor vermindering vatbaar. Het Voorschrift 1870 wijdde slechts ± 30 bladzijden, zeer omstandig verhalend beschreven, aan deze oefeningen.

De brugslag zelve bestaat uit vorenvermelde eenvoudige detailwerkzaamheden, welk echter door harmonisch samenwerken der manschappen in elke ploeg, en der verschillende ploegen in een minimum van tijd geschieden kunnen.

Die eenvoudige werkzaamheden kunnen bij fellen stroom of hevigen wind wel aanleiding geven tot moeilijkheden in de toepassing, doch deze zijn alleen te overwinnen door geoefendheid in de schipperskunst, zoodat op deze bekwaamheid de volle nadruk gelegd moet worden.

Dat dit in de latere jaren wel uit het oog is verloren moge blijken uit het feit, dat tal van onderofficieren bij hunne aanstelling in dien rang zelf geen vaarboom of anker kunnen hanteeren.

Wat van onderwijs in deze werkzaamheden aan hen, die ze niet reeds konden uitvoeren vóór hunne indeeling bij de pontonniers, te recht kan komen, laat zich begripen.

Oefening in het slaan van bruggen is niet noodig, omdat de pontonniers daarbij nieuwe verrichtingen hebben te leeren, doch alleen omdat dit ter wille van den tijdduur reglementair moet plaats hebben, zoodat elk ploegcommandant en elk man eener ploeg, op de aanwijzing of het commando van den brugcommandant, zonder nadere uitlegging weet, wat hij te doen heeft.

Nu is juist een bezwaar van de compagniesgewijze opleiding — vooral wanneer deze ook wordt voortgezet na het *eerste tijdperk* —, dat het aantal manschappen per compagnie te gering is om oefeningen in het slaan van bruggen te houden, tenzij er herhalingslichtingen onder de wapenen zijn. Dit heeft ten gevolge, dat noodzakelijkerwijze de compagniesoefeningen eene eeuwigdurende herhaling worden van de detailoefeningen, hetgeen niet nalaat, vooral wanneer de practische oefeningen achter den rug zijn, een zeer ongunstigen invloed te oefenen op de opgewektheid, waarmede aan de oefeningen wordt deelgenomen.

Het sterkst doet zich deze toestand gevoelen bij de compagnie rijdende treinen, omdat zelfs al zijn er 2 divisie-pontontreinen op het oefeningsterrein aanwezig, er nooit gelegenheid is eene volledige brug te slaan, in verband met de breedte van het water bij het oefeningsterrein of in de onmiddellijke nabijheid daarvan.

Wanneer hierbij wordt nagegaan, dat gewoonlijk in de maanden Juni en Juli de practische oefeningen worden gehouden, kan men zich voor-

stellen met welken geest de nog resteerende maanden van den eerste-oefeningstijd aan de oefeningen wordt deelgenomen.

Ook de zoogenaamde oefeningen met schipbrugmaterieel, vooral wanneer die dag in dag uit, worden gehouden zijn een surrogaat nog erger dan de kwaal; doch hierover bij de oefeningen met schipbrugmaterieel.

De ongunstige toestand is nog verergerd, omdat door het reglement van 1896 voor den rijdenden trein tot normalen brugslag wordt verklaard, de eenige methode, welke niet is toe te passen, wanneer de vijand in de nabijheid is, terwijl juist deze laatste brugslag de eenige reden van bestaan van pontonniers als *militair* korps is.

Voor zooverre mij bekend, geven de buitenlandsche pontonnierverschriften, en ook de Nederlandsche van 1870 en 1885, verschillende methoden van brugslag aan, welke in verband met den tactischen toestand toegepast moeten worden en wel:

1°. door de pontons ieder afzonderlijk en achtereenvolgens in de richting der brug te brengen;

2°. door eerst de pontons tot vakken of doorlaten van een zeker aantal pontons te verbinden, en deze in de richting van de brug te vereenigen;

3°. door de brug, boven het punt waar zij moet liggen, in haar geheel langs den oever samen te stellen en haar daarna door zwenking te leggen.

Van de eerste wijze maakt men gebruik als de vijand niet in de nabijheid van het overgangspunt is, en men niet behoeft te vreezen, dat hij pogingen zal aanwenden om de brug door drijvende voorwerpen te vernielen; ook wanneer men, als de vijand in de nabijheid is, geen gelegenheid heeft de pontons bovenstrooms van het overgangspunt, bedekt en zonder bemerkt te worden, te water te brengen.

Wanneer men, onbemerkt door den vijand, doorlaten of brugvakken kan vervaardigen achter een begroeid eiland of in eene zijrivier, die bovenstrooms van het te overbruggen punt uitwatert, dan bedient men zich van de tweede wijze; hierbij zij opgemerkt, dat brugvakken de voorkeur verdienen, terwijl doorlaten worden gebruikt, als men vreest, dat er pogingen zullen worden aangewend tot het vernielen der brug door drijvende voorwerpen.

Zijn de omstandigheden zoo gunstig, dat de geheele brug in eene gedekte stelling kan vervaardigd worden, om daarna naar het overgangspunt af te drijven, dan maakt men gebruik van de derde wijze van brugslaan.

Het spreekt vanzelf, dat bij het zware pontonmaterieel, dat te water vervoerd wordt. waartoe de pontons reeds bij vertrek uit het garnizoen tot brugvakken en doorlaatvakken zijn vereenigd, in hoofdzaak de tweede methode gevolgd wordt, hoewel ook daarbij de derde wijze van brugslaan zou kunnen worden toegepast, wanneer op een punt benedenwaarts van eene reeds geslagen brug eene andere brug moet worden gemaakt.

Het is tijdverspilling de eerste brug eerst geheel in vakken te ontbinden, deze tot een vaartrein te vereenigen, daarmee af te zakken en dan van voren af aan te beginnen.

Het zoo mogelijk in zijn geheel laten van een vleugel, of anders dezen te splitsen in stukken, waarvan de grootte slechts begrensd wordt door hunne bruikbaarheid als vaarlichaam, en daarmede op het volgende overgangspunt de brug opnieuw samenstellen, zou zeer waarschijnlijk veel vlugger gaan dan de eerste methode.

De brugslag uit doorlaatvakken zal bij het zware materieel aanbevelenswaardig zijn, wanneer na afloop van den rivierovergang bij een terugtocht de wenschelijkheid zich voordoet zoo spoedig mogelijk de V.T. in veiligheid te brengen. Indien b.v. het bestaande reglement deze methode had gekend, dan had zij met voordeel aangewend kunnen worden bij de oefeningen, gememoreerd op blz. 687. Nadat de overtocht door de hoofdmacht verricht was, had men de schragen kunnen opbreken, het drijvende gedeelte der brug kunnen laten liggen, en dit door middel van naast elkaar liggende ribben in verbinding met den oever of eene krib kunnen brengen. Door inmiddels de doorlaatvakken door sleeptrossen aan elkaar en aan de sleepboot te verbinden, en van de ankers zooveel te lichten, als in verband met wind en stroom mogelijk was, had men daarna de achterhoede, uit inf^{ie}. bestaande, op de doorlaatvakken kunnen laten stelling nemen. Deze troepen hadden daarbij wellicht natte voeten gekregen, doch dit zou in werkelijkheid geen bezwaar zijn geweest. Zoodra de achterhoede op de vakken was, had men de laatste ankers kunnen lichten of deze opofferen, en met volle kracht stroomaf kunnen varen.

Bij het reglement van 1896 is de methode van brugslaan, zooals deze bij vredesmanoeuvres met een divisiepontontrein in verband met zijn sterkte aan pontonniers, onafhankelijk van tactische overwegingen, als de meest practische was gebleken, ook als de normale voor het lichte pontonmaterieel aangenomen. Wel kent dit reglement ook het slaan van bruggen uit achtereenvolgende pontons of uit vakken, doch door de zeer onvoldoende aanwijzing der tactische omstandigheden, waarbij deze methoden moeten worden toegepast, en door de weinige gelegenheid in het algemeen om bruggen van het voor oefening beschikbare lichte materieel op of bij het oefeningsterrein te vervaardigen, wordt het slaan uit vakken nog wel toegepast, doch niet uit tactische overwegingen, maar alleen, omdat men zonder paarden moeilijk de wagens naar een geschikt punt kan vervoeren.

Het slaan van bruggen uit doorlaatvakken of door zwenking kent het tegenwoordige reglement in het geheel niet meer.

Onafhankelijk van de meerdere of mindere toepasselijkheid van den brugslag door zwenking in oorlogstijd in ons land, wordt daardoor eene schoone gelegenheid gemist, om wat afwisseling in de oefeningen te brengen, en vooral ook voor de pontonniers om handiger op het water te worden.

Hoe meer ik over deze aangelegenheid heb nagedacht, hoe sterker de overtuiging zich bij mij heeft opgedrongen, dat de methode van oefenen vóór het reglement van 1896 de verkieselijkste is.

Toen duurden de pontonnieroefeningen op het oefenterrein veel korter, rukte men gedurende den geheelen zomer van tijd tot tijd uit tot het slaan van bruggen in den omtrek van Dordrecht, werd zooveel mogelijk afwisseling gebracht in de oefening op het oefeningsterrein, waartoe het voorschrift 1870 ruimschoots gelegenheid gaf, betrok men vaak een kamp aan eene rivier of werd aldaar verbleven, ondergebracht in pontons, ten einde ook de hoognoodige oefening op snelstroomend water te geven.

Dat vooral dit laatste niet overbodig is en dat bij de oefeningen niet alleen heil gezocht moet worden in het slaan van bruggen, moge blijken uit het vermelde op blz. 175 van de Tactische gegevens voor het Veldleger door W. VOSMAER (uitgave 1902): „Bij het overzetten van troepen leert de ondervinding, dat dit bij een stroomsnelheid van meer dan 1 M. reeds buitengewone bezwaren oplevert, die alleen door technisch daarin goed geoefend personeel overwonnen kunnen worden”.

De stroomsterkte in den omtrek van Dordrecht blijft verre beneden 1 M.,¹⁾ en waar nu b.v. de rijdende treinen, wanneer zij het garnizoen voor oefening verlaten, altijd vrijwel stilstaande wateren opzoeken, kan worden nagegaan, wat eventueel zou mogen worden verwacht, wanneer de omstandigheden medebrachten, dat bij bovenvermelde stroomsnelheden het overzetten van troepen moest plaats hebben.

In verband met mijn meening omtrent het gebruik van het lichte pontonmaterieel, zal juist in de eerste plaats aan het personeel, met de bediening van dit materieel belast, die eisch gesteld kunnen worden.

(Wordt vervolgd.)

¹⁾ Deze omstandigheid maakt, dat op de geschiktheid van Dordrecht als garnizoensplaats voor de Pontonniers wel iets valt af te dingen.

De oefening en de organisatie der bereden Artillerie,

DOOR

W. E. VAN DAM VAN ISSELT,

Kapitein van den Generalen Staf.

(Vervolg en slot van blz. 570.)

„De pièce de résistance der indeeling van de oefeningen, waarop de „Heer v. D. v. I. den diensttijd van één jaar baseert, wordt gevormd „door de vrijwilligers en het blijvend gedeelte van $\frac{1}{2}$ lichterig”. Ook hiertegen trekt de Heer v. S. V. zeer te velde, doch nergens beter dan hier blijkt, hoe hij à tort et à travers naar argumenten heeft gezocht om over het door mij aanbevolene een somber waas te doen vallen.

Zooals ik hiervóór reeds opmerkte, is het na het einde van het eerste dienstjaar ten gevolge van overvloed aan personeel, door de opkomst eener nieuwe lichterig, enz. uit met de tragsgewijze opklimming in de oefeningen. Wel komt met 1 Juni d.a.v. een deel der oude lichterig weer te paard, doch iedere man van de oude lichterig, die een span berijdt, verdringt daarvan een man van de jongste lichterig en de winst is = 0. Uit 52 beschikbare troepenpaarden kan men niet meer halen dan erin zit, onverschillig, of men een, twee of drie lichterigen onder de wapenen heeft.

Zag ik er kans toe een stelsel te vinden, waarbij de geheele lichterig, het militiekader uitgezonderd, na één jaar met groot verloop kon worden gezonden, ik zou het onvoorwaardelijk aanbevelen. Doch bij een bereden Wapen heeft men nu eenmaal meer personeel noodig dan de in opleiding zijnde jongste lichterig. Hoe talrijk moet dit personeel zijn? Door berekeningen, gegrond op den feitelijken toestand bij 2 regimenten veldartillerie, kwam ik tot eene noodzakelijke minimum-verplegingssterkte der batterij van 59 man, d.i. van 24 man boven de jongste lichterig. Of die 24 man vrijwilligers of dienstplichtigen zijn, is uit het oogpunt van den dagelijkschen dienst vrij onverschillig. Verloopen de vrijwilligers, dan moet het bedrag uit de militie (oudere lichterigen) tot 24 worden aangevuld. De geheele beschouwing van den Heer v. S. V. nopens het verloop der vrijwilligers en de gevolgen, die dit voor mijn stelsel heeft, had dus, als ter zake niet dienende, achterwege kunnen blijven.

Het berekenen der bepaald noodzakelijke sterkte der batterij acht de Heer v. S. V. mede bedenkelijk: „Ziet, geachte collega, laten wij „toch geen stelsels of systemen opbouwen op één man nauwkeurig... „In uw berekening verwaarloost gij o.a. den factor zieken, gestraften „en noodzakelijke verloven; stelt men dit zeer laag op 10°/_o, dan hokt „uw systeem en rukt men niet met 3 stukken, maar met 2½ uit”.

Met den Heer v. S. V. ben ik het volkomen eens, dat men niet tot één man nauwkeurig rekenen moet. Ik deed dat ook niet, zooals uit mijne artikelen blijken kan, maar „gerekend” moet er worden, want anders mist men elke basis ter beantwoording van de vraag, of men 3, 2 of wellicht 1½ lichting onder de wapenen houden moet.

Dat nu in mijne berekening de schroeven allerminst tot het uiterste zijn aangezet, blijkt wel hieruit, dat de Heer B. het gedurende 6 maanden van het jaar met eene vredespresentsterkte van 46 man meent te kunnen doen. Zijne *gemiddelde* vredespresentsterkte en de mijne loopen volgens zijne berekening slechts ½ man uiteen (64 contra 64½ man). Hij wil 'szomers 2 lichtingen en 'swinters 1; ik gaf de voorkeur aan eene constante sterkte van ± 1½ lichting. Zoo geheel onjuist was mijn berekening derhalve niet!

Dat mijn stelsel zou „hokken” door verwaarloozing van den factor zieken, gestraften, en verloven, zooals de Heer v. S. V. schrijft, is bepaald onjuist. Had hij mijne artikelen aandachtig gelezen, dan had hij op blz. 598 de zinsnede ontmoet: „Anderzijds is een niet te klein getal „manschappen als ziek of met verlof aangenomen, hoewel in een „stelsel, waarbij de dienstplichtige één in plaats van twee jaar actief „dient, verlof voor hem niet bepaald noodig is”.

Van de 24 man, die ik boven de jongste lichting eischte, is natuurlijk slechts een deel bij de batterij beschikbaar, daar hiervan oppassers, gedetacheerden en geëmployeerden buiten de batterij afgaan. Het lot der achterblijvenden van deze 24 ziet de Heer v. S. V. alldroevigst in en evenzeer hun invloed op den geest der geheele batterij: „Het bestaan van werkbijden is niet getolereerd in het militaire leven; „elke organisatie, die een dergelijk principe huldigt, jaagt de vrijwilligers de kazerne uit, bederft den goeden geest van een deel der „militie, begaat een daad van sociale onrechtvaardigheid tegenover den „onder de wapenen geroepen dienstplichtige”. Mooi neergeschreven en wel geschikt om indruk te maken op hém, die vluchtig over de zaken heen leest. Doch beschouwt men ze meer à fond, dan blijkt, dat de aangehaalde woorden allerminst toepasselijk zijn op het door mij aanbevolene.

Eerstens zij opgemerkt, dat het wel eenigszins wonderlijk is hier den Heer v. S. V. te velde te zien trekken tegen de werkbijden, waar hij zich een oogenblik later een tegenstander verklaart van het doen deelnemen van stalwachten, kamerwachten, tuigenknechts, officiersoppassers e.d. aan de hoofd oefening. Tweedens jaagt het bestaan van „werkbijden” den vrijwilliger volstrekt niet de kazerne uit; integendeel! Bij een groot deel der manschappen, die niet van veel drukte en gedoe houden

zijn de baantjes van parkknecht, tuigenknecht, hooizolder e. d. zeer in trek. Men staat op zichzelf buiten de groote deining, iets, wat velen aangenaam vinden. Doch in de derde plaats zij opgemerkt, dat handhaving van het bestaande stelsel het bestaan van werkbijen niet wegneemt, doch verergert en er ten deele „luier-bijen” van maakt. *De door mij aanbevolen terugbrenging van de vredes presentsterkte van gemiddeld 2 tot 1½ lichter haalt van October tot Juni geen man der oude lichter van het span of van het stuk af, doch had juist ten doel de „werken luier-bijen” om te zetten in „werkbijen”.* Met den Heer v. S. V. ben ook ik op deze laatsten niet zeer gesteld, doch waar men ze niet kan missen, geef ik de voorkeur aan een klein blijvend gedeelte, dat werkt, boven een groot, waarvan een deel niets uitvoert. De gelegenheid tot oefening der oudste lichter is in den winter (tot 1 Juni) gering en de practijk leert in ieder geval, dat er weinig werk van gemaakt wordt. In mijn stelsel wordt het blijvend gedeelte ingekrompen en rouleert het van 1 April af (bestaande stelsel eerst 1 Juni) wederom met de jongste lichter in den *buitendienst*. Dat er thans meer personeel dan noodig aanwezig is, leert eene berekening. Wie daarvan nog niet overtuigd is, make des morgens eens eene wandeling over de kamers der vrijwilligers en der oudste lichter of posteere zich omstreeks half 11, wanneer de eerste welriekende geuren van de koffie de keuken beginnen te verlaten, nabij den ingang van dat gebouw; het zal hem dan treffen, hoevelen vooral 's winters buiten den dagelijkschen dienst vallen. Juist een te groot blijvend gedeelte bederft den geest in het Wapen. Gedurende het eerste dienstjaar bestaat er voor den man eene trapsgewijze opklimming in zijn opleiding en wordt hij aan het lijntje gehouden. Daarna gaat zijn waarde echter achteruit; hij wordt gemakzuchtig en is, in de burgermaatschappij terugkomende, het „werken” ontwend.

In den aanhef zijner brochure klaagt de Heer v. S. V.: „In geen enkel leerprogramma vindt men een enkele minuut „uitgetrokken om plichtsbetrachting, solidariteit en discipline te leeren.” Dit is m. i. zeer juist gezien, want dergelijke kostbare militaire eigenschappen leert men niet door theoriseeren.¹⁾ Zij worden het best en ongemerkt aangekweekt in een onderdeel, waar de meerderen goed voorgaan in plichtsbetrachting, waar toewijding bestaat voor de zaak, die men dient, waar eene strenge, doch rechtvaardige tucht wordt gehandhaafd. Indien *allen*, ieder in eigen functie, te zamen werken tot bereiking van één doel: het vormen van eené krijgsmatige batterij, wordt er tusschen meerderen en minderen een onzichtbare band geweven: de beste solidariteit en de hoogst staande discipline. Vertrekt iedere lichter met groot verlot onder den indruk van een streng, doch rechtvaardig stelsel en van een ononderbroken, trapsgewijze opklimmenden

¹⁾ Hiermede zij volstrekt niet gezegd, dat het afkeuring verdient, indien de sectiecommandanten des winters bij ongunstig weer af en toe de gelegenheid aangrijpen om eenig militair onderwerp met hunne klasse te bespreken.

leercursus van ingespannen arbeid, waarbij officieren en kader door toewijding en plichtsbetrachting voorgingen, dan zullen in de batterij bij mobilisatie van den eersten dag af dié eigenschappen bestaan, welke de Heer v. S. V. te recht zoo hoog aanslaat. Doch wat voor indruk schenkt het tweede dienstjaar den dienstplichtige? In plichtsbetrachting en discipline gaat hij de eerste 8 maanden daarvan beslist achteruit, en een gevoel van solidariteit, voor zooveel deze het gezamenlijk werken in de goede richting beoogt, dit wordt dan zeker niet bij hem aangekweekt. *Het tweede actieve dienstjaar der B. A. verdient op psychologischen grond afkeuring en moet derhalve zooveel mogelijk ingeperkt worden.*¹⁾ Juist geleid door de gedachte, die de Heer v. S. V. op blz. 8 zijner brochure neerschreef: „De geest, die in eene batterij heerscht, is recht evenredig met het werk, dat men zijn personeel laat verrichten”, beval ik aan, het blijvende gedeelte bij de B. A. tot het toelaatbare minimum in te krimpen. De geest in het Wapen zal er wel bij varen.

Ten einde niet te uitvoerig te worden, zal ik van de beschouwingen van den Heer v. S. V. over misbare en niet-misbare employementen slechts één punt aanstippen, omdat het een eigenaardig licht werpt op zijn betoogtrant en het kenschetsend is voor den bril, waardoor hij mijne artikelen heeft gezien.

Volgens mijne meening kunnen de stalwachten des zomers zeer goed mede uitrukken.²⁾ Zij behouden dan nog de beide uren van de stal-tijden, wanneer de stallen leeg zijn, om deze schoon te maken; voorts den geheelen namiddag. Beide eerstgenoemde uren zijn de aangewezen om den stal te reinigen. Wat schrijft nu de Heer v. S. V.:

„Dank zij het mede uitrukken der stalwachten werden de paarden „der IIe Afdeeling van het 3^e Regiment Veld-Artillerie naar mijne meening door eene infectieziekte aangedaan, waardoor deze drie batterijen „dezen zomer gedurende de maanden dat ze hun grootste productie aan „arbeid moesten leveren, met lamheid waren geslagen en de militie „geoeffend moest worden in het afstappen van zieke paarden”.

Ik heb den zomer van 1907 niet meer te Breda medegemaakt en kan dus geen oordeel over die zaak uitspreken, maar toch geloof ik wel, dat de Heer v. S. V. goed deed in bovenaangehaalde alinea de woorden „naar mijne meening” in te lasschen. Ik vermoed ook, dat hij in die meening vrijwel alleen staat. Primo zij opgemerkt, dat men, door het niet inkrimpen van het blijvend gedeelte, in den zomer van 1907 bij de batterijen, behalve over eenige vrijwilligers, steeds over minstens twee lichten heeft beschikt. Er was derhalve geen enkel argument om de stalwachten mede te doen uitrukken. Zoo zulks dien zomer dus al plaats vond, bleven, daar men nooit meer dan 36 man

¹⁾ Bij de cavalerie, waar men meer paarden dan manschappen heeft, is de toestand een andere.

²⁾ Te betreuren is het, dat de turfpailasse bij de B. A. weer afgeschaff is.

bij den dienst gebruiken kan ¹⁾, anderen thuis om de stallen in orde te maken. Doch gesteld eens, secundo, dat werkelijk stalwachten mede moesten uitrukken, zou de Heer v. S. V. dan meenen, dat midden in den zomer, wanneer de paarden 2-maal daags één uur buiten worden gezet, de toestand in over het geheel zeer ruime, lichte en luchtige stallen bij voldoende beschikbaar personeel niet zóó te houden is, dat infectieziekten voorkomen kunnen worden? Het zou niet erg pleiten voor de zorg der batterijcommandanten in dezen. De stalwachten kunnen toch de ammoniadampen ook niet met den bezem de stallen uitdrijven? Dit is meer eene quaestie van luchten, waarvoor, al rukten de stalwachten mede uit, des zomers, wanneer de paarden dagelijks 6 à 7 uur van stal zijn, nog wel tijd en arbeidskrachten beschikbaar zullen zijn geweest. Waren de paarden inderdaad zóó vatbaar, dan zouden des winters wel bijna alle boeren- en huurkoetsiersstallen op eene ontzettende wijze geïnfecteerd moeten zijn.

Waar U, Mijnheer v. S. V., de bewuste invaliditeit der paarden toeschrijft aan het mede uitrukken van stalwachten, die thuis bleven, daar werd mij, nog vóórdát Uwe brochure verschenen was, derhalve ongevraagd, van twee zijden, en wel door officieren van verschillende batterijen, verzekerd, dat de bewuste ziekte der paarden te wijten was aan te hooge eischen, die in verband met verschillende omstandigheden — zelfs nog in den verhaartijd — aan de paarden gesteld waren geworden. Er *kunnen* dus ook nog andere oorzaken gewerkt hebben dan de door U vermelde.

Het administratief kader aan de uitrukkende diensten te doen deelnemen, acht de Heer v. S. V. mede hoogst bedenkelijk. „Des Heeren v. „D. v. I's plan om dit kader voor de exercitie te gebruiken, zou de „verpleging en administratie zeer ten nadeele komen”. Terloops zij opgemerkt, dat het woord „verpleging” hier gevoegelijk achterwege had kunnen blijven. Het administratief kader toch, heeft hiermede al zeer weinig bemoeienis. De opperwachtmeester geeft dagelijks aan den kwartiermeester de sterkte voor den inkoop op, waarmede toch geen uren gemoeid zullen zijn, terwijl de fourier belast is met het uitgeven van het brood, iets, wat hij gewoonlijk aan zijn „werkbij”, den oppasser van de rustkamer, toevertrouwt.

De strekking van mijn voorstel was drieledig:

a. 's Winters met het oog op den goeden gang van het onderricht te gemoet te komen aan het nijpende gebrek aan kader. Terwijl eene batterij, behalve het onder de wapenen zijnde militiekader, organiek in vredestijd 7 vrijwillig dienende wachtmeesters en 7 dito korporaals behoort te bezitten, komt het voor, dat een batterijcommandant des win-

¹⁾ N.l. in de onderstelling, dat men met 3 stukken uitrukt, wat thans bij de B. A. regel is.

ters voor 3 klassen recruten en ééne klasse geoefenden 2 dagen achtereen slechts over één milicien-korporaal beschikt (zie blzn. 669/70). Wanneer *het bij den troep dienstdoende* kader tot minder dan $\frac{1}{3}$ van het organieke is teruggebracht en er met den besten wil ter wereld van het recruten-onderricht niets meer te maken valt, moet dan nog ter wille van het ongestoord vloeien van den papieren stroom, het beschikbare *administratieve* kader op organieke sterkte worden gehandhaafd? Niet met hindernissen van papier kunnen wij den vijand aan de grenzen tegenhouden, doch wel met troepen, die hun vak verstaan. Wanneer de goede gang der oefening door gebrek aan kader dermate in de waagschaal wordt gesteld, is het m.i. meer dan tijd om ten bate van den troep te tornen aan het administratieve kader, dat mede uit de beste onderofficierskrachten is gerecruiteerd. Men moet tegenwoordig den goeden wil en de toewijding bewonderen van de 2 tot 4 des winters per batterij ten dienste staande onderofficieren, die, tusschen wacht en week door, voortdurend met hunne klasse optrekken, bij ontstentenis elkaar's klasse waarnemen, aanvankelijk des avonds nog poetsles geven moeten, daarbij des middags rijles ontvangen en alle staltijden bijwonen. Waar deze menschen zóóveel harder werken moeten dan onder normale omstandigheden, zou men dáár aan het administratieve kader, dat grootendeels den dag slijt op eene, met een lap oude deken bekleede, kruk, geen hoogere eischen mogen en moeten stellen dan normaal? Dat er absoluut geen tijd voor het administratieve kader te missen valt, acht ik overdreven. O.a. wordt menigmaal op het rapport met wachten veel tijd nutteloos zoek gebracht. Ik zette trouwens uitdrukkelijk op den voorgrond, dat „des winters zoo noodig ééne der beide administratieve autoriteiten wel *enkele uren van den dag* gemist en dus bij den troep gebruikt kan worden”.¹⁾

b. Blijven opperwachtmeester en fourier beter militair, wanneer zij af en toe bij den troep komen, dan wanneer zij geheel hiervan vervreemden. Een opperwachtmeester, de oudste onderofficier der batterij, moet in militaire vormen, plichtsbetrachting en uiterlijk voorkomen een voorbeeld zijn voor de geheele batterij.

c. Zal men te velde bij spoedig intredende ernstige verliezen en gebrekkige aanvulling de diensten van den opperwachtmeester-administrateur als sectiecommandant, die van den fourier als stukcommandant al spoedig niet kunnen ontberen. Wij brengen hier nogmaals de bovenaangehaalde ervaringen in herinnering, in 1864 door Denemarken ten opzichte van het kadervraagstuk opgedaan.²⁾ Er zal te velde een oogenblik aanbreken — vooral bij onze B. A., die de noodige reserveaanvoerders in den officiersrang mist —, waarop iedere batterij nog één officier als B. C. bezitten zal, terwijl onderofficieren als S. C^o. optreden. Te laat zal men het dan betreuren per batterij 2 der *beste* onderoffi-

¹⁾ Blz. 672. Ik cursiveer thans.

²⁾ Vergelijk blz. 556 van dezen jaargang.

cieren te hebben laten verdorren voor den dagelijkschen dienst. Dit is ook niet in het belang der betrokken individuen zelf, die door voeling met den practischen dienst vlot en frisch blijven.

Zijn beide onderofficieren eertijds goed onderlegd als wachtmeester, dan is hunne geschiktheid voor den buitendienst ook zonder veel moeite te onderhouden, zelfs te vermeerderen. Wonen zij 's winters de ± 2 uur theorie per week van het kader bij, vallen zij dan af en toe bij het recrutenonderricht in en rukken zij des zomers beurtelings, b.v. ieder éénmaal per week, mede uit, dan wordt het beoogde doel m. i. ruimschoots verkregen. Ik blijf er bij, dat de voordeelen van het door mij aanbevolene groot zijn. De bezwaren van den Heer v. S. V. acht ik grootendeels denkbeeldig en zeker niet onoverkomelijk.

Na hetgeen ik op blzn. 678 en 679 aanvoerde omtrent de omzetting van het Korps Rijdende Artillerie in 4 cavaleriebatterijen van 4 stukken, veldartillerie-uniform en niet bereden bediening, enz., zal ik omtrent dit punt kort zijn. Wanneer men zich niet afvraagt, wat de buitenlandsche krijgsgeschiedenis leert en de literatuur aldaar eischt, doch zich op nationaal standpunt stelt, d. w. z. de Nederlandsche krijgsgeschiedenis bestudeert en de Nederlandsche landschapstypen, dan komt men tot de overtuiging, dat de cavalerie bij eene oorlogvoering op onzen bodem eene zeer ondergeschikte rol zal vervullen, wat den *strategischen* verkenningsdienst betreft. Doch daarmee verliest ook voor ons de R. A. haar recht van bestaan. De tirade, door den Heer v. S. V. à propos van dit Wapen neergeschreven: „Laten we nu nagaan, hoeveel slooperswaarde er aan is”, laat ik geheel voor rekening van den Schr. Met vertrouwen durf ik iederen onbevooroordeelden lezer de vraag stellen, of er ééne sloopers-gedachte in mijn beide artikelen te vinden is.

In zijn berekeningen nopens de bezuiniging, door reorganisatie der R. A. te verkrijgen, zal ik den Heer v. S. V. niet volgen. Ieder weet, dat de R. A. een zeer duur korps is. Mijn bestrijder zegt: „Een vrijwilliger der R. A. kost aan eerste uitrusting f 26.—, een der Veldartillerie f 25.—”. Waar nu de oud-Minister VAN RAPPARD eenigen tijd geleden in de Tweede Kamer mededeelde, dat de volledige uitrusting van een infanterist reeds meer dan f 100.— kost, kan een ieder begrijpen, dat de door den Heer Vos genoemde cijfers administratieve bedragen zijn en niets meer. ¹⁾ Niet alleen op de uniformkosten der militie van dit korps valt te bezuinigen, ook op die van officieren, kader en vrijwilligers. Het doen vervallen der bereden bedieningen geeft voorts eene beteekenende besparing, die de Heer v. S. V. geheel buiten beschou-

¹⁾ Het zijn de bedragen die het Rijk den vrijwilliger bij het sluiten zijner verbintenis als „te goed” geeft op zijn te openen rekening. Doch daaruit volgt allerminst, dat de uitrusting slechts dit bedrag waard is. Beide grootheden hebben zeer weinig met elkaar te maken.

wing laat. Welk verband mijn bestrijder ziet tusschen het Korps R. A. en de schadeloosstelling voor uniformverandering der officieren van den Generalen Staf, is niet duidelijk. Had hij geweten, dat officieren, die bij *bevordering* bij genoemd dienstvak worden geplaatst, die schadeloosstelling niet genieten, hij zou zijne berekening herzien, vermoedelijk zelfs zijn beschouwing ter zake hebben weggelaten.

„Traditie is iets wat men in een eeuw opbouwt, met één pennestreek afbreekt.” Ik heb blijkbaar betere gedachten van ons Korps R. A., want ik geloof, dat dit Korps, al moest het in de toekomst eens den kolbak, de gele tressen en de bereden bedieningen verliezen, toch de goede tradities hoog zou houden en niet met het pak ook de innerlijke deugden zou afleggen, die het te velde steeds hebben gekenmerkt. Voor laatstgenoemde onderstelling is m. i. geen enkele deugdelijke grond aanwezig.

Het africhten der jonge paarden bij de batterijen en het omzetten der depots in veldbatterijen kan in de oogen van den Heer v. S. V. ook geen genade vinden. In Denemarken en België bestaat deze wijze van africhten en schenkt zij goede uitkomsten. Zeker had ik verwacht den Heer v. S. V., die tot de hippische specialiteiten van ons Wapen behoort, aan mijne zijde te vinden, waar ik bovenbedoelde reorganisatie mede aanbeval, ten einde de kennis en de ervaring omtrent africhting van paarden meer tot gemeen goed van het geheele officierskorps van het Wapen te maken. Een nadeel acht ik het, dat 75% van de officieren der B. A. hippisch niet of gebrekkig onderlegd zijn. Mijn doel was er vóór te pleiten om het *geheele* Wapen geleidelijk in dit opzicht naar hooger standpunt te voeren. Doch niettegenstaande de Heer v. S. V. de opleiding tot officier der B. A. in Nederland „intens slecht” noemt, gaat hij ook hier niet met mij mede; hij acht detachering van alle officieren op hun beurt bij de trek oefeningen der depots te verkiezen. Zeker zou dit eene verbetering op den bestaanden toestand zijn.

Het spreekt overigens wel vanzelf, al heb ik er in mijn vorige artikelen niet uitdrukkelijk op gewezen, dat niet op eenmaal bij aanschrijving zou moeten worden gelast: „Voortaan africhting der jonge paarden bij de batterijen”. Wie zou eene dergelijke revolutie wenschen? Dat „de Heer VAN DAM vermeent, dat met het ambt ook de wijsheid (i. c. nopens de africhting der jonge paarden) zou komen” (blz. 20) is onjuist. Iedere nieuwe toestand moet door overgangsmaatregelen worden ingeleid. Welke die overgangsmaatregelen behooren te zijn, is onlangs op uitnemende wijze in den Militairen Spectator uiteengezet door den Heer VAN WARMELO.¹⁾ Ook hij meent, „dat op den duur de voordeelen van eene africhting bij de batterijen de nadeelen verre zullen overtreffen” en komt tot deze slotsom, waarmede ik volkomen instem: „De „Kapitein v. S. V. schrijft, dat voor de africhting noodig is veel liefde

¹⁾ Jaargang 1908; blz. 116 vgg.: De africhting der remonte bij de veldartillerie.

„voor het vak, veel toewijding en veel vakkennis; volkomen toege-
 „geven, maar zullen die eigenschappen niet meer ten goede van ons
 „Wapen komen, wanneer zij algemeen zijn, dan wanneer zij het privaat-
 „bezit van slechts enkelen zijn?”

Eindelijk nog dit: Ik berekende, dat door omzetting der depots en der treinafdeelingen in veldbatterijen de gevechtskracht der B. A. zonder kostenvermeerdering met $\frac{1}{3}$ ware te verhoogen. De reorganisatie van de R. A. inbegrepen, komt men voor ons Wapen tot een vermeerdering van het totaal aantal stukken van $4 + 4 \times 12 = 52$. De Heer v. S. V. komt volgens mijn stelsel eerst tot 28, daarna slechts tot 12. Ik handhaaf de juistheid mijner berekening. Per regiment kan men 8 in vreedestijd behoorlijk geoefende batterijen bezitten in stede van 6. Dat men uit overcompleet personeel van 8 batterijen bij mobilisatie gemakkelijker en beter eene reservebatterij kan vormen dan uit dat van 6, behoeft geen betoog. Ook in het door mij aanbevolen stelsel mag derhalve de oprichting bij mobilisatie van zulk eene batterij per regiment aangenomen worden.

Hiermede heb ik de voornaamste bedenkingen van den Heer v. S. V. trachten te weerleggen. Ten slotte nog eenige opmerkingen van meer algemeenen aard.

Zonder zulks bepaald te willen, omdat zij Deensch zijn, beval ik tal van zaken aan, die bij de Deensche veldartillerie toepassing vinden: eerste-oefeningstijd van één jaar; een zoo klein mogelijk blijvend gedeelte; *gedeeltelijke* scheiding der opleiding tot stukrijder en tot kanonnier; ¹⁾ ruimer gebruik en betere opleiding van dienstplichtig kader; africhting der remonte bij de batterijen; schieten in het terrein; vermeerdering van de vredespresentsterkte aan paarden in den zomer door invoering eener paardenmilitie, zeer korten actieven diensttijd bij den trein, enz.

De Heer v. S. V. is minder goed over de Deensche veldartillerie te spreken: „Zoo haalt de schrijver Denemarken aan; allerminst wil ik „hier een ongunstig oordeel uitspreken over het streven en werken van „officieren eener andere Mogendheid, maar toch mag ik de opmerking „niet weerhouden, dat ik, zoowel uit eigen aanschouwing van de veld- „batterijen te Kopenhagen op marsch en bij exercitiën, als uit gesprek- „ken met een officier van dat Wapen, waaraan ik bij zijn bezoek „hier te lande was toegevoegd, en die nu de allerhoogste betrekking in „zijn Wapen bekleedt ¹⁾, den indruk kreeg, dat wij noch op artilleris-

¹⁾ In Denemarken bestaat bij de veldartillerie eene *volkomen* scheiding in de opleiding tot stukrijder en tot kanonnier. Iedere batterij ontvangt jaarlijks 54 dienstplichtigen, van wie 27 opgeleid worden tot stukrijder en 27 tot kanonnier. Deze schifting op het *uiterlijk* komt mij minder aanbevelenswaard voor. Ook heeft men dan een te beperkt aantal reserve-stukrijders.

„tisch, noch op hippisch gebied iets van de Deensche artillerie te leeren „hebben”. Elders luidt het: „Meergenoemde opperofficier van dit leger „verklaarde mij hoogelijk ingenomen te zijn met onze africhting en de „instelling van depots; toen ik de Deensche veld-batterij zag, kon ik „mij dit levendig begrijpen. De Deensche veld-artillerie kent ook geen „indirecte richting, bij ons is deze al eenige jaren met succes toegepast, „reden dus om ze zoo spoedig mogelijk af te schaffen”.

Dat wij niets van Denemarken leeren kunnen, is eene zienswijze, die blijkbaar niet door ons krijgsbestuur wordt gedeeld, want, om ons slechts tot de laatste jaren te beperken, werden met eene zending naar Denemarken belast de tegenwoordige Commandant der Bereden Artillerie, een hoofdofficier der cavalerie, een kapitein der infanterie en een der vestingartillerie; zijn wij goed ingelicht, dan was bijna ook een luitenant der veldartillerie daarheen gegaan.

De bovengeschetste grondslagen, waarop de organisatie der Deensche veldartillerie berust, toonen eveneens, dat er aldaar in vele opzichten voor ons nog wat te leeren valt. Bovendien is die artillerie thans voorzien van: 1°. panoramakijkers; 2°. telefoonmaterieel; 3°. eene ladderkar met observatieladder; 4°. een kleinen sextant tot het meten van hoeken van af den observatieladder, alle voorwerpen, die hoog noodig zijn voor moderne veldartillerie, doch waarmede de onze nog niet is uitgerust.

Een onzer officieren, die in Denemarken gedetacheerd geweest is, deelde mij mede, hoe hij eene oefening in het gevechtsschieten bijwoonde van eene afdeeling van 3 batterijen à 4 stukken. Door de batterijen kon niets van het voorterrein worden gezien, zoodat indirect gericht werd. De Afd.Ct. stond gedekt achter een aardwal op eene hoogte en kreeg daar van den R.C. eene opgave van de doelen. De Afd.-C. was door telefonen in verbinding gebracht met de 3 B.Cn., die, buiten hunne batterijen opgesteld, van den observatieladder waarnamen. Iedere B.C. stond weer door middel van eene telefoon in verbinding met zijne batterij. De geheele oefening, ofschoon nog weinig in het garnizoen beoefend, liep vlug en goed van stapel. Bij het openen van het vuur bleek, dat de richtingen zeer juist waren. Hieruit kan men zien, hoezeer de Heer v. S. V. op de hoogte is van de Deensche veldartillerie en in hoeverre zijne bewering juist is, dat men er de indirecte richting niet kent²⁾.

Bij eene andere oefening reed eene batterij in draf op een grintweg;

¹⁾ Terloops zij hier opgemerkt, dat de Generaal-Majoor P. N. NIEUWENHUIS, aan wien de Heer v. S. V. indertijd bij diens bezoek hier te lande was toegevoegd, *niet* de allerhoogste betrekking in zijn Wapen bekleedt. Genoemde Generaal, van het Wapen der artillerie afkomstig, werd in 1905 benoemd tot commandant van „Kjöbenhavns Vaebning” (= landweerinfaanterie en -vesting-artillerie der stad Kopenhagen). Daarvóór was hij commandant van een regiment veldartillerie.

²⁾ De bovenbedoelde oefening vindt men in extenso beschreven in het Militaert Tidsskrift van 15 Maart 1908. Feltartilleriets skuljte Skydning.

de Afd.Ct., die naast den B.C. aan het hoofd der colonne reed, meldt op een gegeven oogenblik een cavalerie-aanval op de flank. Tusschen het Co.: „Halt” en het eerste schot verliepen 18 seconden!

Ondanks den oefeningstijd van één jaar is de Deensche veldartillerie niet alleen deugdelijk tactisch ontwikkeld en schiet zij goed, doch ook hare stukrijders zijn behoorlijk voor hunne taak berekend. Het van stelling verwisselen met die z.g. ongeoefende manschappen ging goed en vlug. Meermalen moesten kleine walletjes en ravijnvormige smalle slooten genomen worden, of werd over ongelijke heide gereden, waarbij allerlei natuurlijke hindernissen overwonnen moesten worden. De Fransche militaire attaché te Kopenhagen, die „bréveté d'état-major” is en na zijn detachering bij de Hoogere Krijgsschool gedurende 2 jaar bij de Fransche veldartillerie dienst deed, sprak ook een zeer gunstig oordeel uit over den aard der oefeningen en de geoefendheid der Deensche veldartillerie; en dit ondanks den geïncrimineerden éénjarigen eerste-oefeningstijd! Behalve de jaarlijksche lichting van 54 man per batterij, die op 12 October onder de wapenen komt, kent men er een blijvend gedeelte tot 22 December d.a.v. van 7 kanonnières en 9 stukrijders. Deze 16 man voorzien dien tijd in alle employementen; de stukrijders kunnen ook gebruikt worden om de remonte te rijden, voor zoover de officieren en het kader het dan niet doen. De vredes-presentsterkte der Deensche batterij bedraagt derhalve, de herfstoefeningen uitgezonderd, ééne lichting van 54 dienstplichtigen en daarenboven gedurende de eerste 2½ maanden van het cursusjaar 16 man blijvend gedeelte. Zou er voor ons niets te leeren zijn in een land, waar met zulke beperkte middelen eene dergelijke, zeer bevredigende uitkomst verkregen wordt? Voorheen had de veldartillerie er een eerste-oefeningstijd van 18 maanden. Een Deensche kapitein, die 22 jaar bij dat Wapen gediend heeft, zeide, hoe hij het eertijds voor onmogelijk hield den eerste-oefeningstijd op 12 maanden terug te brengen. Nu hij de uitkomsten van een dergelijken eerste-oefeningstijd had leeren kennen, moest hij echter eerlijk toegeven, dat de manschappen thans „niets minder geoefend waren dan voorheen, ook niet met het nieuwe geschut”. Doch het is er aanpakken. Wanneer 's morgens uitgerukt wordt, neemt men voeder mee, dat onderweg uit de mondzakken gevoerd wordt. Om 7 uur 's morgens rukt men uit en komt niet voor 2 à 4 uur n.m. terug. Elke dag telt gemiddeld 8 uur oefening; één dag per week 5 uur. Dan is het 's middags baden, poetsen, enz.

In ieder geval toonen bovenstaande mededeelingen, dat niet, zooals de Heer B. voorstelt, de vraag, in hoeverre „een éénjarige eerste-oefeningstijd in de toekomst mogelijk gemaakt kan worden door voor-oefeningen buiten het leger, een afzonderlijk onderwerp van studie „zou moeten vormen”. De uitkomsten van een dergelijken eerste-oefeningstijd, *zonder* vooroefeningen, liggen voor iedereen daar. En wat in Denemarken kan, kan ook in Nederland.

Het wil mij voorkomen, dat de Heer v. S. V. slechts bij dié punten
Mil. Spect. 1908.

van mijn betoog heeft stilgestaan, waar hij schaduw meende te ontdekken. Dat de door mij ontwikkelde denkbeelden echter niet *alle* even slecht zijn, bewijst, behalve de blijken van instemming, die ik van verschillende zijden mocht ondervinden, o. a. wel het feit, dat de Majoor PICKÉ kort na de mijne een artikel publiceerde over de oefeningen der B.A., ¹⁾ waarin hij het houden van oefeningen op typisch Nederlandsche terreinen zeer aanbeval. Voorts luidt het daar: „Wil de B.A. leeren „haar taak naar behooren te vervullen, dan zal zeer veel in *het terrein* „geoefend moeten worden . . . Het zwaartepunt van de oefening moet „worden *verlegd van het exercitieveld naar het terrein*”. Ook hij keurde de Oldebroeksche heide af als minder geeigend om onze veldartillerie hare bruikbaarheid voor Nederlandsche terreinen te doen verkrijgen. Hij pleitte daarom voor schieten in het terrein, alsmede voor het veelvuldig houden van kaderoefeningen en van oefeningen met aangespannen batterijen tot volledige beoefening van den artillerie-velddienst. In het zelfde No. van den Militairen Spectator bepleitte ook de Heer BERGANSIUS het schieten buiten het Oldebroeksche schietkamp. Hij zeide daar te recht: „Als het in de genoemde (8) landen kan, dan kan het ook bij „ons . . . Het is eene zaak van denken, durven, doen”. Ook beschreef hij daar, hoewel buiten het even besproken verband, doch in mijn verband wel aardig om aan te halen:

„*De Erfenis van het oude geslacht JAMARIUS—BEZWARIUS.*”

„Dit eens groot en machtig geslacht, waarvan het devies luidt: „Ja „maar, ik twijfel en spur bezwaren en bedenkingen, ben bang en vrees, „dat het niet gaan zal, geloof niet aan welslagen, sta daar sceptisch „tegenover, liet na als looden erfenis: het Negativisme.”

De Heer BERGANSIUS liet er echter op volgen, en ik schaar mij in dezen geheel aan zijne zijde: „Ik geloof aan de mogelijkheid van geest- „drift en volhardend doen van Holland's jonge, positieve krachten”.

Ook de door mij aanbevolen wijze tot deugdelijker opleiding van militiekader is niet zoo kwaad; dit toonde eene batterij, waarbij die opleidingswijze een jaar werd toegepast en waar van 1 Januari tot 1 Juni d. a. v. dagelijks en methodisch in de *goede* klasse eene opleiding tot militiekader werd gegeven. Uit de betrokken lichter kwamen op 1 Juli 5 milicien-korporaals voort. Een hunner werd derhalve op genoemden datum in eene andere batterij overgeplaatst. Met October d. a. v. werden alle 5 op de regimentsschool toegelaten ter opleiding tot milicien-wachtmeester. Zij voldeden, doch bij gebrek aan plaats werden slechts 4 bevorderd, terwijl de 5^e vermoedelijk weldra als zoodanig aangesteld wordt. De betrokken batterij leverde derhalve meer dan het *dubbele* van haar contingent aan milicien-wachtmeesters. Drie der

¹⁾ Militaire Spectator 1907, blz. 934, vgg. Het bewuste artikel werd vóór het mijne geschreven.

bedoelde 4 behoorden tot de 4 „zeer goeden” van het geheele regiment. Ik acht die uitkomst van groot gewicht, omdat zij toont, dat er uit de dienstplichtigen voor de kadervorming nog meer te halen is, dan thans gemiddeld geschiedt. Van de hooge beteekenis van goed militiekader voor het geval eener mobilisatie is men nog niet overal voldoende door-drongen. Wat blijft er, met eene dergelijke uitkomst voor oogen, over van de bewering van den Heer v. S. V., dat de gevechtskracht der batterijen bij toepassing van mijne denkbeelden zou dalen met 33%?

Dank zij de invoering van den persoonlijken dienstplicht kan men uitnemend kader uit de militie vormen, mits de tijd daarvoor geschonken wordt en men zich ervoor spant. Waar de Heer v. S. V. in den aanvang zijner brochure schrijft over het „moeras”, waarheen ons krijgswezen sedert de invoering van den persoonlijken dienstplicht gedreven wordt, heeft hij m.i. dit groote voordeel over het hoofd gezien. Een vijftiental jaren geleden was een milicien-wachtmeester bij de B. A. een witte raaf; thans kan men er per batterij en per lichting in twee jaar 2 *uitstekende* vormen. Bij het regiment, waarbij de Heer v. S. V. dient, was het oordeel van de officieren, die met de regimentsschool belast waren, gedurende de laatste 4 jaar unaniem, dat de milicien-wachtmeesters veel hooger staan dan de pas aangestelde beroepswachtmeesters. Ik kan mij begrijpen, dat de Heer v. S. V., die gedurende de laatste 18 jaar bijna geen dienst deed bij eene batterij, dit voordeel niet telt; zij, die de tegenstelling tusschen vóór en na de afschaffing der plaatsvervanging meer van nabij kennen, denken er anders over.

Dat de Heer v. S. V. de zaken wel eens meer door een somberen bril beziet, blijkt ook, waar hij klaagt, dat de kleine kaste in het officierskorps der B. A., die thans op de hoogte is van de paardenafrichting, voor al hare offers en gevaren in den regel „meer miskenning dan dank” ontvangt. Ik vind den Heer v. S. V. in dit opzicht ondankbaar. Indien de vraag wordt gesteld, aan welk gedeelte in ons Wapen eene te groote beteekenis wordt geschonken en welk gedeelte mitsdien eene eer te groote waardeering geniet: het hippische of het tactisch-artilleristische, dan moet daarop het antwoord onvoorwaardelijk luiden: het hippische gedeelte, al geef ik gaarne toe, dat, vooral na de invoering van het snelvuurgeschut, ten dezen verbetering valt te bespeuren en wij geleidelijk op weg zijn naar den evenwichtstoestand.

Zoolang er echter nog menschen in ons Wapen gevonden worden, die het gewichtiger vinden een triple-bar te kunnen nemen, dan des winters het personeel op te leiden en des zomers te arbeiden aan de vorming eener krijgsmatige batterij, zoolang is de evenwichtstoestand niet bereikt. Op de Academie kregen wij een leer-cursus over de paardenkennis van 800 bladzijden, die in groote trekken behandeld werd. Over militaire ethica, over militaire paedagogie en over de gezondheidsleer voor den soldaat werd geen woord gerept. De toestanden mogen sinds dien wijziging hebben ondergaan, de evenwichtstoestand is ten dezen zeker nog niet bereikt. Bij de depôts

richten de officieren de paarden *af*, de onderofficieren *leiden* de vrijwilligers *op*, tenzij de depotcommandant om de eene of andere reden deze laatsten toch aan een der batterijcommandanten heeft weten te endosseeren.

In de voorschriften der B. A. staat uitdrukkelijk voorgeschreven, dat officieren of zeer geschikte onderofficieren de rijlessen moeten geven; bij gebrek aan kader onderwijst menigmaal een willekeurige milicien-korporaal de richtoefeningen.

Onder de meest gezochte betrekkingen bij de B. A. behoort te recht die van depotcommandant. Wanneer men 40 tot 50 jaar oud geworden is, vinden de meeste menschen het begrijpelijkerwijze aangenaam eene zelfstandige, afgeronde taak te hebben. Een depotcommandant, rechtstreeks onder den R. C. staande, verkeert ten dezen in oneindig gunstiger omstandigheden dan een B. C., in afdeulingsverband dienende. Heeft de depotcommandant eenmaal de indeeling zijner klassen gemaakt, dan heeft hij doorgaans weinig meer aan zijn hoofd. De taak van B. C. naar behooren te vervullen heeft zeer veel in, wanneer men des winters leiding geven wil aan de voortgezette kaderopleiding en het recrutenonderricht, des zomers de batterij deugdelijk oefenen en hier, bij doelmatige opklimming, door voortdurende afwisseling aller belangstelling gaande houden wil.

Niettemin zijn bij sommige regimenten de officieren van het depot vrij van den algemeenen weekdienst. Het depot houdt er een eigen huishouden op na met eigen weekdienst, eigen staltijden, soms eene eigen reveille, een „voedermeester”, enz. Officieren der batterijen mogen zelfs niet over het afvoederen der jonge paarden gaan. Waarom alles bij een depot zóó „eigen”aardig moet gaan en paarden, die van 0—5 jaar bij den boer door iedereen zijn behandeld, van 6—20 jaar in de batterijen en de trainafdeeling in ieders handen komen, plotseling van 5—6 jaar in de depôts als lievenheersbeestjes behandeld en geheel van de schadelijke invloeden van batterij-officieren en batterijpersoneel vrijgehouden moeten worden, is mij nooit duidelijk geweest.

Door menschen, die ze bekleed hebben, heb ik de betrekking van luitenant voor speciale diensten (depotcommandant) bij de R. A. de mooiste luitenantsbetrekking van het Wapen hooren noemen; het is de *eenige* zelfstandige luitenantsbetrekking in het geheele Wapen.

De z.g. categorie *a*, d.i. de elite van het officierskorps der B. A. bestaat uitsluitend uit hén, die een cursus aan de rijsschool hebben gevolgd, daarna vele jaren bij een depot werkzaam waren en dientengevolge, onder overigens gelijke omstandigheden van aanleg enz., als artilleristen beslist ten achter staan bij hen, die altijd in eene batterij dienden. De bekendste artillerist, die onder alle luitenants der B. A. gevonden wordt, een man, aan wien het Wapen veel verschuldigd is, behoort tot categorie *b*. Kapiteins van categorie *b* worden door die

van *a* voorbijgegaan, ook ter verkrijging van eene batterij, waar het tactisch-artilleristische element toch zeker voor 60 % weegt. Cadetten, van de K. M. A. komende, kunnen tegenwoordig dadelijk tot officier der veldartillerie benoemd en derhalve bij eene *batterij* ingedeeld worden, mits zij voor paardrijden minstens een zeker cijfer behaalden. De jonge officieren krijgen des winters bij den troep rijles, menigmaal onder de uren van den middagdienst, waardoor die dienst bij 3 klassen recruten en eene klasse geoeffenden dan dikwijls op een enkel man kader neerkomt. De vermeerdering in geoeffendheid der luitenants in het paardrijden, welke vermeerdering natuurlijk op de gevechtswaarde van het Wapen slechts geringen invloed heeft, komt dan in hooge mate ten nadeele van de geoeffendheid der recruten, doch gaat niettemin voor. Toen het voor eenige jaren noodzakelijk werd geacht, den diensttijd der militie van 24 op 18 maanden te brengen, d. i. met 25 % te verkorten, werd noch aan remonteering noch aan africhtingsduur getornd. Hoe kan nu de Heer v. S. V. met dit alles voor oogen klagen over gebrek aan waardeering voor het hippisch element?

Vraagt men, wat gewichtiger is bij de B. A.: het hippisch of het tactisch-artilleristisch gedeelte, dan zeg ik onvoorwaardelijk: dit laatste. Wanneer er geen paarden meer zijn, kunnen de manschappen nog altijd het stuk trekken, of kan men dit in ons polderland op booten of schuilen plaatsen. Doch wat heeft men aan de best afgerichte paarden, indien de manschappen het kanon niet meer kunnen bedienen? „Eerst de menschen, dan de paarden”, was een der voornaamste beginselen, welke aan mijne artikelen ten grondslag lagen, en ik blijf daarbij. Geheel ben ik het eens met den Heer B., waar deze schreef: „In de eerste en voornaamste plaats eischt de oorlogstaak, dat de artillerist kan *schieten*. Hieraan behoort de volle aandacht te worden gewijd. Het *rijden*, hoe belangrijk en hoe onmisbaar ook, komt eerst in de tweede plaats. Het komt ons voor, dat dit in den loop der tijden bij de opleiding wel eens uit het oog is verloren”. ¹⁾ Dat ik het hippisch gedeelte daarom niet misken of onderschat, bewijst mijn voorstel om de batterij-officieren in dit opzicht geleidelijk naar hooger standpunt te voeren.

„Uwe tirade”, zegt de Heer v. S. V., „omtrent het onttrekken aan „den dienst voor hulpdiensten heeft bij velen een groote ontstemming „teweeggebracht, waarvan U misschien ook langs anderen weg de „wijzen zijn toegekomen. Bij de bereden artillerie worden de orders „daaromtrent eerlijk en trouw opgevolgd en men woekert hier met de „beschikbare middelen. Het gaat niet aan den indruk te willen vestigen „dat uit gemakzucht of nonchalance personeel aan den dienst onttrokken „wordt,” enz.

Ter eere van hen, onder en met wie ik geruimen tijd bij de B. A.

¹⁾ Militaire Spectator. 1907, blzn. 40/41.

heb gediend, wil ik hier gaarne verklaren, dat mij van die ontstemming noch direct noch indirect iets gebleken is. Een ieder heeft zich even loyaal getoond als de Heer v. S. V., die mij, volgens zijn eigen verklaring „over de breede klove, die ons scheidt, gaarne de hand reikt”. Voor zoover ik kan nagaan, heb ik nergens geschreven, dat de gegeven orders bij de B. A. niet eerlijk en trouw worden opgevolgd. Ik zou dit zelfs niet hebben kunnen doen, want toen, onder den indruk van het mogelijk verdwijnen van het blijvend gedeelte, de eerste bevelen gegeven werden tot het aan den dienst doen deelnemen van stal- en kamerwachten, oppassers, enz., stond ik op het punt het Wapen te verlaten. Hunne toepassing, die hoofdzakelijk blijken moest in de uitrukperiode, d. i. van 1 Juni af, heb ik in ieder geval niet meer medegemaakt. Daar men ten slotte in den zomer van 1907 steeds over meer dan twee lichten beschikt heeft, zal die toepassing ook wel overbodig geweest zijn. Immers de omstandigheden beletten uit te rukken met meer dan 36 man.

Maar wél heb ik geschreven, dat het tweede dienstjaar van den man niet behoorlijk tot zijn recht komt, en ook nooit komen zal noch kan, reden, waarom het zooveel mogelijk ingeperkt moet worden. Ook heb ik geschreven, dat uit het eerste dienstjaar meer gehaald kan worden dan menigmaal geschiedt, en dit zoowel door eene meer doelmatige kaderopleiding als door de bewuste klassen-indeeling en door niet allen tot stukrijder op te leiden. Daarbij blijf ik.

Wanneer men gedurende vijftien jaar met een Wapen heeft medegeleefd, wanneer men daarbij in verschillende perioden, zoowel in het begin, het midden als het einde dier vijftien jaar heeft dienst gedaan, wanneer men aangenaam bij dat Wapen heeft gediend en het hoog aanslaat, dan wil men gaarne iets tot het welzijn daarvan bijdragen. „Que tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes” zal wel niemand nopens de B. A. durven verklaren. Dit is op geen enkel Wapen in geen enkel land toepasselijk. Overal valt te verbeteren. Waar ik derhalve, door bovenstaande overweging geleid, naar eigen, mensche-lijk inzicht, op enkele zaken wees, die naar mijne bescheiden meening beter konden zijn, dan ze zijn, en daarbij niemand beleedigde, daar is, geloof ik, voor „grootte ontstemming” geen plaats, en ik kan haar bestaan dan ook niet aannemen. *Met zwijgen of al het bestaande opperbest vinden, komt men niet verder.* „Vóór en al eer men oude schoenen weg gooit moet men nieuwe hebben”, zegt de Heer v. S. V. ergens. Ik ben dit volkomen met hem eens. Doch men moet niet — omdat de oude zoo gemakkelijk zitten en het inloopen der nieuwe altijd wat moeite kost —, maar steeds op die oude schoenen blijven doorloopen. Dan staat men ten laatste in bedeltenuë.

Ik eindig hiermede mijnerzijds het debat, wat er ook nog tegen mijne denkbeelden moge worden ingebracht. Mijn doel was slechts om ze aan te bieden aan hen, die belang stellen in de B. A. Daarom ook voegde ik er ditmaal hier en daar nog eene toelichting bij. Niet hém, die over de best versneden pen beschikt, zal de toekomst gelijk geven,

doch hém, wiens denkbeelden innerlijk het deugdelijkst zijn. Ik vertrouw, dat mijne artikelen hier en daar wel iets goeds bevatten, en dat daarvan, ten bate van het Wapen, wat bezinken zal. Ik meen zelfs, daarvan enkele blijken te hebben mogen ontvangen. En wat het minder goede in mijne denkbeelden betreft, och, ik maak er mij niet bezorgd over, dat dit het Wapen veel schade zal berokkenen. Het ligt nu eenmaal in 's werelds loop, dat alleen dié zaken ingang vinden, welke bepaald beter zijn dan het bestaande. Het schadelijke zou derhalve ook zonder het sombere tafereel, door den Heer v. S. V. daarvan opgehangen, wel onschadelijk gemaakt zijn. Dies ben ik, ook na de lezing van de beschouwingen — v. S. V. over mijne denkbeelden, wél getroost over den invloed, die ervan zal uitgaan.

Amsterdam, 1908.

Het kadervraagstuk en de opleiding der militie bij de infanterie,¹⁾

DOOR

W. J. J. HASSELBACH,

Kapitein der Infanterie.

A. HET BEROEPSKADER.

I.

Het kadervraagstuk, als geheel beschouwd, omvat zoowel het officiers- als het lagere kader en is, als zoodanig, eigenlijk ondeelbaar, omdat in de militaire, hiërarchische wereld de vorming en dus ook het praestatie-vermogen van den lager geplaatste voor een groot deel afhankelijk is van die van de hooger geplaatsten. Kunnen de laatsten op den breederen en dieperen grondslag hunner vorming later door onderzoek en nadenken voortbouwen en daardoor zelfstandig een hooger niveau van ontwikkeling bereiken, voor het lagere kader met zijne geringe en zeer eenzijdige ontwikkeling kan als regel aangenomen worden, dat zijn horizon beperkt is en blijft tot den kring, waarin het oorspronkelijk geplaatst werd; dat het in het algemeen overneemt, wat het geleerd werd en met zijne beperkte vermogens zoo goed mogelijk tracht toe te passen, zonder ooit er toe te komen zich rekenschap te geven van het hoe en waarom, dan in de meest beperkte beteekenis.

In het algemeen kan men den invloed van het officierskorps op het lagere kader dan ook niet hoog genoeg aanslaan; zoo als de gemiddelde officier is, zoo zal het gemiddelde gehalte van het kader zijn. Wel is waar hebben ook de mate en de methode van opleiding daarop invloed, maar deze worden in laatste instantie toch ook weer door het officierskorps vastgesteld en uitgevoerd; de geest, die daarin heerscht, plant zich over in de reglementen en voorschriften, die tot grondslag voor de kaderopleiding dienen. Is de opleiding eenmaal voltooid, treedt de onderofficier in functie, dan is het al weer de officier, van wien hij zijne practische bekwaamheid, zijne opvatting omtrent dienst doen en

¹⁾ Wegens gebrek aan plaatsruimte, kon dit opstel, dat reeds in Februari aan de Redactie werd aangeboden, eerst nu geplaatst worden.

dienstverhoudingen moet leeren; behoudens de leerschool, die hij daarevens door den omgang met zijne kameraden doorloopt, maar dezen zijn op hunne beurt weer gevormd door het officierskorps; zoodat het, alles samenvattend, niet overdreven is, te zeggen: „tels officiers, tels sous-officiers”. Eene verhandeling over het kadervraagstuk zou dus logisch moeten beginnen met eene verhandeling over de officiers-vorming; om redenen van practischen aard zal ik mij echter bepalen tot het kadervraagstuk, voor zoover het lagere kader betreft, en slechts daar, waar het bepaald noodzakelijk is, de officieren in den kring der beschouwingen opnemen.

Het kadervraagstuk in engeren zin omvat dus alleen de onderofficieren en korporaals, zoowel die van beroep, als die uit de militie en het zoogenaamde reservekader; het omvat niet alleen zijne zuiver militaire eigenschappen en bekwaamheden, maar alle factoren, die invloed uitoefenen op zijne levensomstandigheden en zijne waarde als mensch, want daarvan is de waarde van den arbeid, dien het leveren kan, afhankelijk en dat is het doel en tevens het recht van zijn bestaan.

Uit het oogpunt van productie-vermogen beschouwd, zijn de bovengenoemde categorieën weer in tweeën te splitsen: het beroeps- en het verlofskader, anders gezegd, het permanente en het vlottende deel van het kader. Die splitsing kan echter nooit eene scheiding zijn, want tusschen beide bestaat eene voortdurende wisselwerking. B.v. hoe talrijker het beroepskader is, hoe minder talrijk het verlofskader behoeft te zijn, om de organieke aanvoedersplaatsen te vervullen; hoe hooger het gemiddeld gehalte van het eerste is, hoe hooger dat van het laatste zal zijn, want de eersten leiden de laatsten op. Die splitsing is dus hier slechts eene voorloopige, om ieder op zichzelf duidelijker in het licht te stellen en juist daardoor aan te toonen, dat de band, die hen tot eene eenheid verbindt, noodzakelijk en onverbreekelijk is.

Vroeger, het is nog niet zoo lang geleden, kende men uitsluitend beroepskader, of zoo er al militiekader bestond, dan was het van zoo laag gehalte en in zoo gering aantal, dat het nauwelijks invloed uitoefende. Zoolang een leger klein is en dus voor zijne encadreering weinig kader behoeft in absoluten zin en de positie van dat kader gunstig afsteekt tegen de positiën, die de zelfde personen in de burgermaatschappij in staat zijn te veroveren, zullen geene moeielijkheden ondervonden worden, om het organieke aantal compleet te houden en zal het gemiddelde gehalte goed kunnen zijn. Aldus in een kaderleger.

Wordt het leger uitgebreid, wordt het aantal van het kader in absoluten zin daardoor verhoogd, dan wil dit zeggen, dat de vraag naar kader grooter wordt ten opzichte van het bestaande aanbod. Het legerbestuur komt dan voor de vraag te staan, om of minderwaardige elementen in het kader op te nemen of de positie van het kader zoodanig te verbeteren, dat het aanbod stijgt in evenredigheid tot de verhoogde vraag. Daar

de eerste oplossing niet aanbevelenswaardig is, blijft alleen de tweede over, waaruit moge blijken, dat iedere legeruitbreiding noodzakelijk gepaard moet gaan met eene evenredige verbetering van de positie van het kader, wil men het gemiddeld gehalte daarvan niet zien dalen.

Eene legeruitbreiding kan echter tweeërlei zijn: men kan de actieve formatiën uitbreiden, of wel inactieve formatiën naast de bestaande actieve plaatsen. In het eerste geval is uitbreiding van het beroepskader noodig in de zelfde evenredigheid als de uitbreiding der formatiën; in het tweede geval kan men grootendeels met verlofskader volstaan en zal de uitbreiding van het beroepskader tot een minimum beperkt kunnen worden. Aldus in een kader-militieleger.

Want het wezen van de inactieve formatiën is, dat zij in vreedstijd grootendeels alleen op papier bestaan, dat de inhaerenten ervan met groot verlof zijn; het zou overdreven weelde zijn daarvoor een volledig stel beroepskader permanent beschikbaar te houden.

Nu is de toestand tegenwoordig in alle cultuurstaten zoodanig, dat alle legers actieve en inactieve formatiën bezitten. De sterkten van de eerste zijn verschillend; eene volledige, eene oorlogsterkte bezitten de actieve formatiën nergens, maar de een komt er dichter bij dan de ander. Zoo had Duitschland tot voor enkele jaren drie en heeft thans nog altijd twee jaargangen van dienstplichtigen onder de wapens; Nederland daarentegen heeft sedert menschenheugenis nooit meer dan één jaargang permanent onder de wapens; en, terwijl Duitschland gedurende het heele jaar ongeveer de zelfde sterkte onderhoudt, bestaat er in Nederland een groot verschil tusschen de zomer- en de wintersterkte.

Een en ander hangt samen met den duur van den wettelijken eerste-oefeningstijd. Is deze korter dan één jaar, zooals bij ons het geval is, dan is er in het overblijvende deel van het jaar eigenlijk geen leger, dan is er alleen kader onder de wapens, tenzij men om bijzondere redenen een zoogenaamd blijvend gedeelte instelt.

Nog eene andere eigenaardigheid volgt daaruit. Bij een korten oefeningstijd moet alle beschikbare tijd aan de opleiding besteed worden en zoodra deze voltooid is, gaat de militie naar huis; waaruit volgt, dat in een dergelijk stelsel eigenlijk niet gezegd kan worden, dat er een vredeleger is, want de onder de wapens zijnde dienstplichtigen verkeerden tot het einde toe in het stadium van oefening; zij zijn leerlingen en worden eerst tot meester bevorderd op het oogenblik, dat zij het leger voorloopig verlaten.

De vredeskrijgsdienst bestaat dus, voor zoover de militie betreft, uit oefenen en niets anders dan oefenen. Het kader, dat met de leiding en uitvoering daarvan belast is, heeft dus tot hoofdtaak: het geven van instructie; het treedt op als onderwijzers en voorgangers, die door woord en voorbeeld den burger tot soldaat moeten vormen.

Daarnaast hebben zij echter ook andere diensten te verrichten. Zij onderwijzen niet alleen, maar zij verzorgen ook den dienstplichtige,

want het kazerneleven is een internaat. Die huishoudelijke dienst vereischt geroutineerde krachten en kan dus in hoofdzaak alleen door beroepskader naar behooren worden uitgeoefend. In de derde plaats is ook de militaire moreele vorming van den dienstplichtige hun toevertrouwd, in zooverre het aankweken en het onderhouden van de krijgstucht betreft; ook daarvoor kunnen in hoofdzaak slechts geroutineerde krachten worden gebruikt, die het militiekader, uit den aard van zijn kortstondig militair leven, niet leveren kan.

Eindelijk stelt ook de garnizoensdienst zijne eischen: er zijn wachten te betrekken; detachementen te geleiden van de eene plaats naar de andere; militaire bijstand kan door de civiele autoriteiten worden ingeroepen. Ten slotte legt ook de administratie het beroepskader eischen op, die zeer bezwaarlijk door militiekader vervuld zouden kunnen worden.

De diensten, die in vreedestijd van het beroepskader geveerd worden, zijn dus: instructie, huishoudelijken dienst, garnizoensdienst en administratie: in oorlogstijd komt de taak der aanvoering daarbij.

Van deze alle is de taak der instructie verreweg de meest omvattende en tevens de belangrijkste, want van de resultaten daarvan hangt de geoefendheid, de slagvaardigheid en dus de waarde van het leger af. Die taak is eene hoogst bescheidene, maar daarom niet minder gewichtige. Wel is waar, is de leiding in handen van officieren, maar zelfs de beste leiding kan de taak der uitvoering niet overnemen en het is dus van het hoogste belang voor een leger een korps beroepskader te bezitten, dat voor zijne taak berekend is. Hoe hooger dat kader ontwikkeld is, hoe hooger de waarde van zijn arbeid zal zijn, hoe hooger de waarde van het leger zal opgevoerd worden.

Mochten de Duitschers in 1870 getuigen, dat de Deutsche schoolmeester de overwinning op Frankrijk had bevochten, daarbij doelende op de verhooging van het gemiddelde gehalte der dienstplichtigen als uitvloeisel van den leerplicht, die Deutschland vroeger dan eenige andere Staat, met name vroeger dan zijn tegenpartij, Frankrijk, had ingevoerd; thans, nu wij ook in Nederland de voordeelen daarvan genieten en de dienstplichtigen dus het leger intreden met een gemiddeld hooger peil van ontwikkeling dan vroeger, kan met het zelfde recht gezegd worden, dat de Nederlandsche onderofficier de toekomstige overwinningen, zij het slechts in afwerenden zin, zal moeten behalen.

Evenzeer als het onderwijs voortdurend eene bron van teedere zorg van de regeering is, evenzeer mogen de militaire instructie en de uitvoerders daarvan, het beroepskader, op hare belangstelling aanspraak maken.

Verhooging van de capaciteit van het kader zal er toe leiden, dat meer arbeid in den zelfden tijd of evenveel arbeid in korteren tijd geleverd zal kunnen worden dan thans, m. a. w. dat de oefeningstijd bekort zal kunnen worden.

De ondervinding in handel en nijverheid heeft geleerd, dat een ont-

wikkeld werkman van thans evenveel en zelfs meer productie levert in tien uren dagelijkschen arbeid dan de minder ontwikkelde arbeider van vroeger in 12 à 16 uren per dag vermocht te bereiken.

Een merkwaardig voorbeeld daarvan levert ook het onderwijs. Op initiatief van het hoofd van onderwijs, den toenmaligen Kapitein SPRUJT, werd in 1898 aan de Cadettenschool, het eerst van alle scholen, voor zoover mij bekend, de duur der lessen teruggebracht van één uur op vijftig minuten, terwijl het aantal lessen gelijk bleef. Het resultaat daarvan was, dat aan het einde van het jaar geen verschil in capaciteit van de leerlingen, vergeleken bij vroeger, kon geconstateerd worden en de nieuwigheid werd dan ook gehandhaafd en bestaat tot den huidigen dag voort; werd zelfs door vele openbare en bijzondere scholen overgenomen. En toch was het eene zeer aanzienlijke inkrimping van den leertijd. Rekent men vijf minuten als verloren bij het begin en het einde van de les, dan komt die reductie neer op 10 minuten van de 55, d. i. niet minder dan 18%.

Dat resultaat was echter alleen mogelijk, eensdeels, omdat de tegenwoordige jongelui, vergeleken bij de vroegere, door eene betere voorbereiding in de jeugd, meer algemeen ontwikkeld en bevattelijker zijn; anderdeels, doordat een bekwaam leeraarspersoneel zich aan de nieuwe verhoudingen wist aan te passen. Sedert de invoering van den persoonlijke dienstplicht wordt in het leger tot zekere hoogte aan de eerste voorwaarde voldaan; invoering van eene strenge keuring, die niet alleen eene fysieke, maar tevens eene moreele en intellectueele selectie zou tot stand brengen, zou de waarde daarvan nog verhoogen.¹⁾

Aan de tweede voorwaarde wordt echter, voor zoover het lagere kader betreft, niet voldaan. Algemeen zijn de klachten over het betrekkelijk lage gehalte daarvan. En geen wonder. In plaats van de ontwikkeling van het kader gelijken tred te doen houden met den vooruitgang van de algemeene volksontwikkeling, door hoogere eischen aan eene aanstelling te verbinden, zijn de poorten in den laatsten tijd wijd open gezet en werden veel te velen in staat geacht, om de toekomstige oorlogswaarde van den Nederlandschen soldaat te helpen vormen.

Men is er toe genoodzaakt door het groote verloop onder het kader, is de algemeene verantwoording en daarbij wordt de hoofdschuld geworpen op de pensioenwet van 1902, die den onderofficieren de gelegenheid opent, om na 15-jarigen dienst op gunstige voorwaarden naar de landweer over te gaan; een groot deel van het oudere kader, en daaronder vele goede elementen, heeft om die reden de uniform voorloopig uitgetrokken en thans hebben wij eene massa jong kader, dat voor een deel minder bruikbaar is en, wanneer het na verloop van jaren bruikbaar geworden is, den reeds aangewezen weg zal volgen.

¹⁾ Mijne studie: Legervorming en Legerorganisatie (VINCENT LOOSJES, Haarlem.), blzn. 37—41. Verder aangehaald als L. L.

Er is veel waarheid in deze klacht, maar er is toch ook veel tegen te zeggen.

Eerstens was die maatregel noodzakelijk, omdat eene kern van beroepskader, al is zij klein, ook bij de landweer zeer gewenscht is, vooral bij de mobilisatie en verder in de eerste weken, dat het leger te velde is of de stellingen bezet; er is dan zooveel te regelen en te organiseeren, dat eenige meer geroutineerde krachten daarbij onschatbare diensten kunnen bewijzen, te meer, omdat ook de officieren der landweer voor verreweg het grootste deel uit de militie afkomstig zijn; voorts, omdat ook de landweer behoefte heeft aan administratief en verplegingspersoneel.

Ten tweede is de klacht, in haar algemeenen vorm, overdreven, want, al is het waar, dat een groot aantal onderofficieren van de gelegenheid gebruik hebben gemaakt, men mag daarbij niet over het hoofd zien, dat deze stortvloed van onderofficieren met meer dan 15 jaren dienst, in de toekomst verdeeld zal worden in regelmatige stroompjes, die gelijk gesteld kunnen worden met eene gezonde aderlating, die den weg opent voor den toevoer van frisch bloed.

Het is nog niet zoo lang geleden, dat zelfs vrij algemeen geklaagd werd, dat wij te veel oud kader bezaten, dat den lust voor den dienst verloren had, waar althans het feu sacré niet meer in gloeide. Vele schrijvers bepleitten toen de voordeelen van jong kader en stelden den 12-jarigen dienst als grens voor den sergeant, tenzij hij het examen voor den rang van sergeant-majoor afgelegd had en ook thans nog vinden wij in den Luitt.-Koll. van TERWISGA een voorstander van jong kader.

De tegenstelling dezer beide klachten wijst er o. i. op, dat de waarheid in het midden moet liggen, en, als dat zoo is, dan zou de pensioenwet van 1902 eer toejuiching dan afkeuring verdienen.

Het is, dunkt ons, in de militaire evenals in elke andere samenleving: de jongeren kunnen evenmin gemist worden als de mannen van meer bezadigden leeftijd en zelfs de grijsaards, die niet meer de kracht, maar des te meer de wijsheid en de rechtvaardigheid bezitten. De fout schuilt niet in een of meer van de drie leeftijden, maar in de verhouding, waarin zij aanwezig zijn.

Of die verhouding gunstig is of niet, houdt, behalve met andere factoren, verband met de taak, die ieder te vervullen heeft. Zoo zullen voor een onder-aanvoerder in oorlogstijd fysieke kracht en jeugdige frischheid meer gewicht in de schaal leggen dan capaciteit, tact en rechtvaardigheid; maar in vreedstijd zal de opleiding der militie meer gebaat worden, wanneer de instructeur de laatste eigenschappen in meerdere en de eerste desnoods in mindere mate bezit.

Trouwens het leger is een zóó samengesteld lichaam, dat er plaats is voor vogels van diverse pluimage, waardoor langs natuurlijke weg eene selectie tot stand komt: degenen, die zich minder tot den practischen dienst aangetrokken gevoelen, richten zich uit eigen aandrang tot de administratieve loopbaan en dezen zijn het juist, die

veelal niet langer dan 15 jaren in het leger blijven, omdat zij, gemakkelijker dan de instructeurs, eene civiele betrekking kunnen machtig worden, die financieel beter is dan die, welke zij in het leger bekleedden. Zodoende maken zij weer plaats voor jongeren, waarvan sommigen den zelfden aandrang zullen gevoelen en zodoende eene frissche strooming in het kaderverloop onderhouden.

Die strooming kan echter te sterk of te zwak worden. Zoodra dat verschijnsel zich voordoet, hetzij acuut, hetzij chronisch, is dat voor het legerbestuur eene aanwijzing, dat er iets abnormaals is en moeten de oorzaken opgespoord worden.

Is het verschijnsel chronisch, dan wijst dat op een constitutioneel gebrek; is het acuut, dan zijn waarschijnlijk alleen tijdelijk werkzame oorzaken aanwezig.

In het onderhavige geval staat de zaak zóó, dat de patient na een chronisch lijden sedert zijne prilste jeugd ¹⁾ in een acuut stadium is getreden.

Het kadervraagstuk is eigenlijk altijd een vraagstuk geweest; de voornaamste oorzaak daarvan zal wel hierin gelegen zijn, dat een jong-mensch, begaafd met eenig talent en eenige energie, veel meer en betere kansen heeft, om in de burgermaatschappij vooruit te komen dan in het leger.

Daarbij zijn in den laatsten tijd twee buitengewone oorzaken gekomen, die het acute stadium te voorschijn geroepen hebben en die, daar zij beiden in de zelfde richting werkzaam waren, aan het verschijnsel een hevig karakter hebben gegeven. Hoe betreurenswaardig dat op zichzelf moge zijn, geeft het toch in zooverre reden tot vreugde, omdat daardoor de hoop gewekt wordt, dat de patient nu eindelijk eens flink zal worden aangepakt, om hem voor goed uit zijn lijden te verlossen.

De eerste oorzaak is de uitbreiding der formatiën volgens de militiewet 1901. Eene vierde divisie werd opgericht, de vraag naar kader dus met $\frac{1}{3}$ verhoogd, terwijl het aanbod gelijk bleef, omdat met die uitbreiding geen positieverbetering van het kader gepaard ging.

Te gelijker tijd lokte de pensioenwet 1902 vele onderofficieren uit het leger, waardoor de vraag tegenover het bestaande aanbod opnieuw steeg.

Zodoende ontstond vrij plotseling eene bedenkelijke wanverhouding tusschen vraag en aanbod en het resultaat was, dat men — omdat men niet bijtijds de bakens verzette — groen en geel door elkander moest aannemen, tot groote schade van de gemiddelde waarde van het kader en van de kracht van het leger in het algemeen.

Voegt men nu nog daarbij, dat de eerste-oefeningstijd der militie door de militiewet van het zelfde jaar teruggebracht werd van 12 tot 8½ maand,

¹⁾ Men leze: DE BRUINE: Het kadervraagstuk bij de infanterie. Vr. d. Tijds. 1905. Hij geeft een historisch overzicht sedert 1814.

d. i. eene inkrimping met ongeveer 30 %.¹⁾ en dat het nieuwe kader de instructie op zich moest nemen, dan is het duidelijk, dat hier niet die gunstige factoren aanwezig waren, die eene inkrimping van den leertijd aan de Cadettenschool wettigden en dat dus ook niet op gelijk blijvende resultaten kon gewezen worden.

En zoo zitten wij in het „militair moeras”. Men klaagt, maar men heeft niet voorzien; men heeft den korteren arbeidstijd gewild, maar verzuimd te zorgen voor hooger productievermogen van het kader, integendeel men heeft het nog verlaagd.

Is het wonder, dat de resultaten onder die omstandigheden slecht zijn? Kon het wel anders verwacht worden?

Achtereenvolgens hebben twee Ministers van Oorlog openhartig erkend, dat de toestand van het Nederlandsche leger niet is, zooals het behoort; de klachten zijn algemeen.

Eene poging om de oorzaken van het kwaad op te sporen, moge daarom gewettigd zijn en kan wellicht bijdragen tot de oplossing van het reeds zoo nijpende kadervraagstuk; zoo nijpend, niet zoozeer, omdat er een te kort aan kader bestaat, maar vooral, omdat geene hervormingen van eenig belang in onze legerinrichting kunnen worden doorgevoerd, tenzij het kadervraagstuk vooraf opgelost wordt; het is de spil, waar zoowel de legervorming als de legerorganisatie om draaien, zooals ik in mijne L. L. hoop te hebben aangetoond.

II.

Eene der oorzaken van den ongunstigen toestand heb ik boven reeds aangewezen: de wanverhouding tusschen vraag en aanbod, geaccentueerd door verandering in ongunstigen zin van den eersten factor door twee gelijktijdig in de zelfde richting werkende krachten.

Als tweede oorzaak zij gesteld: de wanverhouding tusschen het productievermogen en de taak van het beroepskader, welke tot zekere hoogte uit de eerste voortvloeit, er althans nauw mede samenhangt, maar in hoofdzaak voortspruit uit eene minder zorgvuldige vorming.

Eene derde oorzaak is het gebrek aan stabiliteit in de opleiding, voortvloeiende uit de bestaande legerinrichting en hare werkelijke of vermeende behoeften.

Aan elk daarvan mogen eenige beschouwingen gewijd worden.

1. Het is eene eenvoudige waarheid, dat eene wanverhouding tusschen vraag en aanbod kan gecorrigeerd worden, hetzij door de vraag in te krimpen, hetzij door het aanbod op te voeren, hetzij door beide factoren in gunstige richting te doen samenwerken. Zoo eenvoudig als dat is, mag het verwondering wekken, dat tot dusver de oplossing van het kadervraagstuk altijd langs eenzijdigen weg is aanbevolen en be-

¹⁾ In werkelijkheid is de inkrimping veel geringer, omdat de wintermaanden niet met de zomermaanden gelijk gesteld mogen worden.

proefd. Nog in de laatst ingediende M. v. A. op de oorlogsbegrooting van 1908 lezen wij op blz. 13 over dat onderwerp:

„Meer maatregelen ter voorziening in den nood aan kader, althans vrijwillig kader, dan thans beoogd worden, zijn feitelijk niet te nemen. Voorstellen worden ontworpen, om de soldijen te verhoogen, den overgang in burgerlijke bedieningen te bevorderen, weduwenpensioenen te verzekeren en wellicht de gelegenheid tot huwen ruimer te stellen, bovendien wordt gepoogd de zelfstandigheid te verhoogen en nagegaan welke redenen door het kader zelf voor het groote verloop worden opgegeven, en gezocht naar middelen, om daaraan naar vermogen tegemoet te komen; maar meer middelen zijn den ondergeteekende niet bekend”.

Het is blijkbaar, dat al deze middelen de eenzijdige strekking hebben, om de positie van onderofficier aantrekkelijker te maken, om dus een ruimer aanbod uit te lokken. Met de wisselwerking tusschen vraag en aanbod wordt hier geen rekening gehouden. Dit blijkt o.a. ook daaruit, dat eene eventueele inkrimping van het aantal beroepsluitenants op blz. 9 onder „Organisatie” besproken wordt, terwijl bovenvermelde beschouwingen in eene afzonderlijke „§ 9. Beroepskader” geleverd worden.

Ware met de bovenvermelde maatregelen het gestelde doel te bereiken, dan zou men de wisselwerking kunnen missen, maar dan zou in ieder geval de te betalen prijs hooger zijn, misschien wel zóó hoog, dat de positie van onderofficier relatief heel wat voordeelijker zou worden dan die van het meereendeel der officieren, wier bâton de maréchal de derde ster is.

Te recht wordt dan ook in de M. v. A. opgemerkt: „Was hem (Minister) een afdoend middel bekend, om hier eene spoedige (en blijvende, Schr.) beterschap te doen intreden, hij zou voorzeker niet in gebreke blijven van zoodanig middel, indien het binnen zijn bereik viel, gebruik te maken”.

En toch lag dat middel binnen het bereik, indien slechts verband ware gezocht tusschen de verbetering van de materieele positie en de inkrimping van het beroepskader.

Sedert eenige jaren wordt van verschillende zijden op inkrimping van het beroepskader en vervanging door militie- en reservekader aangedrongen; echter is door geen schrijver over dat onderwerp de bedoeling vooropgesteld, om daardoor te komen tot een hooger gehalte van het overblijvend beroepskader, met een minimum van tegemoetkoming, anders gezegd: kosten. Allen stuurden zij aan op het zoogenaamde volksleger met een zeer klein aantal instructeurs, zooals in Zwitserland, te gering in aantal, dan dat dezen zelf de geheele uitvoering op zich zouden kunnen nemen en in Zwitserland dan ook een belangrijk deel van hunne taak aan het militiekader moeten overlaten. Hun stond en staat als ideaal voor oogen: een leger van uitsluitend militie, ook militie-officieren tot in de hoogste rangen.

Daarmede zou het beroepskadervraagstuk zeker opgelost zijn, want

dit wordt dan eenvoudig geëlimineerd, maar te gelijker tijd zou het militiekadervraagstuk als een veelhoofdig spook uit de duisternis opduiken en wij zouden nog verder van huis zijn.

Zóó ver wenschen wij niet te gaan. Het kader-militieleger, dat wij hebben, moeten wij behouden, maar dat kan ontwikkeld worden overeenkomstig moderne opvattingen en behoeften, zooals ik in mijne studie L. L. heb uiteengezet.

Verdeeling van arbeid naar de soort en naar ieders krachten behoort daarbij op den voorgrond te staan. De onder-aanvoering in handen van het militiekader, maar ook niet meer, want anders zou aan dat kader eene taak op de schouders gelegd worden, waarvoor het niet berekend is. De instructie, de opleiding van den soldaat en die van het militiekader omvattende, moet in zijn vollen omvang in handen blijven van het daartoe opgeleide en daarin geroutineerde beroepskader. ¹⁾

Ik kan er hier niet dieper op ingaan, maar veroorloof mij den lezer te verwijzen naar de studie L. L., waar ik mijne meening heb uitgewerkt. Waar ik verder over het kader zal handelen, wordt uitgegaan van de onderstelling, dat de daar verdedigde verdeling van arbeid voldoende gemotiveerd is.

Alsdan is het middel, om het evenwicht tusschen vraag en aanbod afdoend en blijvend te herstellen, aangewezen en ook reeds in mijne meergenoemde studie vermeld: eenerzijds verbetering van de materiele positie, om het aanbod te verhoogen; anderzijds inkrimping van het aantal, om de vraag te verminderen.

Maar daarmee zijn wij er nog niet; daardoor kan alleen nog maar bereikt worden, dat equatie verkregen wordt; het gemiddeld gehalte van het kader zal er vermoedelijk niet voldoende door opgevoerd worden, tenzij het aanbod, door die middelen alleen reeds, de vraag verre mocht overtreffen, wat altijd mogelijk blijft.

2. De aldus verkregen kaderstof is nog geen kader; het moet nog gevormd worden; de opleiding is dus een tweede factor.

Uit het voorgaande zal het, hoop ik, duidelijk zijn, dat ik geene inkrimping voorsta, ter wille van directe bezuiniging, of alleen om het te kort aan te vullen, beter gezegd, te elimineeren, maar, dat ik vooral wil bereiken, dat het mindere aantal eene gelijkblijvende productie zal leveren en daartoe is het noodzakelijk, dat per hoofd meer arbeid, of, wat op het zelfde neerkomt, arbeid van hoogere waarde geleverd worde.

Wordt daarin reeds te gemoet gekomen door het herstellen van het evenwicht tusschen vraag en aanbod, de opleiding moet het overige doen.

Hoe ik mij die opleiding voorstel, heb ik reeds in L. L. in hoofdtrekken uiteengezet. Het is hier de plaats niet, om mijne denkbeelden daaromtrent gedetailleerder te bespreken; ik zou daartoe te veel in bijzonderheden moeten vervallen; en ik zal daarom volstaan met te vermelden,

¹⁾ Een goed instructeur wordt niet in 8 à 10 maanden gevormd; daar zijn jaren toe noodig.

dat die opleiding ongeveer zou moeten overeenkomen met die voor den tegenwoordigen naast-hoogeren rang, dien voor sergeant-majoor-instructeur, ten einde daardoor te bereiken, dat de beroepssergeanten in vreedestijd uitstekende instructeurs zijn en in oorlogstijd desnoods een luitenant zouden kunnen vervangen; dat die opleiding gegeven zou moeten worden in eene centrale kaderschool door officieren en lager kader, die bijzondere geschiktheid in die richting bezitten en door de beperking van hunne taak op den duur specialisten daarin zullen worden; dat die opleiding zou moeten bestaan achtereenvolgens uit eene gemengd practisch-theoretische opleiding tot aspirant-sergeant van 6 maanden; eene detachering bij den troep van 5 maanden; eene gemengde opleiding tot sergeant-instructeur, in het bijzonder ook in de gymnastiek, het schermen en het schieten en pionieren, van 6 maanden; om vervolgens bij den troep nog 5 maanden proeftijd te doorloopen en daarna aangesteld of ontslagen te worden.

Hierbij wordt uitgegaan van de veronderstelling, dat de beroepskorporaals, die voor verreweg het grootste deel ongeschikt zijn voor de instructie en in het algemeen weinig goeds en veel kwaads kunnen uitrichten, komen te vervallen; dat de opleiding tot sergeant-instructeur dus rechtstreeks geschiedt.

Dat eene opleiding in eene kaderschool de voorkeur verdient boven de tegenwoordige opleiding bij den troep, is niet moeilijk te doorzien. In een zuiver militair milieu van beperkten omvang, onder leiding van bekwaam personeel, dat zich geheel en al aan die opleiding, en aan niets anders, wijdt, zal aan de adspiranten veel meer zorg besteed kunnen worden, dan bij eene compagnie, waar de officieren eerstens geen specialiteiten zijn en, wat nog meer klemt, de opleiding van den aspirant-sergeant als bijzaak moeten beschouwen, omdat de opleiding van de militie, als geheel, beslag legt op al hunne krachten. Van eene methodische sergeants-opleiding kan daar geen sprake zijn; de man groeit vrij wel in het wild op; vindt hij buiten dienst steun en voorlichting bij zijne officieren, dan mag hij reeds van geluk spreken, maar van eene stelselmatige vorming is en kan geen sprake zijn. De resultaten van eene dergelijke gebrekkige opleiding zullen daaraan evenredig, d. w. z. zullen even gebrekkig zijn en de diensten, die de aspirant, na aanstelling, leveren zal, zullen het evenzeer zijn; tenzij hij over meer dan gewone geestkracht en intelligentie beschikt. Het is eene oplossing van luk of raak; zijn de resultaten goed, dan is het meer geluk dan wijsheid en ligt het meer aan het individu dan aan de opleiding.

Alleen aan eene kaderschool is eene stelselmatige opleiding mogelijk, omdat alleen daar de meest geschikte krachten op die opleiding geconcentreerd kunnen worden; omdat ook alleen daar de noodige tijd en de beste leermiddelen voor die opleiding beschikbaar gesteld kunnen worden.

Worden aldus aan de vorming van het instructiekader meer tijd en zorg en de beste onderwijskrachten besteed, dan zullen de resultaten

*vollkomen
in troep
hij op
zijn troep
aangehouden
en niet*

ook beter zijn; dan zal met grond verwacht mogen worden, dat het aldus gevormde kader diensten van hoogere waarde zal kunnen leveren dan het tegenwoordige.

Mogelijkheid tot inkrimping van den eerste-oefeningstijd, resp. mogelijkheid tot inkrimping van het aantal instructeurs, of wel, tot zekere hoogte, beide te zamen, zou daaruit kunnen voortvloeien.

3. Er is echter nog een andere factor, geheel buiten de qualiteit van het kader gelegen, die een allernoodlottigsten invloed op hun productievermogen uitoefent; het is het gebrek aan stabiliteit in de opleiding.

In den Militairen Spectator van October 1907 komt een artikel voor van den 1ste Luitenant C. C. SCHMOUTZIGUER ¹⁾, dat dit gebrek in het volle daglicht stelt.

Hier is een officier, die zijn taak ernstig opvat, die met lust en toewijding aan de uitvoering begon, die daarbij methodisch te werk wilde gaan, die zich de moeite getroostte, om zelf de leiding van eene klasse achterlijken op zich te nemen, maar die door omstandigheden geheel buiten zijn wil en die hij niet in staat, noch bevoegd was te regelen, genoodzaakt werd tot eene opleiding, die niet aan de matigste eischen van methodiek kon voldoen. Dat daardoor veel arbeid improductief blijft of gemaakt wordt, zal wel geen betoog behoeven; dat de resultaten daaronder moeten geleden hebben, hij zegt het niet met ronde woorden, maar zijne klacht is welsprekend genoeg. Men stelle zich eene school voor, waar het onderwijzend personeel binnen een kwart jaar tijds geheel verwisseld is, zooals hier het geval was!

Ware dit voorbeeld een op zichzelf staand geval, eene uitzondering op een beteren regel, men zou dien officier kunnen beklagen, dat hij het zoo slecht getroffen heeft, maar hem tevens moed inspreken voor de toekomst. Jammer genoeg, is het echter wel degelijk regel; ook in dit opzicht zijn de klachten van troepenofficieren algemeen en het is niemand minder dan de Minister van Oorlog, die het bestaan van dit euvel openlijk heeft erkend. In de M. v. A. blz. 13 lezen wij:

„Het gebrek aan kader is uit den aard der zaak weinig bevorderlijk voor de oefeningen. In plaats van over het organieke aantal van 7 sergeanten en 7 (lees: 9) korporaals, kan bij de infanterie de compagniescommandant na 1 Juni — als de viermaanders onder de wapens zijn gekomen — in den regel beschikken als minimum over 1 à 2 sergeanten en 2 korporaals en als maximum over 4 à 5 sergeanten en 2 à 3 korporaals. Voorts heeft men per compagnie één sergeant-majoor-instructeur.

„De aantallen sergeanten en korporaals verschillen binnen de aangegeven grenzen bij de korpsen in verband met het min of meer groote incompleet en met de omstandigheden, waardoor kader aan den eigenlijken compagniesdienst wordt onttrokken”.

Volgt: eene opsomming van die omstandigheden, welke ongeveer

¹⁾ Getiteld: Punten 46 en 53 S. V. I.

de zelfde zijn als die van den luitenant SCHMOUTZIGUER plus nog eenige andere en waarop ik hieronder terugkom.

En daarop laat de Minister volgen:

„Al wordt zooveel mogelijk getracht dezelfde personen voor de oefening te behouden, zoo kan dit toch slechts zeer zelden worden volgehouden, eerstens door den zoo uiteenloopenden aard der bovenopgesomde diensten, die buitendien op zeer verschillende plaatsen en tijden worden verricht en ten tweede, omdat kader, dat men steeds voor dergelijke diensten zou willen benutten, natuurlijk in waarde voor zijn eigenlijke taak zeer achteruit zou gaan.

„Uit het vorenstaande volgt als vanzelf sprekende, dat ook de dienst van sectie- of escouade-commandant niet altijd een geregeld verloop kan hebben. Het aantal beschikbare sergeanten en korporaals is vaak kleiner dan het aantal onderdeelen der compagnie en het personeel wisselt meermalen”.

En iets verder de conclusie:

„Stellig is het te betreuren, dat het kader door de boven omschreven noodzakelijke diensten aan de oefeningen in de compagnie *moet*¹⁾ worden onttrokken; voor afkeuring is hier, naar de meening van den ondergeteekende, geen plaats.

„Ook die diensten toch zijn zonder uitzondering noodzakelijk en het personeel *moet*¹⁾ er dus voor gevonden worden”.

Hier hebben wij dus eene officieele en onwraakbare erkenning van de bestaande instabiliteit in de opleiding van de militie, geïllustreerd door het lijstje van den Luitenant SCHMOUTZIGUER, dat uit het leven gegrepen is.

Al wordt die toestand in de M. v. A. betreurd, een middel ter verbetering wordt niet aangegeven; de bestaande ongunstige verhoudingen moeten dus noodzakelijk bestendig blijven, omdat het niet anders kan.

Het is waar, het vraagstuk was niet aan de orde en is ook nooit in den hier bedoelden zin aan de orde geweest; een begrootingsdebat is daartoe ook niet de aangewezen gelegenheid en er bestond dus geene aanleiding, om er hier dieper op in te gaan. Dat neemt echter niet weg, dat wij hier met een ernstig kwaad te doen hebben, waarvoor een geneesmiddel gevonden *moet* worden.

Aux grands maux les grands remèdes.

De oorzaken zijn bekend, er *moet* dus naar een geneesmiddel, als het niet anders kan, naar een kras geneesmiddel gezocht worden, liever dan de kwaal te laten voortwoekeren.

Die oorzaken zijn volgens de M. v. A. blz. 13:

„1°. detacheringen, als bij de genietroepen, de normaal-schietschool, inrichtingen van onderwijs, legerplaats bij Harskamp;

2°. cursusonderwijs;

¹⁾ De cursiveering is van mij.

3°. employementen (wapenkamer, munitiemagazijn, transport, cantine, menagemeester, facteur);

4°. wachtdienst;

5°. verleenen van hulp aan den militie-commissaris;

6°. dienst als hulp-schrijver en ordonnans;

7°. hulp verleenen bij oefeningen buiten het actieve leger, als landweeroefeningen, schietoefeningen tot verhooging van 's lands weerkraft en na 1 October ook het voorbereidend militair onderricht;

8°. diensten bij oefeningen buiten de compagnie, doch in het korps, als opleiding van militie- en reservekader;

9°. Voorts zijn nog kaderleden afwezig wegens ziekte, noodzakelijk verlof en een enkele ten gevolge van straf".

Deze opsomming is, voor zoover de infanterie betreft, vrij volledig.

Als geen invloed hebbende op de opleiding der militie, bij een oefeningstijd van 6½ maand, kan echter reeds dadelijk geëlimineerd worden: het voorbereidend militair onderricht, dat na 1 October gegeven wordt.

Als van grooten invloed daarop, dienen er echter aan toegevoegd te worden de mutatiën: overplaatsing, bevordering, ontslag en pensioeneering en het instituut der viermaanders. De mutatiën, omdat zij eene belemmering voor de stabiliteit in de opleiding der militie vormen, voor zoover het onderwijzend personeel betreft; het viermaander-instituut, omdat het een dergelijk bezwaar oplevert t. o. v. de leerlingen.

Volgens het bestaande stelsel worden de acht- en de viermaanders ieder in afzonderlijke compagnieën opgeleid. Daardoor wordt het bezwaar ondervangen, dat iedere compagnie haar kader in twee gedeelten zou moeten splitsen, of wel, wat op het zelfde neerkomt, voor beide doeleinden een onvoldoend aantal geoefende instructeurs beschikbaar zou kunnen stellen.

Daartegenover worden echter andere bezwaren in den koop genomen.

Daar de viermaanders gedeeltelijk uit voorgeoefenden en gedeeltelijk uit niet-voorgeoefenden samengesteld zijn, moet het kader van de viermaanders-compagnie toch nog in twee groepen verdeeld worden, indien men partij wil trekken van de voorgeoefendheid der eerstgenoemden. *Doet men dat niet, dan wordt de vooroefening nutteloos gemaakt.*

Het kader van die compagnieën — de helft van het totale aantal — zou dus, om goede resultaten te kunnen bereiken, relatief sterker moeten zijn dan bij eene opleiding van de militie, als door mij voorgestaan.

Eene gelijkmatige verdeling van de viermaanders over alle compagnieën zou het zelfde bezwaar opleveren, hoewel in geringe mate, daarentegen door alle compagnieën in plaats van door de helft.

Daar beide methoden de oplossing van het kadervraagstuk in de richting van inkrimping van het beroepskader met de bedoeling, om tot verhooging van zijn gemiddelde kwaliteit te geraken, in den weg staan, zijn beide in het hier ontwikkelde stelsel als verwerpelijk te beschouwen.

Welke andere redenen voor de opheffing van het instituut der vier-

maanders pleiten heb ik in L.L. zoowel t. o. v. de legervorming als t. o. v. de legerorganisatie in het licht gesteld. ¹⁾

Zoolang dat instituut niet opgeheven is, zal inkrimping van het beroepskader onuitvoerbaar zijn, zal dus ook de verhooging van de gemiddelde kwaliteit onmogelijk blijken en zal, bij uitbreiding van de legerorganisatie tot zes velddivisiën, die kwaliteit zelfs noodzakelijk moeten dalen.

Zoolang dat instituut niet opgeheven is, zal de oefening lijden onder gebrek aan methodiek en stabiliteit voor een derde deel der militie en zullen de resultaten gebrekkig blijven.

Het instituut der viermaanders legt dus wel degelijk hinderpalen in den weg aan de oplossing van „het kadervraagstuk en de opleiding der militie bij de infanterie”.

Eerst na opheffing daarvan zullen de bezwaren, die de *militie* aan de oplossing van dat vraagstuk in den weg legt, weggenomen zijn en blijven alleen die, welke het *kader* oplevert, ter oplossing over.

In het hiervolgende zal daarom van de onderstelling worden uitgegaan, dat het viermaander-instituut opgeheven is.

¹⁾ L.L. blzn. 139—142.

(Wordt vervolgd.)

Het Deutsche exercitie-reglement voor de veldartillerie,

DOOR

M. C. VAN DER HOOG.

In Maart van het vorige jaar verscheen, nadat de veldartillerie voorzien was van eene affuit met kanonterugloop en schild, het nieuwe Deutsche exercitiereglement voor dat Wapen.

Ik heb mij voorgesteld hieronder eenige vergelijkende beschouwingen te geven omtrent dat reglement en het onze, waarbij ik mij zal bepalen tot de bediening van het enkele stuk en van de batterij, tot de manoeuvreervormen en het gevecht.

Het is bekend, dat men bij het Deutsche veldgeschut nog niet beschikt over eene lading, waarbij projectiel en huls in ééne patroon zijn vereenigd, hetgeen uit den aard der zaak tot eenig verschil in de bediening aanleiding geeft.

Opmerking daarbij verdient, dat volgens het Deutsche reglement de sluitstukbediende de huls bij het openen van het sluitstuk opvangt en over het rechteraffuitrad naar voren werpt. Dit is zeker niet zoo eenvoudig als bij ons, waar men de hulzen laat rollen, waar ze rollen willen, doch zonder bedoeling zal men in het Deutsche reglement het wegwerpen van de hulzen wel niet hebben voorgeschreven. Het mag niet worden ontkend, dat na een snelvuur van eenige beteekenis de grond achter en om de affuit met hulzen als bezaaid zal zijn; en dat zulks bij de bediening en bij het van stelling veranderen zal kunnen hinderen is niet twijfelachtig.

Bij de oefeningen, het vorige jaar in Oldebroek gehouden, heb ik het wegwerpen van de hulzen over het affuitrad wel laten toepassen, doch lang heb ik het niet volgehouden, omdat de sluitstukbediende zich de vingers brandde; blijkbaar zijn in dat opzicht de Deutsche vingers minder gevoelig of worden bij die verrichting handschoenen aangetrokken.

Door de oefeningsbatterij ware deze aangelegenheid aan een nader onderzoek te onderwerpen.

Een ander verschil in de bediening is, dat bij het 1ste schot de richter en de sluitstukbediende op hunne zitplaatsen blijven.

Dit is een maatregel, waarvan ik de invoering bij ons ook zeer zou

toejuichen, omdat het zijwaarts gaan van de Nos. 1 en 2 de bediening vertraagt en oorzaak is, dat die nummers tijdelijk ongedekt zijn. Dit vertragen van de bediening klemt te meer bij stukcommandanten, die er vaak een handje van hebben om het commando „Voor het eerste schot” langer uit te halen, dan wel noodig is.

Bij meerdere artillerieën blijven de richter en de sluitstukbediende bij het 1ste schot zitten en ik geloof dat, mits enkele voorzorgsmaatregelen nemende, daartegen bij ons ook geen bezwaar zal zijn. Bij de oefeningsbatterij ware zulks na te gaan.

In een van de laatste nummers van de Artilleristische Monatshefte (1907) vinden wij een verslag van de beproeving van het Engelsche snelvuurgeschut; omtrent het blijven zitten van de Nos. 1 en 2 bij het 1ste schot wordt daarin vermeld, dat dit geen bezwaren opleverde; alleen een enkele richter, die een ganschen nacht in de cantine had doorgebracht, kreeg wel eens een minder aangename gewaarwording, doch overigens kwamen geen incidenten voor.

Als volgend verschil in de bediening vermeld ik, dat bij het commando „vuur” de hulprichter, zoolang de affuit nog niet vaststaat, krachtig op de richtspaak drukt, uit den aard der zaak om te bevorderen, dat de spoor zich zoo spoedig mogelijk vastzet.

Wat het richten betreft, vinden wij in het Deutsche reglement vermeld, dat de hulprichter dadelijk na de aanduiding van het doel, het geschut met de richtspaak ongeveer in de richting stelt, daarbij richtende over de vizierkorrel of over de witte streep in het midden van het schild.

Tot nog toe bestond ¹⁾ eene dergelijke bepaling bij ons niet, doch zij is thans in de jongste reglementswijzigingen opgenomen, vollediger zelfs dan in het Deutsche reglement, omdat door de hoekmeterverdeeling op het schild gelegenheid bestaat om niet alleen bij de directe, maar ook bij de indirecte richting de voorloopige richting te geven.

Bij het vuren op bewegende doelen volgen, zooals in het Deutsche reglement is voorgeschreven, de richter en de hulprichter de bewegingen van het doel. Eindigt de beweging, wordt de richting van de beweging gewijzigd of komt een doel in beweging, dat in rust was, dan roept de richter „Ziel steht”, „Ziel geht vor (nach links, nach rechts, zurück, enz.)” of „Ziel verschwunden”. Alleen bij het vuren met geheel ingeschoven opzet worden die uitroepen nagelaten.

Veel waarde hecht ik, voor mij, aan die uitroepen niet, en zeker niet, wanneer de batterij- of sectiecommandant het vuur leidt, omdat deze bij de vuurleiding toch op hunne eigen waarnemingen zullen afgaan. Het kan alleen zijn nut hebben, indien de stukcommandant het vuur van zijn stuk leidt en deze van zijne eigen waarneming niet zeker is.

Terwijl bij ons tegen doelen op korten afstand — met geheel ingeschoven opzet — gevraagd wordt met GKT. 0, geschiedt dit volgens het Deutsche reglement met schokprojectielen.

¹⁾ Dit opstel is geschreven in Januari.

Een op 0 getempeerde GKT. zal, dunkt mij, tegen doelen op korte afstanden meer uitwerking hebben dan een schokprojectiel. Bij ons was te meer reden om voor dit doel GKT. 0 te gebruiken, omdat van de veronderstelling werd uitgegaan, dat de projectielen op 0 getempeerd in de munitievoertuigen waren geborgen en men dus voor het vuren op korten afstand aan het projectiel geen enkele manipulatie behoefde te bewerkstellingen, doch het onverwijd in den vuurmond kon brengen.

Deze reden is vervallen, nu blijkbaar de projectielen in de munitievoertuigen niet op 0 maar op „schok” zijn gesteld, doch met het oog op de uitwerking blijft het aanbeveling verdienen om bij het vuren met geheel ingeschoven opzet GKT. 0 te gebruiken, reden waarom dan ook bij de jongste reglementswijzigingen is bepaald, dat men, indien er kans op een rechtstreekschen aanval bestaat, bij ieder stuk eene mand met op 0 getempeerde projectielen gereed moet hebben.

Een laatste verschil in de bediening is het nemen van de munitie.

De caisson maakt volgens het Duitsche reglement niet zulk een integreerend deel van het stuk uit, als dit bij ons het geval is. Wel wordt, als regel, naast elken vuurmond een caissonachterwagen opgesteld, doch eerst, nadat de munitievoorwagens weg zijn, en de munitie voor de eerste schoten wordt dan ook uit de munitievoorwagens genomen. Daarna worden eenige manden uit de caissonachterwagens genomen, welke achter de affuiten worden neergezet en waaruit dan verder de munitie geput wordt.

Aan eene innige verbinding van vuurmond en caisson, zooals die bij ons bestaat, geef ik de voorkeur boven de Duitsche methode, omdat bij het in stelling komen de bespanningen alleen dan vlug uit de batterij zullen zijn afgemarcheerd, indien er geen munitie uit de munitievoorwagens behoeft te worden genomen. Ook geloof ik niet, dat men eerder tot vuren komt, indien de munitie uit de munitievoorwagens wordt genomen, dan wanneer men deze uit de caissonachterwagens neemt, indien slechts, zooals bij ons het geval is, de caissonachterwagens te gelijk met de vuurmonden in stelling komen.

In het Duitsche reglement bestaat de bepaling, dat na het einde van een vuur, wanneer de omstandigheden het veroorloven, de leege manden weder in de voertuigen worden geborgen.

Bij ons is zulks niet voorgeschreven, terwijl de zaal toch niet van belang is ontbloot. De vraag is n.l., of de munitie, die uit de munitiedepots verzonden wordt naar of afgehaald wordt door de artilleriemunitiecolonnen, ook in manden is verpakt. Vermoedelijk zal dit wel zoo zijn en in dat geval is het niet van zooveel belang, om de manden te bewaren, doch indien de projectielen *niet* in manden bij de artilleriemunitiecolonnen aankomen, moeten deze over leege manden kunnen beschikken en dit zal alleen het geval zijn, indien ze, nadat zij geledigd zijn, weder in de munitievoertuigen worden geborgen.

Intusschen moet dat inpakken niet geschieden in de caissonachter-

wagens, waaruit de manden afkomstig zijn, omdat men daarin geen leege maar volle manden moet hebben.

Het beste zal zijn om, wanneer de voertuigen oprijden, die de munitie aanvullen, de leege manden daarin te pakken in ruil voor de volle, die ze hebben afgegeven. Alleen wanneer geheele caissonachterwagens worden omgewisseld, zouden de leege manden geborgen kunnen worden in de achterwagens, waaruit de munitie verbruikt is.

Ten slotte wensch ik er met betrekking tot de geschutbediening nog de aandacht op te vestigen, dat volgens het Duitsche reglement de stukken altijd in batterij komen met neergeslagen bovenschilden, die opgeklept worden, zoodra het stuk in stelling staat en neergeslagen, wanneer van stelling wordt veranderd. Wensch de batterijcommandant, dat na het in stelling komen de schilden neergeslagen blijven, dan commandeert hij: „Oberschilde tief”.

Het met neergeslagen schilden in batterij komen acht ik alleszins aanbevelenswaardig, niet alleen uit een oogpunt van mindere zichtbaarheid, maar ook omdat de opgeslagen schilden voor de eerste richting dikwijls hinderen en het vaak eenigen tijd duurt, vóór men tot het besef komt, dat ze hinderen, waarop de schilden dan eerst nog moeten worden neergeslagen, zoodat er allicht eenige tijd mee gemoeid is, vóór men tot richten komt.

Wel houdt ook ons reglement er rekening mede, dat de bovenschilden bij het in stelling komen c. q. moeten worden neergeslagen, aangezien aangegeven is, dat de batterijcommandant zulks zoo noodig moet vermelden in zijn order voor den opmarsch tot stelling nemen, doch het is voor hem zeer moeilijk om te beoordeelen, of de schilden bij de richting al dan niet zullen hinderen.

Intusschen merk ik op, dat het rijden met neergeslagen schilden bij ons wellicht bezwaren kan hebben, omdat zij tijdens het rijden van de afwachtings- of verzamelstelling naar de vuurstelling en bij het van stelling veranderen voortdurend met de raden in aanraking zouden zijn. Bij de oefeningsbatterij ware na te gaan, of de bezwaren overwegend zijn, en zoo ja, hoe daaraan ware te gemoet te komen.

Ik kom nu tot de bediening van de batterij.

Opmerking verdient, dat in § 125 van het Duitsche reglement wordt gezegd, dat het overbrengen van bevelen door seiners en telefonen reeds bij het exerceeren met niet aangespannen geschut moet worden beoefend.

Gaat men daarbij na, dat reeds in de inleiding van het reglement wordt gezegd, dat telefonen en seinvlaggen voor het overbrengen van bevelen en berichten *onontbeerlijk* zijn, dan spreekt het wel vanzelf hoe groot gewicht daaraan gehecht wordt en zou het mij niet verwonderen, indien dit materieel reeds tot de uitrusting van de batterijen behoorde.

Men mag van oordeel zijn, dat telefoonmaterieel bij de batterijen in den veldoorlog uit den boeze is, ik geloof, dat men bij eene groepsge-

wijze opstelling van de artillerie er moeielijk buiten zal kunnen, omdat de leiding voor regiments- en afdeulingscommandanten anders zeer bezwaarlijk wordt, terwijl ook bij een eenigszins grooten afstand tusschen de opstelling van den batterijcommandant en zijne batterij de behoefte aan telefoonmaterieel zich ernstig zal gaan doen gevoelen.

Ook in ons reglement is thans aangegeven, dat voor de overbrenging van bevelen met voordeel van telefonen kan worden gebruik gemaakt, doch het spreekt vanzelf, dat dit eene doode letter is, zoolang de batterijen niet van telefoonmaterieel zijn voorzien.

Intusschen, men zal zich ook in dit opzicht voor overdrijving hebben te hoeden en wie een ernstig waarschuwend woord wil hooren tegen, wat men zou kunnen noemen, de „artilleristische nieuwigheden”, dien kan ik aanbevelen het artikel te lezen in de Artilleristische Monatshefte van Juli 1907, getiteld „Zur Psychologie der Truppenführung”.

Met nadruk wordt er in dat artikel op gewezen, hoe in den tegenwoordigen oorlog de groote resultaten alleen zullen kunnen worden bereikt door initiatief en zelfstandig handelen der onderaanvoerders en hoe die zelfstandigheid op eene bedenkelijke wijze aan banden wordt gelegd, indien men iederen commandant zou willen inschakelen in een net van telefoonlijnen.

Hefdig wordt in dat artikel ook te velde getrokken tegen de indirecte richting en tegen eene gescheiden opstelling van batterij en batterijcommandant.

Even goed, zegt de schrijver, als iedere andere troepencommandant zijn troep in het gevecht persoonlijk moet aanvoeren, even goed behoort ook elke artilleriecommandant met zijn persoon bij zijn vechtenden troep; alleen dan kan hij zeker zijn van de juiste opvatting en uitvoering zijner bevelen; slechts dan kan hij onderkennen, wat de oorzaak is, wanneer zijne bevelen niet naar behooren worden opgevolgd; slechts dan oefent hij zijn plichtmatigen, persoonlijken invloed uit op de gevechtswerkzaamheid van het onderdeel, dat hij aanvoert.

Ten slotte schroomt de schrijver niet het navolgende vernietigende oordeel uit te spreken over de nieuwere beginselen betreffende het gebruik der artillerie.

„Die Anschauung, zegt hij, es seinen für die Feldschlacht gedeckte Artilleriestellungen zu erstreben, aus denen mit indirectem Feuer gekämpft wird; der Artilleriekommandant dürfe sich so weit von seiner Batterie aufstellen, dasz Verbindungsmittel nothwendig sind, und der Artilleriekommandant müsse durch gleiche Verbindungsmittel mit seinen Truppenkommandanten und mit seinen Aufklärungspatrouillen vorne verbunden sein — beruht auf falschem Denken über die taktische Tätigkeit der Artillerie und hat zur unabwendbaren Folge, dasz die Artillerie mit ihren vortrefflichen Geschützen am Schlachterfolg einen nur sehr bescheidenen, aber am Miszerfolg einen sehr groszen Anteil haben wird.”

Natuurlijk behoeft deze uitspraak niet als orakeltaal te worden aan-

vaard, maar het is toch goed om zulk een oordeel ook eens te lezen, om niet verleid te worden zich te laten meeslepen door de ultra's op het gebied van gedekte opstellingen c. a.

Er is niemand, die zal kunnen zeggen, wie het in dit opzicht aan het rechte eind heeft, een groote Europeesche oorlog zal ten slotte alleen kunnen uitmaken, wie gelijk hebben gehad. En in hoeverre de partijen gelijk hebben gehad. Want het is niet onmogelijk, dat ook hier de waarheid in het midden ligt.

Wat de organisatie van de batterij betreft, merk ik op, dat Duitschland niet is meegegaan met hen, die van oordeel zijn, dat de 4 stukken-organisatie voor de snelvuurartillerie eene levensquaestie is; het heeft zijne organisatie van 6 stukken behouden en dit niet alleen, maar ook het aantal caissons bij de batterij is niet uitgebreid.

Vermoedelijk zal het vraagstuk van de kosten hieraan wel niet vreemd zijn, doch, hoe dit ook zij, het is een bewijs, dat men ook in Duitschland de bezwaren tegen de 6-stukken-organisatie niet overwegend acht.

De bevelvoering is bij eene batterij van 6 stukken zeker moeilijker dan bij eene van 4, doch zij blijft zeer wel mogelijk, indien slechts gezorgd wordt, en hierop kan bij de oefeningen der batterij niet genoeg de aandacht gevestigd blijven, dat de commando's van den batterij-commandant dadelijk en duidelijk worden over- en doorgegeven.

Het Duitsche reglement vestigt hierop nog in het bijzonder de aandacht, niet alleen met betrekking tot eene vurende batterij, maar ook voor eene batterij in de marschcolonne.

De sectiecommandanten — zegt het reglement — moeten in de marschcolonne ieder commando van den batterijcommandant doorgeven en zijn er voor verantwoordelijk, dat de commando's en teekens door de volgende sectiecommandanten worden verstaan en begrepen.

Bij het aangeven van de plaats, waar zich de batterijcommandant tijdens het vuren bevindt, wordt in het Duitsche reglement voorgeschreven, dat wanneer de batterijcommandant zich bevindt in eene opstelling, van waar hij de batterij met zijn commando niet kan beheerschen, hij ten behoeve van de vuurleiding in de batterij vervangen wordt door den oudsten luitenant der batterij.

Dat is dus eene regeling, die wij niet kennen.

Bij ons is voorgeschreven, dat wanneer de plaats, van waar de waarneming geschiedt, zoo ver van de batterij ligt, dat de bevelvoering van daaruit met te groote bezwaren gepaard zou gaan, de batterijcommandant in den regel zelf bij zijne batterij blijft, wanneer hij althans het gevechtveld van daar in voldoende mate kan overzien. Op het waarnemingspunt wordt in dat geval een officier-waarnemer geplaatst, die zijne waarnemingen op afgesproken wijze aan den batterijcommandant overbrengt.

Kan de batterijcommandant het gevechtveld bij zijne batterij niet voldoende overzien, en dat zal bij het vuren met indirecte richting

regel wezen, dan leidt de batterijcommandant het vuur der batterij van uit zijne opstellingsplaats door middel van teekens.

Volgens het Duitsche reglement zal men in dat geval twee vuurleiders hebben, n.l. den batterijcommandant als tactisch vuurleider op zijn waarnemingspost en den oudsten luitenant als technische vuurleider bij de batterij.

Ik stel mij eene vuurleiding, op die wijze geregeld, aldus voor:

De batterijcommandant neemt het doel waar en laat naar de batterij den afstand seinen of telefoneeren, met bevel om in te schieten, nadat uit den aard der zaak het in de richting stellen is afgeloopen.

De oudste luitenant regelt nu het inschieten, waarbij hij de waarneming der schoten van den batterijcommandant ontvangt. Is het inschieten afgeloopen, dan geeft hij hiervan den batterijcommandant kennis, die vervolgens zijne aanwijzingen geeft nopens de uitvoering van het uitwerkingsvuur, als daar zijn vuursoort, projectiel, breedteverdeeling, enz. Voor de uitvoering der bevelen, overeenkomstig de aanwijzingen van den batterijcommandant, zorgt weer de oudste luitenant.

Het wil mij voorkomen, dat eene vuurleiding, op deze wijze geregeld, in oorlogstijd betere uitkomsten zal geven, dan de methode, die tegenwoordig door ons gevolgd wordt, omdat ik vrees, dat eene vuurleiding, waarbij de batterijcommandant, op aanzienlijken afstand van de batterij geplaatst zijnde, alle details regelt, in het gevecht tot teleurstellingen zal aanleiding geven.

Uit den aard der zaak zal men bij de hier voorgestelde wijze van vuurleiding niet steeds kunnen volstaan met enkele afgesproken teekens, maar zal men, wanneer het noodig is en wanneer niet over de telefoon kan worden beschikt, volledig moeten kunnen seinen, b. v. door gebruikmaking van het stelsel-Vreede.

Ik zou hiermede van de batterijbediening kunnen afstappen, indien er nog niet ééne aangelegenheid was, die wel de aandacht verdient.

In het hoofdstuk omtrent de in de vuurstelling uit te voeren pionierwerkzaamheden vindt men n.l. in het Duitsche reglement de bepaling, dat de Nos. 1 en 2 der vuurmondbediening en de Nos. 1 en 2 der caissonbediening, dadelijk nadat de vuurmond en de caisson in stelling staan of zoodra de gevechtsomstandigheden het toelaten, van achteren grond werpen tegen de onderschilden om de ruimte tusschen het onderschild en den terreinbodem aan te vullen. Uit den aard der zaak geschiedt zulks om te voorkomen, dat scherven of kogels, onder de schilden doorgaande, in de batterij terecht komen.

Omtrent de manoeuvreervormen kan ik kort zijn, aangezien deze, indien men buiten beschouwing laat, dat niet, zooals bij ons, elke vuurmond door zijn caisson wordt gevolgd, weinig of niet van de onze afwijken.

Bij de Duitsche batterij heeft men de navolgende formatiën:

1°. De batterij in linie met normale afstanden tusschen de vuurmon-

den (20 ×). De caissons volgen op 30 × in colonne achter een der vuurmonden of op 30 × in open linie. Deze formatie vindt toepassing op het gevechtsveld.

2°. De batterij in linie met verminderde afstanden tusschen de vuurmonden (2 ×), de caissons eveneens in linie met verminderde afstanden op 7 × daarachter. Deze formatie dient als verzamelvorm en voor parades.

3°. De colonne met eenen; de vuurmonden, en achter de vuurmonden de caissons, met onderlinge tusschenruimten van 4 ×. Deze formatie vindt toepassing op het gevechtsveld, bij den marsch en als verzamelvorm op wegen.

Tot vermindering van de colonnelengte kunnen de caissons naast de vuurmonden worden aangetrokken, zoodat men dan onze colonne met tweeën krijgt.

De formatieveranderingen hebben nagenoeg op de zelfde wijze plaats, als bij ons. Bij alle formatieveranderingen wordt de gang gecommandeerd, waarin zij moeten geschieden. Bij het formeeren van de batterij gaat de voorste vuurmond in den naast korteren gang rechtuit, terwijl de andere vuurmonden in den bevolen gang naast den vuurmond aan het hoofd opmarcheeren.

Bij het voorwaarts in stelling komen worden, nadat is halt gehouden, de affuiten afgelegd en daarna 180° omgedraaid; de voorwagens maken linksomkeert en gaan daarna in het oude spoor terug. Nadat de munitie voor de eerste schoten uit de voorwagens genomen is, worden deze door den opperwachtmeester weggebracht, terwijl de commandant van den gevechtstrein met de caissons oprijdt, zoodra door de munitievoorwagens de ruimte achter de vuurmonden is vrij gemaakt.

De caissons maken hoofd van de colonne rechts of links of rechts en links, verrichten een flankmarsch op 3 × achter de affuitoogen en houden halt, wanneer de achterwagens op 1½ × rechts van het rechteraffuitrad zijn gekomen, waarna zij worden afgelegd en op hun plaats gesteld.

De commandant van den gevechtstrein rijdt met de caissonvoorwagens weg en wijst één van de 3 onderofficieren van den gevechtstrein aan om in de stelling te blijven.

Het voorwaarts in stelling komen kan ook zoodanig geschieden, dat — evenals bij ons — de vuurmonden eerst keert maken en daarna de affuiten worden afgelegd.

(Wordt vervolgd.)

Uit het leven van een Oud-soldaat.

MEDEGEDEELD DOOR

W. C. STARING,

Oud-Kapitein der Infanterie.

Onder de oud-soldaten uit den Napoleontischen tijd, wier aantekeningen of dagboeken bewaard zijn gebleven, kan ook genoemd worden P. F. C. BRÜNINGS, van wiens militaire loopbaan hieronder het een en ander zal medegedeeld worden. Slechts een deel dier aantekeningen is bewaard gebleven, maar zij zijn toch nog belangrijk genoeg om weer eens te lezen, wat die oude krijgers hebben medegemaakt. BRÜNINGS heeft in de onrustige tijden na 1795, deelgenomen aan de vele oorlogen, door de Bataven gevoerd, daarin medegesleept door hunne bondgenooten, de Franschen. Hij deed als soldaat zijn plicht, zijn aangenomen vaderland dienende, zonder er ooit bij te denken of het welzijn van het vaderland de deelneming aan die oorlogen vorderde; hijzelf zegt: „militair zijnde, heb ik nimmer mijne Gezonde Harzenen gebroken met Politieke zaaken; 't was mij om het even wie regeerde, als ik maar Brood had, en waarlijk het was te wenschen als alle soldaaten zoo dagten, zeker was het, dat men als dan ook beeter Discipline in 't algemeen had”. Daarna, onder het koninkrijk Holland, diende hij zijn koning, nog meer diens broeder, den keizer, in Spanje, en kwam hij uit dien moordenden strijd tegen de vrijheidlievende Spanjaarden gelukkig in het vaderland terug, waarna hij, na de inlijving in het keizerrijk, zijn ontslag nam.

Hij vertrok toen naar West-Indië, diende daar zijn land als rechterlijk ambtenaar en commandant der schutterij van Suriname, kwam in 1828 of '29 weder in Nederland terug, vestigde zich eerst te Amersfoort, daarna te Voorst en werd in Zutphen, waar hij zijn militaire loopbaan begonnen was, garnizoenscommandant en militiecommissaris en overleed te Voorst.

PETER FRIEDERICH CHRISTIAN BRÜNINGS ¹⁾ was den 26sten October 1776 te Hameln in Hannover geboren en kwam, volgens zijn „Journaal der

¹⁾ Vader JOHAN JACOB BRÜNINGS, moeder MARGARETHA VON KÖNICKE. Uit geen der nagelaten papieren blijkt, waarom CHRISTIAAN BRÜNINGS naar ons land kwam; wel, dat er nog drie oudere broeders ook hier in dienst waren.

Het dagboek van 1793 tot 1806 is verloren gegaan en heeft BRÜNINGS uit dien tijd alleen het voornaamste later weer opgeschreven.

Reyzen en Campagnes" den 11^{en} October 1798 met eene oudere zuster te Zutphen.

Hij werd hier geplaatst als volontair in de compagnie artillerie van den Kapitein BECKER. In de maand November kreeg die compagnie order naar Geertruidenberg, de Klundert en Willemstad te marcheeren, om bij den volgenden veldtocht „bij tijds bij de hand te kunnen zijn". De winter werd door hem in Willemstad doorgebracht met drie oudere broeders. In April 1794 werd naar Vlaanderen gemarcheerd en maakte hij de campagne mede, totdat de Franschen hen in het eigen land terugdreven; hij kwam toen te Heusden in garnizoen.

Nadat deze vesting na een beleg van 4 weken was overgegeven, konden de troepen naar Zuid-Holland marcheeren, „om aldaar braaf gechikaneerd en bespot te worden door de zogenaamde Patrioten, tot eindelijk de Franschen zich over ons erbarmden".

Bij de reorganisatie der artillerie onder het Bataafsche gouvernement werd BRÜNINGS ingedeeld bij de 5^e compagnie van het 3^e bataljon en kwam hij weder in Zutphen in garnizoen; hij zegt: „dit was als 't waare mijn geluk, alzoo ik eindelijk na 2 Jaaren zwervens tot Rust en Studiën kwam op de Artillerieschool van den geleerden Capitain VOET; deeze rust duurde voor mij 2 Jaaren, in welke tijd ik mij in de wiskunde oefende en tot corporaal avanceerde; de sprong was niet hoog, echter ambitioneerde mij dezelve toch".

In Mei 1797 werd hij gedetacheerd naar Amersfoort om bij den trein te dienen; dit was eene practische school voor hem, vooral in den velddienst en werd hij daarna ingedeeld bij de troepen die ter reede van Texel werden geëmbarkeerd tot eene expeditie naar Ierland. „Drie maanden daar aan boord van oude en slechte schepen, tot dat wij in October weder debarqueerden, in één adem doormarcheerden tot Lutjebroek en na drie weken weder te Amersfoort terugkwamen in winterkwartier tot Maart 1798."

Toen werd de compagnie gedetacheerd naar den Briel, Hellevoetsluis en Monster; hij bleef hier negen weken, toen de revolutie van Generaal DAENDELS weder andere toestanden schiep.

De compagnie marcheerde weder naar Amersfoort. Intusschen was hij bevorderd tot Fourier en Bombardier en nam deel aan de campagne tegen de Engelschen en Russen in Noord-Holland als commandant van een 6ter; bij het gevecht aan de Groote Keeten, verloor hij 2 man van de 12 en in de „fameuse bataille" van Castricum werd hij door Generaal BRUNE „tot luitenant geavanceerd, geblesseerd aan 't Regter Been, naar 't hospitaal te Haarlem getransporteerd, en na in gevaar mijn Been te verliezen geweest te zijn, gelukkig gecureerd, en met den dank van het Bataafsche Gouvernement vereerd, maar niet met het tractement, 't welk aan mijn graad annex was, gesoulageerd".¹⁾ Niettegen-

¹⁾ Onder de nagelaten papieren is het volgende getuigschrift:

De ondergetekende Eerste Lieutenant certificeert, bij deezen dat de Bom-

staande de voorspraak van den Kolonel MARTUSCHEWITZ en van anderen, mogt het hem niet gelukken den luitenant-rang te behouden, hij bleef luitenant à la suite, werd echter voor veel commissies met daggeld en geëmployeerd en maakte als Aide-de-camp der Artillerie den veldtocht in Duitschland mede, tot hij met den vrede van 1802 in het vaderland terugkeerde. Van deze campagne is niets op nieuw opgeschreven. Hij werd nu eerst te Hellevoetsluis, daarna aan de werken in Noord-Holland bij de Genie geëmployeerd; tot het begin van den Oorlog in 1805 was hij òf te den Helder òf in het kamp van Zeist. Om hem te beloonen, werd hij toegevoegd aan den Franschen Generaal der Artillerie TYRLET, en ingedeeld bij de troepen, verzameld te den Helder op de vloot, die eene landing in Engeland zouden doen. Drie maanden bleef hij daar, totdat de geheele onderneming werd opgegeven en hij deel nam aan den oorlog tegen Oostenrijk; hij zegt slechts een bloot toeschouwer te zijn geweest, en keerde in April 1806 in Holland terug en wel in zijn oude garnizoen Amersfoort „met dank voor bewezen dienst”.

De Bataafsche Republiek werd nu een Koninkrijk onder LODEWIJK DEN EERSTE, en nu begint voor het leger een tijdperk van veranderingen, uitbreidingen en weder inkrimpingen, waarvan BRÜNINGS in zijn loopbaan al het onaangename heeft ondervonden.

Tot den luister van het Koningschap behoorde natuurlijk ook eene Garde, waartoe de kern reeds aanwezig was in de Garde van den Raad-pensionaris; deze garde werd „geaugmenteerd”, en van alle korpsen der Armée werden de beste manschappen uitgezocht. Zijne Majesteit had BRÜNINGS ook met zijn gunst vereerd, en benoemde hem tot luitenant bij de Grenadiers (16 Dec. 1806²), nadat hij reeds den 11^{en} Aug. tot

bardier P. F. C. BRÜNINGS (in de 5e compagnie) zolang hij onder zijn commando heeft gediend, zijnen dienst volgens den striksten zin heeft waargenomen, en bovendien niets op zijn gedrag weet te zeggen, daarom den ondergetekenden ook niet na kan laten, hem dit getuigenis zijner goede conduite af te geeven, recommandeerende hem verders aan ieder, onder wiens ordres hij mogt te staan koomen.

Actum Helder den 25 May, 1801.

(w. g.) NIC. VAN DER WYCK, 1^e Lt.

²) Het benoemingsbesluit luidde, als volgt:

N°. 25.

In den Haag, den 16 December 1806.

De President van de Sectie van Oorlog uit den Staats-Raad gechargeerd met de portefeuille van Oorlog.

Aan den

Sergeant Major bij de Garde des Konings BRÜNINGS.

Mijn Heer!

Ik informeer U bij deze, dat Zijne Majesteit heeft goedgevonden, bij Hoogst derzelve Besluit van den 11^{en} dezer N°. 70, U te benoemen tot Luitenant bij het Regiment Grenadiers der Garde.

sergt.-majoor bij de Garde des Konings was aangesteld; zijn jongste broeder was sergeant bij dat regiment.

„Nu was, na mijn gedagten Holland te klijn voor mij: f 1200 Gage en bij de Garde, driemaal wit gemonteerd,¹⁾ een grenadiersmuts op het Hoofd; dit was waarlijk een groote verandering in mijn militair gebouw, dan helaas! zo als het met alle aardsche zaken gaat, ging het ook met deeze nieuwe kasteelen gebouwd op droge zand, en na een jaar bij de Garde gediend te hebben, was dezelve te groot voor ons Koningje en de helft werd na de Ligne Regimenten gezonden.”

Dit lot viel ook aan BRÜNINGS ten deel en hij werd ingedeeld bij het 5e regiment. Na een gedeelte der campagne in Hessen en Hannover te hebben medegemaakt, vervolgens als instructeur over élèves te zijn opgetreden, werd hij naar Zeeland overgeplaatst en hem de instructie der recruten opgedragen, die hem „onder de hand door de koorts neer-vielen”.

Den 18^{en} December 1807 kreeg de Luit.-Kolonel VON PFAFFENRATH order om met het 2e bataljon, bestaande uit alle vreemdelingen van het regiment, naar Oldenburg te marcheeren: ook BRÜNINGS viel daarbij in, en niemand was blijder dan hij, in het vooruitzicht zijn vaderland eens weer te zullen zien.

Te Middelburg geëmarkeerd, kwam de compagnie voltigeurs na 8

Gij zult U dienvolgende Onverwijd hebben te vervoegen bij den Colonel Generaal TARAYRE, commanderende de Garde des Konings, teneinde Uwe nadere destinatie te vernemen.

Ik noeme mij met achting,

(w. g.) VAN HOGENDORP. — (?)

¹⁾ De infanterie, zoowel die der garde, als van de linieregimenten, was gekleed in het wit met verschillende kleuren voor de regimenten aan kraag, klep, opslagen en voering.

De garde-grenadiers hadden deze in karmozijnrood, van fluweel voor de officieren, van trijp voor de minderen, met geel galon (brandebourgs) op kleppen, kraag en zakkleppen, eene muts van berenvel naar het model der Fransche grenadiers, zonder koperen plaat. Voor het 5e regiment was de onderscheidende kleur groen (vert de dragon), voor het 4e regiment rozenrood, voor het 2e regiment hemelsblauw. (BRÜNINGS werd achtereenvolgens bij deze regimenten overgeplaatst.) De linieregimenten ontvingen een schako. De luitenants hadden één epaulette met franje op den linker, en eene contra-epaulette op den rechter schouder; voor de 2e luitts. was het middengedeelte van den band voor $\frac{1}{3}$ van zijde, voor $\frac{2}{3}$ van gouddraad. Verder: bij de garde lange witte en zwarte slobkousen; ook de officieren droegen in groote tenue witte slobkousen, anders halve laarzen met kappen. De linietroepen lange pantalon met halve slobkousen — de officieren daarbij halve laarzen. Deze hadden in dienst een ringkraag in goud met het wapen van het koninkrijk — de sabel met een koppel met slotplaat om het lijf bij de garde — met den koppel over den rechten schouder bij de linie.

Alle officieren en minderen droegen een korten staart.

dagen sukkelen op de Schelde te Tholen aan land en marcheerde van daar naar Bergen-op-Zoom, „alwaar zij als reeds verongelukte menschen wierden ontvangen”. Den 25sten werd de marsch ondernomen over Rozen-
daal, Breda, den Bosch, Grave en Nijmegen. Daar BRÜNINGS eenige zaken te Doetichem te verrichten had, verzocht hij den Kapitein SCHUMANN, vooruit te mogen gaan en den troep aldaar in te wachten. Per bolderwagen ging hij tot Arnhem en verder te voet naar Doetinchem. Hij bleef hier tot den 3^{en} Januari, waarna hij de compagnie, die reeds vooruit was, te Delden inhaalde. Onder slecht weer en langs nog slechtere wegen marcheerden zij nu het Hannoversche in: „het zwijne paradijs”, en door het Oldenburgsche in kantonnement te Sage, een arm dorpje. De troep had het hier zoo slecht, terwijl een groot gedeelte der manschappen nog reconvalescent was na de Zeeuwsche koorts, dat de kapitein naar het hoofdkwartier te Vischbeek toog om verandering te vragen, hetgeen ook werd toegestaan, en waarop de compagnie naar Wilderhausen werd verlegd bij het hoofdkwartier van den Luit. Generaal GRATIEN.

Den 19^{en} Februari werd weder verhuisd en kwam BRÜNINGS in kwartier te Bomrechteren met den Souslieutenant d'AUZON de BOISMINART. ¹⁾ De heeren hadden niets te doen dan te eten, te drinken en te jagen, totdat een decreet van den Koning aan dit leven voor BRÜNINGS een einde maakte.

De Koning van Westphalen JÉROME BONAPARTE had den 9^{en} Januari „alle deszelfs gebooren Onderdanen in vreemden dienst staande, opgeroepen om in zijn Rijk terug te keeren”, en de Minister van Oorlog van Holland autoriseerde dus BRÜNINGS, „ingevolge deze ontvangene last van den Koning, zijn Meester, om overeenkomstig de oproeping van Hooggedachten Uwen Souverein, zich te begeven naar Cassel, ten einde aldaar zijne diensten aan Zijne Majesteit aan te bieden, en zich daardoor te ontheffen van de poenaliteit, bij voornoemd Decreet op de desobediëntie in dezen gestatuëerd”.

Ook werd hij op 's Konings uitdrukkelijk bevel „aan des Minister van Oorlog's gunstige voordragt bij zijn Heer aanbevolen, terwijl uit naam van Zijne Majesteit den Koning Hoogstdezelfs tevredenheid over zijn tot nu toe bewezen dienst werd betuigd”.

Hij kreeg het tractement tot het einde van het ingetreden trimestre alsmede eene maand appointment daarenboven, ten einde de kosten der reis naar Cassel te kunnen goedmaken.

Dit nam niet weg, dat BRÜNINGS niets met deze schikking was ingenomen, en hij stuurde dan ook eene reclame in, om niet begrepen te worden onder de officieren, die zich naar Cassel moesten begeven, om hunne diensten aan Zijne Majesteit den Koning van Westphalen aan te bieden, als zijnde geen Westphalinger.

¹⁾ Van d'AUZON DE BOISMINART, een der meest bekende oude krijgers uit dien tijd, bestaan zeer belangrijke gedenkschriften uit zijn militaire loopbaan.

Maar de Minister van Oorlog, JANSSEN, schreef hem den 10^{en} Maart, dat „hoezeer Zijne Majesteit ten *uitersten* over zijne diensten was voldaan, Hoogst Dezelve nogthans door gewigtige redenen verhinderd was aan zijn verzoek te kunnen voldoen, en werd hem mitsdien gelast, tot verzekering van zijn lot en om niet hetzelfde door tijdverzuim te compromitteeren, en bij deze nogmaals aangeschreven, om zich ten spoedigsten naar Cassel te begeven, zijnde de tevens gestelde orders, om hem uit de sterkte van het corps te royeren, herhaald”.

BRÜNINGS wachte echter de beslissing op zijn reclame niet af, maar begaf zich „na Een Droevig afscheid van zijne Brave Cameraden op den 26 Februari van Wildeshausen over Hannover, Göttingen en Münden naar Cassel. Hoewel zijn feuille de route hem tot den 7^{en} Maart tijd gaf en hij zelfs in Göttingen een rustdag nam, om die beroemde stad te zien (alwaar Baron SCHNOUCKAERT VON SCHAUBURG plaatscommandant was, en „met wien hij weder regt hartelijk hollandsch kon spreken”), zoo arriveerde hij reeds den 5^{en} te Cassel. Hij maakte geen lange voorbereidselen, maar stapte dadelijk bij den Minister van Oorlog in huis en „declareerde Z.E. zeer kort en bondig, dat hij, geen Westphalinger zijnde, niet genegen was in den dienst van zijn Meester over te gaan”; hij verzocht een certificaat, dat het tegendeel bij den Koning van Holland kon aantonen en hem weder naar Holland te laten gaan. Dit werd dan ook weldra toegestaan, en kon hij den 7^{en} Maart weder vertrekken met eene marschorder op den Haag; hij bezocht Warburg, Lichtenouw, waar hij het vorige jaar geweest was, Paderborn, waar hij toen door dronken soldaten, die hij tot „pligt en redelijkheid wilde brengen”, bijna gedood was, en Munster, verder over Coesfeld, Doetinchem, Arnhem naar Utrecht, waar Koning LODEWIJK destijds vertoefde.

Hij vervoegde zich bij den Minister van Oorlog met de bewijsstukken zijner geboorte, en deze beloofde hem opnieuw bij den Koning te zullen voordragen. Na eenige dagen wachters, kreeg hij de mededeeling, dat hij bij zijn oude regiment kon terugkeeren, en beschouwd zou worden, als niet uit des Konings dienst te zijn geweest. De brief van 10 Maart reisde hem intusschen achterna, en kwam eerst later in zijne handen. De troepen uit Oldenburg waren weder op den terugweg en BRÜNINGS wachte hen op te Wijk bij Duurstede, waar hij door den Luitenant-Kolonel VON PFAFFENRATH, en door de andere heeren van het bataljon met „ware vriendschap” werd ontvangen, en zij marcheerden als „vergenoeigde soldaten” naar Bergen-op-Zoom (9 April).

Hier hoopte hij tot rust te komen, maakte kennis met mejuffrouw DE FREDERICI en deze kennismaking werd weldra tot een engagement: evenwel kwam er weder een kink in den kabel, want door reorganisatie der Armée werd het 2e batⁿ., 5e reg. inf., waarbij hij diende, opgelost in andere regimenten en hij zelf den 11^{en} Mei overgeplaatst bij het 2e batⁿ. van het 4e regiment in garnizoen op het eiland Voorne. Den 25sten Mei vertrok hij over Rotterdam naar den Briel en verder naar het kamp van Rokanje. Hij werd ingedeeld bij de voltigeurs, en hem werd

weder de instructie van alle recruten opgedragen, „welk ambt hij altijd met de grootste ambitie verrigte”.

In Juni en Juli kwamen ongunstige berichten uit Spanje en weldra werd vernomen, dat Koning LODEWIJK ook een contingent moest leveren om de legers van zijn broeder te versterken; in Augustus werd bekend, dat het 2^e batⁿ. van het 4^e regt. tot dat contingent zou behooren.

Enkele officieren waren opgewonden en „meenden het geloofde land te zullen gaan ontdekken”. BRÜNINGS echter, gebonden door liefdesbanden in Bergen-op-Zoom, had geen groote lust in de reis naar dat land, waar een onrechtvaardige oorlog werd gevoerd. „Doch nimmer liet ik zulks blijken, om niet door ongevoelige menschen bespot te worden”, schrijft BRÜNINGS.

Het verdere verhaal van dezen tocht naar en van zijn wedervaren in Spanje is genomen uit „een Journaal van mijn gedane rijse”, dat hij heeft bijgehouden, gedeeltelijk in verkorten vorm en gedeeltelijk vollediger uit Spanje gestuurd aan „zijne Waarde Vriendin”. „Ik zal nu voortgaan een Dagverhaal te beginnen, zo als de orde, tijd en omstandigheden mij permitteeren, alles is op de Bivuuacs en soms in haast bijeen verzameld; de Marsch door Frankrijk leeverd niets onaangenaams dan alleen voor mijne voeten op, welke dikwerf en niet zonder Reeden weder naar 't Camp bij den Briele terug verlangden, hoe slegt hetzelfde ook was.” De rustdagen werden dan benut om dit journaal bij te schrijven.

Den 3^{en} September 1808 was de dag, bepaald om het kamp op te breken. Den vorigen dag was het bataljon naar Den Briel gemarceerd om door den Lt.-Generaal VAN HELDEN te worden geïnspecteerd, waarna het terugkeerde naar het kamp. Gedurende die inspectie kreeg BRÜNINGS van den Overste VON PFAFFENRATH bericht, dat men eerst naar Bergen-op-Zoom zou gaan, en aldaar waarschijnlijk eenigen tijd zou blijven. Hem werd tevens den post van kwartiermaker opgedragen, zoodat hij uit het kamp weder naar den Briel moest om alles in orde te maken voor den volgenden dag. Het opbreken van het kamp geschiedde met zulke „uitbundigheid, dronkenschap”, dat bijna het geheele kamp in brand geraakte.

BRÜNINGS, als kwartiermaker naar Hellevoetsluis vooruitgegaan zijnde, vond daar de noodige schepen, bestemd voor de overvaart naar Willemsstad. Om 11 uur uitgezeild, kwam het bataljon om 2 uur aldaar aan en werd nog doorgemarceerd naar Steenberg, waar BRÜNINGS nog des avonds om 7 uur alles voor de ontvangst der troepen in gereedheid moest brengen; deze kwamen om 10 uur in hunne logementen.

BRÜNINGS kon slechts eene korte rust nemen, was 's morgens reeds vroeg op weg naar Bergen-op-Zoom, vernam daar, tot zijn groot verdriet, dat het bataljon den volgenden dag verder ging op Antwerpen — en de hoop op een langer verblijf bij zijne aanstaande was dus vervlogen.

Nu volgt een relaas van marschen, groote vermoeienissen en slechte

verpleging. De soldaat moest meesttijds voor zijn eigen eten zorgen, kreeg brood en een half pond vleesch, moest dit eerst nog gaan halen, vóórdat hij in kwartier kwam, om er dan soep van te koken. Zoo kwam de troep te Antwerpen om 3 uur aan, na van 11 uur door een gestadigen regen te hebben gemarcheerd; tot zeven uur bleven zij op de markt wachten op de verdeling der biljetten. BRÜNINGS kwam niet voor tien uur in zijn logement, kon daar door het ongedierte niet de noodige rust vinden, zoodat hij na een paar uur weder de deur uitging, en om 4 uur 's morgens van den 8sten werd hij de Schelde overgezet op weg naar St. Nicolaas. Evenwel, de overste had de marschorder vergeten, zoodat hij niet vóór 7 uur met zijn fouriers kon afmarcheeren.

Van St. Nicolaas op Gent. Hier zou de generaal CHASSÉ het bataljon inwachten en inspecteeren; het moest daarom in groote montering den zeer warmen marsch maken. Deze inspectie nam den geheelen dag in beslag, zonder dat den soldaten eenig voedsel werd verstrekt. BRÜNINGS is dan ook slecht over dezen dag en over de ontvangst door den generaal CHASSÉ te spreken.

In Gent zijnde, las men in de courant het bericht uit Kopenhagen: „wegens de verraderij der Spanjaarden in het noorden door het overgaan van een gedeelte dezelve naar de Engelschen aan wie zij de vesting Nyborg hadden overgeleverd, maar gelukkig zijn de dappere Franschen hier ook te voren gekomen, en hebben de overige ontwapend en gevangen gezet op de citadel van Copenhagen. Hun verdiende loon, die verraders; de Marquis de la Romania, hun Commandant, had dit schandelijk stuk begonnen, maar hij zal zijn straf niet ontgaan”. (Brieven van Luit^{nt}. MEYER.)

Blijkbaar begrepen deze Hollandsche officieren toen niets van de Spaansche toestanden en van de reden, waarom zij naar dat land trokken, dat zij verlangden, dat die Spaansche hulptroepen in Holstein den Franschen keizer getrouw moesten blijven.

Later worden nog Spanjaarden medegesleept naar Rusland en als deze bij Wilna achterblijven, worden zij omsingeld en de helft hunner doodgeschoten. (Les cahiers du Capitaine COIGNET.)

De marsch ging over Kortrijk (den 10^{en}), Lille (den 11^{en}), alwaar het 1ste batⁿ. van het 2e regt., onder Lt.-Kol. STORM DE GRAVE, reeds was aangekomen, na den 3^{en} uit Bergen-op-Zoom te zijn afgemarcheerd; onder de leiding van den Kolonel LYCKLAMA à NYEHOLT werd gezamenlijk de marsch naar Spanje voortgezet. Ook trof men daar aan het 3e Regt. Huzaren onder den Kolonel VAN DER GOES en de 3e comp. Rijdende Artillerie onder Kapitein TRIP, die rustdag hielden.

Over Liévin en Atrecht marcheerende, kreeg de troep den 14^{en} een welverdienden rustdag.

Den 15^{en} op Dourlans, Amiens, Breteuil, Clermont d'Oise, Ussarge. BRÜNINGS vertelt, hoe hij gewoonlijk des morgens zeer vroeg geheel alleen op weg trok, na 2 of 3 uren marcheeren zijn ontbijt nuttigde en dan zijn fouriers opwachtte; hij genoot dan meer van de schoone landstreek.

In Breteuil kwam hij met zijn kapitein en vriend WESTENBERG bij een pruikenmaker in kwartier; zij maakten van de gelegenheid gebruik om hun hoofdhaar met staart te laten afknippen en het haar „à la Titus” te dragen. In Clermont bezag hij het slot, toen tot gevangenis ingericht, en bewonderde van den torentrens de schoone vergezichten. Het landschap vertoonde hier reeds de nabijheid van Parijs door de vele landhuizen en meer dorpen langs den weg. Den 20sten was BRÜNINGS reeds vroegtijdig te Parijs. De bataljons passeerden St. Denis en op den weg naar Parijs ontmoetten zij koningin Hortense, voor wie zij zich in parade schaalden; de koningin inspecteerde de troepen, sprak met de officieren, noodigde dezen op een diner in den tuin der Tuilerieën en gaf een geschenk van 130 Napoleon d'or aan de soldaten. De troep marcheerde door de Porte St. Denis Parijs binnen en werd in de kazerne de France, rue Poissonnière, ingekwartierd. De officieren gingen daarna en corps over de Place Vendôme naar den tuin, waar zij door maarschalk VERHUELL uit naam der Koningin op een prachtig diner (van 200 couverts) werden onthaald. De avond werd doorgebracht in het Palais Royal of in de opera, waar „la Vestale” het eerst werd opgevoerd. Men kan zich voorstellen, hoe al die pracht in den tuin van het Palais Royal, de verlichting, de bezoekers, de luxe in toiletten bevoorverend werkte op al die officieren, die zooveel vermoeienis, zooveel gebreklijden achter den rug hadden; zij waren bovendien zoo rijkelijk onthaald, dat de meesten een fiacre noodig hadden om te huis te komen.

Den 21sten sloeg om half vijf de reveille, en werd de troep onder de wapenen geroepen om te marcheeren naar de Place des Sablons tusschen St. Cloud en Sèvres, om aldaar door den Keizer geïnspecteerd te worden. Eerst kwam de Maarschalk LEFEBVRE, hertog van Dantzig, en na lang wachten om elf uur de groote keizer. Deze liet de troepen manoeuvreeren, steeg toen af en bezag de compagnieën één voor één, sprak met alle officieren: „hoe oud, hoe lang gediend, hoe veel campagnes, waar van daan”, enz.

BRÜNINGS ziet nu van nabij den grooten dwingeland, dacht bij zich zelf: „gij zeid dezelfde stof als ik, wat hebt gij boven mij niet veel vooruit! den eenen vreest U, den anderen bemind U en den derden vervloekt U; het onderscheid tusschen ons beiden is dus zeer groot”.

De keizer keurde de indeeling af der beide bataljons, die het veldregiment uitmaakten en liet ze veranderen van 9 in 6 compagnieën (1 grenadier-, 4 fusilier- en 1 voltigeurcompagnie). Intusschen had men sedert dien morgen 5 uur niet gegeten en keerden de troepen na deze inspectie eindelijk naar Parijs terug, terwijl zij onderweg nog een halt moesten maken voor den Keizer, die naar St. Cloud terug reed. Zij gingen langs het Hotel des Invalides naar het Champ-de-Mars, in de cantine der Garde. Hier werden de soldaten onthaald door die der Keizerlijke Garde — om en om een Franschman en een Hollander — aan verschillende tafels (wel 6000 couverts); van iedere compagnie moest één officier terug blijven om de soldaten na het diner naar huis te

geleiden. De maaltijd was overvloedig en duurde van 5 tot 8 uur. Onze soldaten, die den wijn niet verdragen konden en daar met eene leege maag aankwamen, werden zeer beschonken en met rijtuigen, waarin wel 6 man met geweer en ransel geladen werden, naar de kazerne teruggebracht, waar het nog lang duurde eer de rust was ingetreden. De officieren werden onthaald door de garde-officieren in den tuin der Tuilerieën, weer even luisterrijk als den vorigen dag. Ook eindigde dit feest voor hun in het Palais Royal bij de verschillende soorten van amusements, toen aldaar te vinden. BRÜNINGS wist aan zijn gastheeren te ontsnappen en naar huis te gaan om te slapen, daar hij den volgenden dag weer vroeg op weg moest. Hij was dan ook tijdig op en ging even kijken hoe de soldaten wel waren tehuis gekomen; een groot gedeelte was evenwel nog niet terecht. Eerst om twee uur kon hij met zijn nog niet geheel normale fouriers weg komen naar Versailles; de troep kwam daar eerst 's avonds aan.

(Wordt vervolgd.)

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

- Bulgarije:* Nieuw exercitie-regl. veldart. (uitvoerig), Streffleur., Aug.
- Duitschland:* Automobielen voor zware lasten (uitvoerig). Aankoop van paarden voor de remonte in 1907, Rev. mil., Aug.
- Engeland:* Over verbindings-compagnieën (1 per divisie). Oprichting van een korps voor de opleiding van officieren (reserve), Streffleur., Aug.
- Frankrijk:* Recruteering 1907 (uitkomsten), Allg. Schw. M. Z., N°. 32. Ontwerp-begrooting 1909 (uitv.), Streffleur., Aug.
- Italië:* Tweede rapport van de artillerie-enquête-commissie. Over het korps vrijwillige wielrijders en automobilisten, Rev. mil., Aug. Het rapport van de artillerie-enquête-commissie. Nieuwe velduniform, Streffleur., Aug.
- Oostenrijk-Hongarije:* Schietoefeningen met machinegeweren (zeer uitvoerig). Resultaten met den afstandmeter ROKSÁNDIC, Streffleur., Aug. Een korps vrijwillige motor-wielrijders, Rev. M. S., Aug.
- Rusland:* De oorlogs- en vredessterkte van de technische troepen in Noord- en Oost-Azië (uitv.). De nieuwe uniformen der cav. (uitv.), Streffleur., Aug.
- Zwitserland:* Infanterie-munitie toegestaan voor oefeningen, enz., Rev. mil., Aug. De nieuwe bevorderingswet (uitvoerig). Het nieuwe inf. regl. De reorganisatie van het militaire departement (ontwerp-wet), Rev. M. S., Aug.
- Algemeen:* Luchtscheepvaart in versch. landen, Streffleur., Aug.

BOEKAANKONDIGING.

Indische Reisherinneringen, door Jhr. Dr. H. M. VAN
WEEDE. *Haarlem*, 1908. H. D. TJEENK WILLINK & Zoon.

Al moge dit werk hier en daar oude, óverbekende zaken vermelden, opgeluisterd door afbeeldingen, waarvan sommige als prentbriefkaart in Indië in den handel zijn, terwijl ook Encyclopaedie en de Reisgids voor Nederlandsch-Indië van de Koninklijke Paketvaart-maatschappij hunne schatting aan den Schrijver blijken te hebben betaald, dit boek wekt belangstelling, het boeit, ja, op sommige plaatsen sleept het zelfs mede.

Dank zij zijne aanbevelingsbrieven, zag de Schrijver, gezantschapssecretaris te Weenen, in korten tijd meer dan menig ander gedurende een twintigmaal langer verblijf van hard werken en zwoegen. Te veel van de zonnige zijde; Schrijver erkent het zelf. Bereidwillig werden hem overal inlichtingen verstrekt, die de gemaakte studies aanvulden en zoo het aanschijn gaven aan dit boek, dat hun, die Indië nooit bezochten een vrij goed denkbeeld daarvan geeft en eene inleiding tot diepergaande studie kan zijn. Want in het kader van dit werk konden de groote vraagstukken der Nederlandsche koloniale politiek slechts worden aangeroerd, doch ook, waar te dezen aanzien bepaalde meeningen verkondigd worden, wordt het gezag, uitgaand van rijper oordeel, uit den aard der zaak gemist.

Toch ware het te wenschen, dat in Nederland meerdere jonge mannen van Schrijver's gehalte, na volbrachte studie hun kennis op de zelfde wijze gingen verrijken; de tijd, daaraan besteed, zou niet verloren, het geld niet weggeworpen zijn.

Warme belangstelling zou daardoor gewekt worden, juist in die kringen, waar die belangstelling zich in daden zou kunnen omzetten. Want, als de jonge man van heden zich zijne plaats in de maatschappij zal hebben veroverd onder de leidende mannen van ons volk, dan zal die belangstelling vruchten dragen, niet alleen voor Insulinde zelf, maar ook voor het Moederland, welks belangen zoo innig verbonden zijn met die van onze Aziatische bezittingen.

Met het Indische Leger doet de Schrijver ons kennis maken bij de vermeerstering der rotsvesting Bontoe Batoe, een wapenfeit, dat met

gulden letteren in de annalen der Indische krijgsgeschiedenis staat opgeteekend, waar hij dat leger in zijne meest schitterende eigenschappen leerde kennen en waardeeren. Vooral het gedeelte, aan die krijgsverrichting en aan de laatste Bali-expeditie gewijd, zijn zeer lezenswaard. Van wat Schrijver zag en hoorde, wordt een welgeslaagd, onopgesmukt tafereel opgehangen, opgeluisterd door tal van reproducties naar eigen opname. Ofschoon, als bron voor de bestudeering der Indische krijgsgeschiedenis met omzichtigheid te gebruiken, levert het daarvoor toch eene bijdrage van niet te miskennen waarde.

W.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

Ter aankondiging ontvangen:

Een industrieel geslacht (1808—1908), door Dr. B. DIJKSTERHUIS. Gedenschrift der firma's DIEPEN, JELLINGHAUS & Co., gesticht in 1808, J. N. DIEPEN & Co., gesticht in 1845, GEBROEDERS DIEPEN, gesticht in 1870. *Tilburg*. BLJVOET MUTSAERS & ZOON.

Voorziening in de behoefte der belligerenten aan steenkolen, door Mr. G. SCHELTUS. *Utrecht*, 1908. P. DEN BOER.

Die grosse Armees, von CARL BLEIBTREU. 3. Band. Moskau—Smolensk—Beresina. *Stuttgart*, 1908. C. KRABBE Verlag.

Nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Dertiende Jaarverslag. (Tot 1 October 1907.) 's-Gravenhage, 1908. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Die elektrischen, selbsttätigen Zielscheiben (Patent BREMER), eingeführt in der Belgischen Armees und Bürgerwehr, von R. BREMER, Hauptmann im Linien-Infanterie-Regiment N°. 9, kommandiert zum grossen Generalstab. *Bruzelles*, 1908. A. BREUER.